

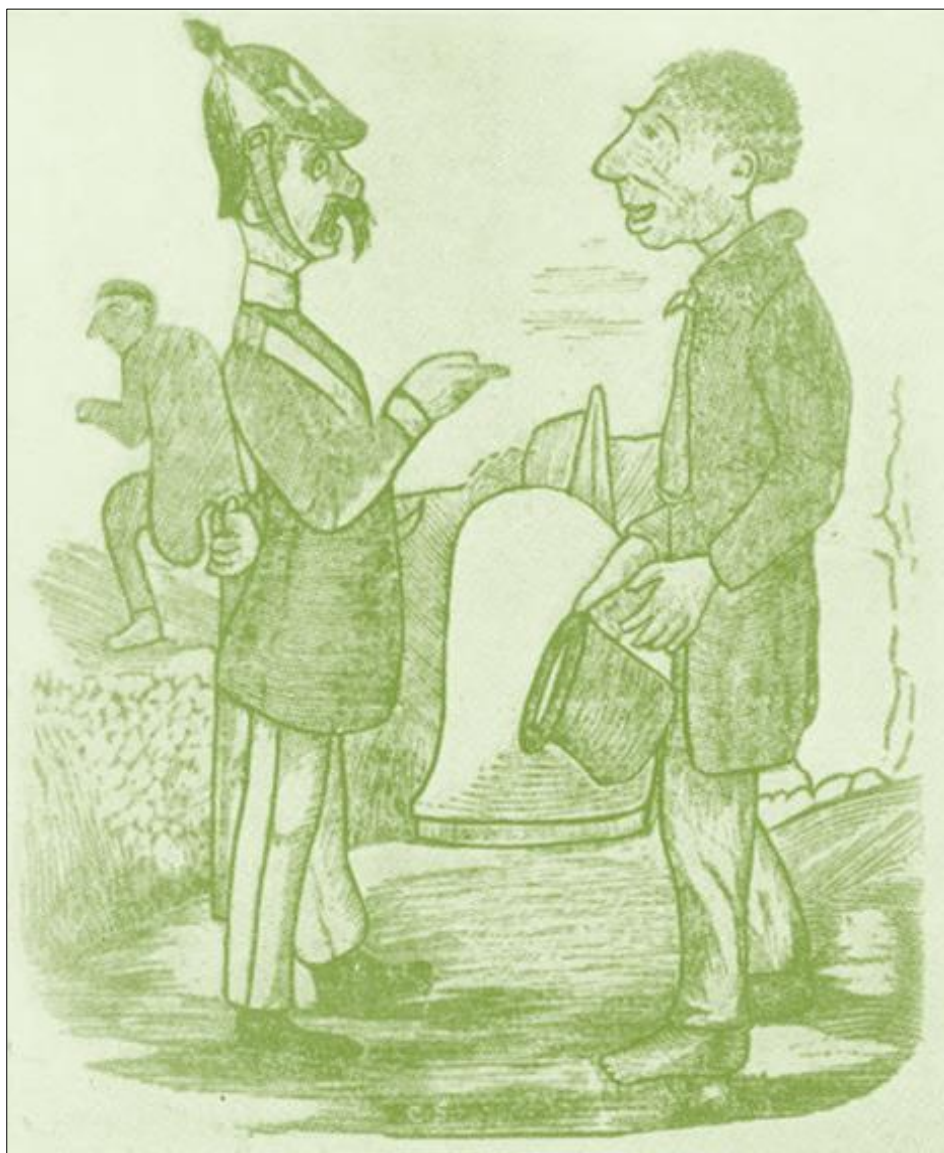

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

Nr. 1 - 2018

28. årgang

Peer. Kan I s'ie mig go Korporal aa jeg skal gjøre for aa bli'e Jeneral.

Korporalen. Du maa først have været med i nogle Slag; jeg f. Ex. har været med paa Levanger og ved Hønefossen, og jeg venter daglig min Udnevnelse.

Peer. Naar blier de no Slag da? Du kan tru jeg skal slipe Dra mi, de er go Vg i a.

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

28. årgang

Redaksjon

Nils Elsrud

Sten Høyendahl

Tom Larsen

Ole E. Yttri

Marte Inger Stubberud

(nettsideansvarlig)

Ringerike Slektshistorielag ble startet 7. februar 1985, og har rundt 200 medlemmer. Medlemskontingenten er kr 300 pr år. Medlemmene får tilsendt Hringariki to ganger i året, og det arrangeres jevnlig foredrag og kurs i Svenskestua på Ringerikes Museum.

Laget disponerer lokaler på Veien gamle skole, og har der en samling av bøker og tidsskrift mv. Navnet Hringariki ble patentert i 2000.

Vår hjemmeside er:

<http://www.ringerike-slektshistorielag.com>

Medlemskap tegnes hos Nils Elsrud,
Paasche Aasens vei 26, 3514 Hønefoss.
Tlf. 915 66 980.

Artikler til Hringariki sendes: sten.hoyendahl@gmail.com

Postadresse: Sten Høyendahl, Hårumsbyen i Hole,
Vollgata 74, 3512 Hønefoss
Tlf. 902 09 842.

Forsiden:

Karikaturtegning fra *Arbeiderforeningernes Blad*, 27. november 1852. Se også side 2.

Baksiden:

Fra Buretoppen - Vaker-gårdene i bakgrunnen. Foto: Sten Høyendahl.

Nr. 1 - 2018

Innholdsfortegnelse

Side	
2	Fra redaksjonen
3	Sten Høyendahl De siste Thrane-kara på Ringerike
10	Gudmund Bakke Kølabbrenning på Krokskogen
18	Ragnvald Lien Nedre Oppgarden (149/1) i Lunder
31	Nils Elsrud Brev fra en hønefossing
34	Ragnvald Lien Kan «Gatan» være Gardhammar?
37	Tabitha'er i Hole - en tilføyelse
38	Jan Andersen Smed Mikkel Asbjørnsens etterkommere
41	Pål Furuberg Ingrid Aslaksdatter Auren i Haug og hennes mitokondriske DNA
46	Opplysninger om Skjærdalen - av Eyvind Fjeld Halvorsens upubliserte arbeider
50	Lensmenneskenes lister over medlemmene i arbeiderforeningene høsten 1851
55	Sten Høyendahl Hvordan døde hattemaker Halsteen Knudsen?
56	Sten Høyendahl Et dokument fra 1638 om Stadumsholmen
60	Tom Larsen Straffanger i Hønefoss distriktsfengsel (1880)
68	Ny utgivelse - ministerialbok 2B (1726-39) for Norderhov
68	Ny utgivelse - aktsprotokoll 8 (1707-09)
69	Årsberetning 2017
70	Resultatregnskap pr 31. desember 2017
71	Årsmøte
72	Anders Christensen Gud elsker en glad giver
<hr/>	
37	Aktuelle artikler
40	Etterlysning
45	Fra bokhyllene - fra <i>Resa i Norrige År 1817</i> av E. G. Fölsch
68	Norske Intelligenz-Seddeler, 16. september 1795 (ny jordmor)

Fra redaksjonen

Gudmund Bakke holdt i januar et foredrag om hattemakerkrigen på Ringerikes Museum, der Svenskestua var fullsatt til siste stol. Vi kaster derfor noen blikk på thranittene på Ringerike. Sommeren 1851 ble Marcus Thrane og andre ledere arrestert, og ved Hønefossen ble hattemaker Halsteen Knudsen befridd av en opphisset folkemengde. En stor flokk ådølinger gikk nå mot Hønefoss, men militære tropper ble utkalt, og mange ble dømt til fengselsstraff.

Bladets forside er hentet fra *Arbeiderforeningens Blad* 27. november 1852. Litteraturforskeren Martin Nag har hevdet at den unge Henrik Ibsen var opphavsmann til denne tegningen. For den som ikke føler seg helt stø i gotisk, gjengir vi hele teksten:

Peer. Kan I si'e mig go Korporal aa jeg skal gjøre for aa bli'e Jeneral.

Korporalen. Du maa først have været med i nogle Slag; jeg f. Ex. har været med paa Levanger og ved Hønefossen, og jeg venter daglig min Udnevnelse.

Peer. Naar blier de no Slag da? Du kan tru jeg skal slipe Øxa mi, de er go Æg i a.

Sten Høyendahl forteller om to av våre lokale thranitter som døde så sent som i 1921. Han har også gått inn i gamle begravelleslister, da det alltid har rådet tvil om omstendighetene ved hattemaker Knudsens død i 1855.

Nils Elsrud har gjennomgått *Arbeiderforeningens Blad*, og tar for seg noen artikler som førte til splittelse i bevegelsen. *Ringeriges Ugeblad* offentliggjorde høsten 1851 medlemslistene for flere av de lokale arbeiderforeningene, åpenbart til skrekk og advarsel. I dag har vi et helt annet syn på det disse pionerene foretok seg. Vi gjengir nå lensmannslistene, slik at våre lesere kan se om tippoldefar var medlem.

Gamle rester etter kølabanner er det mange av på Krokskogen, og Gudmund Bakke gir oss den historiske bakgrunnen for dette. Heretter må vi nok passe på å holde øynene åpne under våre skogsvandringer.

Når det gjelder Soknedalen, er gårdshistorie et forsømt kapittel. Ragnvald Lien har forsøkt å gjøre noe med dette, og gir oss en fyldig framstilling av Nedre Oppgarden gjennom tidene. Han følger også opp Sten Høyendahls artikkel i forrige nummer om det mystiske gårdsnavnet Gatan fra 1300-tallet.

Jan Andersen på Jevnaker stammer fra smeden Mikkell Asbjørnsen (1717-1805) ved Kvernbergsundet, og har satt seg fore å finne så mange som mulig av smedens etterkommere.

Pål Furuberg i Oslo har i takt med tiden tatt DNA-prøver av seg selv. Han er mest kjent for sine arbeider om skogfinner i Solør, men stammer fra Ringerike på morssiden. Han presenterer nå «Ingrid Aslaksdatter Auren i Haug og hennes mitokondriske DNA» - i særklasse tidenes vanskeligst tilgjengelige tittel her i bladet.

Ingen visste mer om Ringerike i middelalderen enn professor Eyvind Fjeld Halvorsen (1922-2013), og vi kan bringe nok en upublisert artikkel av ham, denne gang om Skjærdalen.

Sten Høyendahl har funnet et dokument fra 1638 som handler om Stadumsholmen, men hvor lå nå egentlig denne? Allerede midt på 1600-tallet oppsto det sterk uenighet om dette landstykket lå sør eller nord for Averøya gård, som den gang tilhørte Hole.

I den faste føljetongen om klientellet ved Hønefoss distriktsfengsel har Tom Larsen nå kommet fram til 1880. Det er ikke akkurat de store forbrytere som sitter her.

Bygdearkiv i Hole

På Kjellerberget i Hole er en gjeng frivillige fra Hole historielag i ferd med å bygge opp et lokalhistorisk arkiv for Holebygda. Her samler vi dokumenter, brev, dagbøker, bilder og bøker fra Hole, og arkivet vil etter hvert bli åpent for alle interesserte. Vi håper også å kunne presentere en komplett samling av det lokalhistoriske heftet *Ringerike*, men vi mangler en del utgaver: 1922-24, 1926-29, 1931, 1933, 1935-40, 1947, 1950-52, 1955 og 1963-64.

Kanskje har DU ett av heftene vi mangler, og kan du tenke deg å gi det til bygdearkivet?

Ta kontakt med: Gudmund Bakke tlf 984 36 244
Margit Harsson tlf 484 91 930

Randi Hoftun tlf 986 16 112
Sten Høyendahl tlf 902 09 842

De siste Thrane-kara på Ringerike

To eldgamle menn på Ringerike, Engebret Kristoffersen og Gudbrand Gudbrandsen Strømmen, døde i 1921. De var begge født i 1827, og hadde sytti år tidligere vært tilsluttet Marcus Thranes arbeiderforeninger. Begge har stor etterslekt på Ringerike.

av Sten Høyendahl

Marcus Thrane ble fengslet sommeren 1851 sammen med flere av bevegelsens ledere. På Hønefoss ble hattemaker Halsteen Knudsen arrestert etter et forhør, men han ble kort etter befridd av en opphisset folkemengde. Gudbrand Gudbrandsen hadde deltatt i ådølingenes tog mot Hønefossen, og sonde en kort straff for dette.

Engebret Kristoffersen hadde ikke deltatt i tumultene, og var ikke blant de tiltalte. Han ble etter hvert en aktet skomakermester i Hønefoss, og både diamantbryllup, 90-årsdag og dødsfall ble slått stort opp i lokalavisene. Om Gudbrand Gudbrandsens merkedager ble det så vidt sees ikke skrevet ett ord.

Hattemakerfeiden sett fra kateterstolen

Amtsskolebestyrer Engebret Moe Færden (1849-1920) skrev i jubileumsboken *Hønefoss* (1915) om hattemakerkrigen, en artikkel han to år tidligere hadde publisert i *Aftenposten*. Halsteen Knudsen og hans tilhengere hadde sommeren 1851 lagt for dagen stor aktivitet etter at øvrigheten begynte å ta affære, og ikke alt de foretok seg var like godt overveid. Kandidat Færden ramser opp uheldige situasjoner med stor sans for detaljer, og går langt i å karakterisere det hele som oppføyer uten mening, ledet av villdyr. Han finner derimot Marcus Thrane sympatisk, men dette lyder noe hult når han ikke nevner at Thrane og andre ledere ble dømt uten hjemmel i norsk lov, utvilsomt ett av de verste justismord i norsk rettshistorie. Og akkurat dét må en opplyst mann som Færden ha vært fullstendig klar over.

Amtsskolebestyreren er også ubekvem med det strenge straffenivået, der de avsagte straffene i høyesterett i 1855 ble lagt på toppen av fire års varetektsfengsling. Han går likevel ikke lenger enn til å forundre seg over dette. Han ser heller ikke noe klanderverdig i at de innkalte vervede soldatene moret seg under arrestasjo-

nene med å skremme folk fra vettet, og ikke bare det - etter lokal tradisjon skal Halsteen Knudsen i arresten ha blitt bragt til taushet med en omgang av hasselkjeppen.

Færden stiller seg også ukritisk til at fungerende sorenskriver Meinich lot Knudsen pågripe etter avholdt forhør. Her har den innsiktsfulle byhistorikeren Andreas Ropeid et mer nyansert syn: «Det var derfor sikkert i full orden juridisk sett og forhørsteknisk vel begrunnet når Meinich arresterte Knudsen for å *hindre skadelig Conference medens Forhørene vedvare*. En annen sak er at det var dumt».

Visst var det dumt. Ikke bare dumt, men også i høyeste grad provoserende, og det var da også dette som utløste opprøret ved Hønefossen. Om det juridiske grunnlaget for dommen over Thrane hadde vært mer enn tvilsomt, hadde øvrigheten denne gang ingen problemer med å vise til klare brudd på lov og orden.

Færdens artikkel var opprinnelig myntet på *Aftenpostens* leserskare, og er et ensidig partsinnlegg med full støtte til myndighetenes disposisjoner. Dette var utvilsomt også en klar forutsetning for å få artikkelen på trykk. Vi er inne i en tid med stor framgang for sosialistene, og den høyborgerlige avisen ønsket selvsagt ikke å trykke motforestillinger til straffeoppgjøret seksti år tidligere.

Rettsoppgjør og straff

Halsteen Knudsen (han skrev navnet slik) gjorde noen ukloke valg etter at han unnslett lovens arm ved Hønefossen, og dette skulle føre både ham og mange andre i ulykken. Han burde utvilsomt ha forstått at det gikk mot et rettsoppgjør, men når dét er sagt - han kunne umulig ha forestilt seg hvilken uforsonlig hevngjerrighet han og hans folk hadde utløst hos myndighetene.

Dommen over Knudsen lød på ni års straffarbeid, men han døde allerede i 1855. Dødsårsaken har vært gjenstand for mye diskusjon, men i kirkeboken for Oslo Domkirke står at han døde 4. september på Møllergaten lasarett *Af Kolerina* (se egen artikkel om dette).

En skomakermester på Hønefoss

Lensmann Robsahm satte høsten 1851 opp en liste over medlemmene i arbeiderforeningen i Norderhov og Haug, og her er skomaker og sol-

Engebret Kristoffersen og hustru Anne Sofie, fotografert i 1916 av Ringerikes Blad.

dat Engebret Kristoffersen oppført som nummer 290. Kristoffersen påpekte at han hadde meldt seg ut av foreningen, og at Halsteen Knudsen hadde unnlatt å stryke ham av listene. Man kunne tro at han med dette prøvde å unngå ubehageligheter, og når man vet hva som senere skjedde, ville ikke en slik reaksjon være urimelig. Men utmeldelsen hadde nok andre årsaker.

Færden hevder at en «endnu levende Hønefoss-borger» hadde fortalt ham hva Knudsen hadde sagt i en tale: *Hvis vi ikke faar vor vilje, faar vi til at bruke riset - og da smilte Thrane!* Den gamle hedersmann fra Hønefoss hadde da også sagt at etter den talen var han ferdig med Knudsen. Det var neppe mange av Thrane-kara igjen i 1914, og det er overveiende sannsynlig at Færdens sannhetsvitne nettopp var Engebret Kristoffersen. Og all tvil om dette forsvinner når det i forordet til jubileumsboken *Hønefoss* vises til nettopp Kristoffersen som generell kilde.

Kristoffersen beholdt hele livet sin sosialistiske overbevisning. Han hevdet at han kjente Thrane personlig, og det er slett ikke usannsynlig. Thrane var flere ganger på Hønefoss, og kan ha hatt utbytte av å samtale med en belest ungdommaker, som også var sønn av en skolelærer.

Ifølge Social-Demokratens referat hadde Kristoffersen ved sitt 90-årsjubileum omtalt Halsteen Knudsen med stolthet. Det kan vel være at den gamle var blitt noe feiltolket, men om han til tider hadde stått steilt mot Knudsen, ble trolig hans innstilling formildet etter hattemakerens tragiske død.

Utover våren 1851 oppsto en sterk politisk splittelse i arbeiderforeningene på Ringerike. Det var flere som reagerte på Halsteen Knudsens skarpe konfrontasjonslinje, blant dem sentrale folk som Amund Pedersen Wold og Magnus Monsen. Engebret Kristoffersen hadde åpenbart et anstrengt forhold til Knudsen, og reagerte derfor med utmeldelse.

Avisen gjør et nummer av at Kristoffersen stammet fra bygdekjempen Bjørn Mikkelsen Braka, som kalles ådøling til tross for at han var fra Hedalen.

Den gamle sosialist kan vel ellers ha smilt litt skjevt da han ved sitt diamantbryllup ble hyllet av det den gang stakk konservative Ringerikes Blad, som nøyde seg med noen ord om at jublanten var meget interessert i politikk og tidens sosiale forhold.

Gammel mann med god hukommelse

Om Gudbrand Gudbrandsen vet vi ikke så mye, men både han og broren Nils Gudbrandsen var med i arbeiderforeningen i Ådalen. Begge hadde gått sammen med Halsteen Knudsen i toget til Hønefoss, og var blant dem som ble tiltalt og dømt for dette. Gudbrand var husmann på Åsterud under Østre Bersund, og Nils innerst på samme plass.

Gudbrand flyttet senere over elva til Strømmen under Vestre Bersund, og er i ettertid kjent som Gudbrand Strømmen. Færden kaller ham en meget troverdig og pålitelig mann, den siste Thrane-kar fra Ytre Ådalen. Gudbrand skal i forhør ha hevdet at mange ådølinger var blitt

Bauta over amtsskolebestyrer Færdén, som i 1913 underholdt hovedstadens borgere med anekdoter om sine sambygdingers adferd under hattemakerfeiden.

mer eller mindre presset til å gå mot Hønefossen. Ett av kommisjonsmedlemmene, politimester Fr. Chr. Krogh fra Bergen, hadde reagert svært så aggressivt: *Han lyver saa at han blunker ikke engang!*

Færdén har i jubileumsboken to avsnitt om Gudbrand Strømmen, men disse er ikke med i Aftenposten-artikkelen året før. Trolig har noen Aftenposten-lesende ådølinger gjort ham oppmerksom på at det også i deres distrikt befant seg en aldrende thranitt, som nok kunne bidra med detaljer fra sytti år tilbake i tiden.

I høyesterett fikk Gudbrand en dom 15 dager på vann og brød for forbrytelse mot straffelovens kapittel 10, § 2, og kapittel 9, § 30.

Fra Heradsbygda til Hønefoss

Engebret Kristoffersen nevner ved to anledninger at han var født 18. november 1827. I kirkeboken er fødselsdatoen 8. desember, men bøkene hadde ikke alltid korrekte datoer.

Hans fødested var ifølge ham selv Sønnerenga i Heradsbygda, senere kalt Skolemesterrud, der faren var skolelærer. Foreldrene Christoffer Jensen (1798-1864) og Hedvig Bjørns-

datter (1793-1873) som bodde på en husmannsplass under Bjørnerud, som senere gikk inn under gården Hallsteinrud - åpenbart det samme som Skolemesterrud. Faren var sønn av Jens Persen og Marte Engebretsdatter, som i 1801 bodde på en husmannsplass under Hallsteinrud.

Ved konfirmasjonen 1. oktober 1843 kalles han bare Engebret Bjørnerudeie, og han hadde rett gode kunnskaper og meget god flid. Året etter kom han i skomakerlære hos Mikkel Moen ved Tolpinrud, hvor han var i fire og et halvt år. Etter noen år som svenn slo han seg ned som mester på Hallsteinrud, 23 år gammel. Farfaren Jens Persen var også skomaker, og sønnesønnen tok følgelig opp et gammelt håndverk i nærmeste familie.

I 1854 flyttet han til Hønefoss, og to år senere giftet han seg med den ti år yngre Anne Sofie Andersdatter, datter av Anders Engebretsen Støa. I 1865 holdt de til på Øya, og fra 1875 ved Nordre Hønefoss. I 1891 bodde de i Hønegata, og i 1900 og 1910 i Torggata 3. Etter hvert var skomakerbutikken blitt større, og han hadde opptil ti svenner i arbeid. Forretningen drev han helt til 1913.

«Forakt ikke kristendommen!» sa han i 1917 til Social-Demokraten. Mange i arbeiderbevegelsen hadde på denne tiden stor skepsis til religion. Et slikt syn delte ikke Engebret Kristoffersen. Det finnes et fotografi av ham i Hønefoss-bokas tredje bind (s. 97), vel fra begynnelsen av 1890-årene, hvor han er med på et gruppebilde under Frelsesarméens faner. Arméen henvendte seg til de lavere lag i samfunnet, og om skomakermesteren selv var steget i gradene sosialt, så han åpenbart med blide øyne på dette.

Så skal det også sies at Frelsesarméen fra første stund la ned et betydelig arbeid mot alkoholmisbruk. Kristoffersen hadde selv vært avholdsmann fra relativt ung alder. Han var i mange år organisert i avholdsbevegelsen, og var i 1915 en av to æresmedlemmer i Hønefoss Totalavholdsforening. Andreas Ropeid hevder at både avholdsbevegelsen og visse nye lavkirkelige former i Hønefoss ble kombinert med sosialisme og andre former for radikal politikk, trolig langt mer enn andre steder i landet.

Husmannen i Ådalen

Gudbrand Gudbrandsen ble født i 1827 på plassen Åsterud under Østre Bersund, og foreldrene var Gudbrand Jonsen (1794-1833) og Olaug Hansdatter (1799-1896), som var fra Øya under Elsrud. Faren døde da han var seks år gammel.

Gudbrand ble konfirmert 1. september 1844 i Vikar kirke med attest for gode kunnskaper og flid. I 1849 giftet han seg med Margit Arnesdatter fra Hallingdal, men hun døde to år senere. I 1854 giftet han seg igjen med Eli, datter av Klemet Haraldsen og Marte Nilsdatter, som også holdt til på en av Bersund-plassene.

Gudbrand var først husmann under Åsterud, men bodde i 1865 på Fjellbråten under Østre Bersund, der han hadde jord. Fra 1873 var han på Strømmen under Vestre Bersund, og både i 1891 og 1900 ser vi at han i tillegg til jorda driver tømmerhogst. Broren Nils Gudbrandsen, som hadde gått med ham til Hønefossen, kom til Killingstrømmen og senere til Fjellbråten, der han døde i 1896, 76 år gammel.

I Ådals herredstyre ble det 28. februar 1920 behandlet en søknad om kommunal alderspensjon for Gudbrand Strømmen og datteren Karen Bergkastet, men dette ble *i henhold til reglerne for tiden ikke imøtekommet*. Da var Gudbrand

92 år gammel. Han døde året etter som føderådsmann på Strømmen uten å etterlate seg noe.

Oppsummering

Engebret Kristoffersen og Gudbrand Strømmen var utvilsomt blant de mer moderate kreftene i arbeiderforeningene på Ringerike. Alle på Hønefoss kjente skomakermesteren som i mange år hadde hatt sin virksomhet i byen, og selv Ringerikes Blad stilte blant gratulantene ved hans merkedager. For konservative kretser spilte det nok en rolle at han aldri var blitt straffedømt under oppgjøret i 1850-årene.

Gudbrand Strømmen var hele sitt liv husmann under Bersund-gårdene i Ådalen, og selv om han i 1915 var blitt rosende omtalt av kandidat Færden, var han trolig helt ukjent på Hønefoss. Hans dødsfall i 1921 gikk ubemerket hen - selv ikke sosialistavisen Hønefoss og Oplands Socialdemokrat hadde noe minneord om ham.

Engebret Kristoffersen, f. 1827 18/11 (8/12?), Hallsteinrudeie, død 1921 2/10, Hønefoss

g. Anne Sofie Andersdatter, f. 1837 20/5, Nordre Hønefoss, død 1920 28/6, Hønefoss

Barn:

1. Anne Mattea Kristoffersen f. 1856 27/8, Nordre Hønefoss, n. 1865, trolig død ung
2. Hedvig Matilde Kristoffersen f. 1858 21/6, Vesterneie
g. (1889 6/9 Kr:a, Trefoldighet) Johannes Eriksen, f. 1852 25/11 i Øyer, tømmermester
1910: Cort Adellers gate 38, Kristiania - barn: Hedvig Johanne f. 1890 7/3, Hjørdis Marie f. 1893 19/8, Elisabeth Dagny f. 1895 27/2, Erik 1902 28/6, Einar 1903 29/10, alle f. i Kr:a
3. Karl Alfred Kristoffersen f. 1860 14/4, Nordre Hønefoss, død før 1865
4. Anne Karoline Kristoffersen f. 1862 23/5, Hønefoss
g. Halvor Halvorsen, f. 1862 25/11 i Asker
1900: Sannergaten 19, Kr:a - 1910: Vogtsgate 57, Kristiania - barn: Erling Sverre f. 1898 5/5, Arne Halvor f. 1899 9/9, Astrid Dorothea f. 1905 29/3, alle f. i Kr:a
5. Erling Kristoffer Kristoffersen f. 1864 15/10, Søndre Hønefoss, fløtningsarbeider i 1910, Lagesens gate 5, Blyberghaugen, Hønefoss (han var i 1891 skomakersvenn hos faren)
g. (1890 27/12 N:hov) Anna Andersson f. 1868 1/9 i Romelanda, Bohuslän
Barn: Erling Martin Adolf f. 1891 20/6, Karl Albert 1893 11/12, Astrid Marie 1896 21/9, Signe Sofie f. 1899 18/1, Magnhild Amanda f. 1901 11/3, Oskar f. 1903 24/5, Sara Margrete f. 1905 16/5, Herman f. 1907 6/9, alle f. på Hønefoss
6. Anders Kristoffersen f. 1867 16/2, Hønefoss, straffange 1900-01 på Akershus festning, død før 1910
g. (1889 1/5 i Kr:a, Trefoldighet) med Anna Øverby, f. 1863 på Åsnes, salmaker, Inkognitogaten 33
1900: Anders er straffange nr 2 på Akershus festning etter sin annen dom for tyveri, salmakersvenn - Anna bor i et pensjonat på Holbergs plass 1, Kristiania, gift, husholderske, ingen barn
1910: Anna Øverby, f. 1864 i Åsnes, bor i Pilestredet 10, Kr:a, enke og smørbrøddjomfru
7. Marie Kristoffersen f. 1869 6/4, Hønefoss, død 1949 2/2
g. Ole Andersen Wiull 1869 16/9, død 1908 2/1, murer
1900: Sverdrups gate 4, Kr:a - barn: Anny Sofie f. 1892, Skien, og tre andre døtre
1910: Marie bor som enke i Stabels gate 5, Hønefoss, driver kafé - barn: Ester Marie f. 1894 26/9, Martha f. 1897 2/7, begge i H:foss, Hedvig Olivia f. 1899 27/10 i Kr:a
8. Inga Kristoffersen f. 1871 18/11, Hønefoss
g. Karl Alfred Johansson, f. 1874 19/5, Sverige, snekkersvenn i 1910
1910: Vibes gate 11. Kr:a - barn: Ejdar Bredgaard f. 1901 23/11, Henny f. 1902 27/11, Hedvig f. 1904 11/9, Ingrid f. 1907 8/2, N. f. 1910 3/10, alle f. i Kr:a

9. Hilda Sofie Kristoffersen f. 1874 13/9, Hønefoss, død 1943 16/11, Rjukan
g. Johan Pedersen Roterud, f. 1875 19/7 i Norderhov, død 1943 16/11, Rjukan
1900: Roli i Vardal, Johan er mekaniker i cellulosefabrikk - 1910: Nydalen i Odda, der Johan er verksmester på karbidfabrikken - barn: Solveig Karine f. 1899 21/3 i Kr:a, Sverre f. 1904 11/6,
- begge omkom ved bombingene av Vemork på Rjukan
10. Emma Kristoffersen f. 1876 5/12, Hønefoss
g. Petter Pedersen, f. 1876 16/3 på Vestre Toten, død 1955 4/1, tømmerlaster
1910: Nygård på Vestre Toten - barn: Ester f. 1903 5/3, Asta f. 1905 8/10, Edit f. 1908 21/5, Hedvig f. 1910 14/2, alle f. på Vestre Toten
11. Karl Kristoffersen f. 1879 10/6, Hønefoss, 1910: fløtningsarbeider.
g. (1909 20/1 N:hov) Helga Simensen f. 1884 18/7, N_hov
1910: Lagesens gate 3 i Hønefoss, forhuset, 2. etasje - barn: Magda f. 1909 17/4, H:foss

Gudbrand Gudbrandsen Strømmen f. 1827 30/6, Østre Bersundeie, død 1921 18/1, Jørgensplassen
g1 (1849 6/10 N:hov) Margit Arnesdatter, f. 1828 17/10, Nes i Hallingdal, død 1851 11/6, Bersundeie
Barn:

1. Olea Gudbrandsdatter f. 1849 17/11, død 1926 18/6, Tørrharden u. Somdalen
g. (1869 12/12 Ådal) Thor Thorstensen f. 1844 7/5, Ringerudeie, død 1923 22/8, Tørrharden, husmann med jord u. Somdalen
Barn: Thorsten 1870 21/3, Østre Bersundeie - Gudbrand 1871 15/11, og Maren 1873 11/5, Bersundeie - Julia f. 1875 22/2, Olava f. 1876 27/12 - Thorvald 1879 12/4, og Gunda 1882 28/1, Syversmoen - Olea 1884 22/6, Elise 1886 17/3, Thora 1888 3/7, Anne 1890 2/5, og Thor 1893 17/6, alle f. på Somdalseie
- g2 (1854 8/7 N:hov) Eli Klemetsdatter f. 1826 2/5, Bersundeie, død 1915 3/8, Strømmen
Barn:
2. Karen Gudbrandsdatter f. 1854 5/10, død 1941 24/1 på Midtbø i Hallingdal
g. (1895 18/10 Ådal) Nikolai Aslesen, f. 1873 23/7, Somdalseie, død 1928 11/5, Midtbø
Barn: Martha f. 1896 11/12, og Gulbrand f. 1898 29/5, begge på Flaskerudeie - 1900: Hasalhaugen, Hallingby
3. Marit Gudbrandsdatter f. 1856 16/8, bor 1900 på Strømmen med sønnen Martin, ugift, død før 1915
4. Gunhild (Gunda) Gudbrandsdatter f. 1858 16/12, død 1923 19/10, Kvernstua, Fjøsveike
g. (1889 4/1 Ådal) Johan Mikkelsen f. 1858 27/4, Nordre Land, n. 1923, leilending, Kvernstua u. Fjøsveika
Barn: Marte f. 1890 19/6, Hvalseie - Gudbrand f. 1892 6/3, og Elise f. 1893 20/4, Somdalseie - Martin f. 1895 29/7, Enga u. Somdalen - Anna f. 1898 10/2, Somdalseie
5. Marte Gulbrandsdatter f. 1862 25/5, død 1947 19/12
g. (1885 30/6 Ådal) Trond Jonsen Odden, f. 1852 1/11, Haugerudeie, død 1907 31/5, Bersundodden u. Vestre Bersund, husmann
Barn: Johan f. 1886 12/3, og Elise 1889 23/4, Vestre Bersundeie - Tora f. 1897 13/4, Bersundeie - Gudbrand f. 1903 12/8, Marte Elise f. 1904 15/11, og Trondis Margrete f. 1907 10/7, alle f. på Bersundodden
6. Torine Gudbrandsdatter f. 1866 7/2, trolig Fjellbråten u. Østre Bersund, ugift, 1900 og 1910 på Strømmen, død 1938 23/6
7. Gudbrand Gudbrandsen Strømmen f. 1868 18/3, død 1948, skogsbestyrer og hengslefogd, Jørgensplass
g. (1894 8/11 Ådal) Torine Syversdatter, f. 1872 20/10, Juterud, død 1947
Barn: Gudbrand f. 1895 25/2, Skollerud - Syver f. 1896 24/9, og Gudrun f. 1897 30/12, Løkkemoen - Elling f. 1900 1/7 - Matilde f. 1902 10/7, Thora Gustava f. 1904 22/3, Ragna Sigrid Karoline f. 1905 23/10, Olav Kristian f. 1908 4/3, Maria f. 1910 21/4, Olaug Helene f. 1911 15/12, Anna f. 1914 13/3, Karen f. 1916 23/7, og Harald f. 1918 30/9, alle f. på Jørgensplass
8. Ole Kristian Gudbrandsen Strømmen f. 1872 1/4, til USA 1893

Trykte kilder

Elsrud, Eigil: Fra Åsterud til Annette Larsdatter Berget. *Hringariki* nr 1/1999, s. 2-19.
Færden, E. M.: Hattemakerkrigen. Et kapittel av Hønefoss' historie. *Aftenposten*, 5. og 13. sept. 1913, samt en noe utvidet versjon i *Hønefoss. Byens historie*. Utgitt av Hønefoss kommune (1915).
Ropeid, Andreas: Thranderia og hattemakerkrigen. *Hønefoss*. Annet bind, s. 123-184. Utgitt av Ringerike kommune (1965).

Social-Demokraten

Kristiania, onsdag 21. november 1917

En 90-aarig Hønefoss-skikkelse

Den som vandrer litt omkring paa Hønefoss-gater vil ofte træffe paa en høi og førbygget gammel mand med hodet høit og en ryg saa rank som enhver tyveaars ungdom kan misunde ham. Man kan se det paa ham, at han har været en sterk bjørn - intet under, at han stammer fra den over hele Ringerike saa navngjetne kjæmpekar, aadølingen Bjørn Braka.

Denne ranke, kraftige skikkelse er gamle skomakermester Engebret Kristoffersen, hvis billede "Social-Demokraten" i dag bringer efter et amatør-billede undertegnede tok av ham paa hans spaserture en dag ihøst paa Hønefoss' gater.

Kristoffersen som er en pratsom og godslig kar med mange minder fra "forna da'r" slænger ofte indom og slaar en radd - naar det passer ham. Under mit prat med ham har jeg da faat kjendskap til, at han den 18. november fylder 90 aar. Jeg tænkte da, naar jeg har hans billede før, at la "Social-Demokraten"s læsere faa se og høre litt om ham.

Paa den vesle gaard Sønderengen i Heradsbygden i Norderhov bodde i 1820-aarene skolelæreren Kristofer Jensen og hans kone. Her fødtes Engebret den 18. november 1827. (Gaarden heter forøvrig ikke Sønderengen længer nu, men Skolemesterud - et navnebytte som kommer av at stedet i lang, lang tid har været bebodd av skolemestre).

Engebret som var den ældste av tre brødre, kom i 14-aarsalderen i skomakerlære hos Mikkjel Moen ved Toldpindrud i nærheten av Hønefoss. Her var han til læretiden var ute - omkring fire og et halvt aar. Efter endt læretid arbeidet han en del aar som svend - for endelig i 23-aarsalderen at nedsætte sig som mester paa Halstenrud i Norderhov.

I 1854 flyttet han imidlertid sin "krak og redskap" og begyndte i større stil i Hønefoss. Her har han da siden opholdt sig.

"I almindelighed hadde jeg", fortæller Kristoffersen, "en fire-fem mand i arbeide, undertiden ogsaa flere. Under bygningen av Randsfjordbanen hadde jeg optil 10 svende paa verk-

stedet". Det var saaledes ikke saa helt ubetydelig geschæft han i sin tid drev.

To av Kristoffersens brødre blev skolelærere akkurat som far sin. "Det kunde ogsaa jeg ha blit", sier Kristoffersen, "far min vilde sendt mig paa seminariet, men jeg valgte det praktiske liv og slog mig paa skomakeriet".

Under Thrane-bevægelsen var Kristoffersen en ivrig tilhænger av denne, og han kan fortælle mange underlige historier fra de dage. Med stolthet nævner han navne som hattemaker Halsten Knudsen, der tok sig av dage i fængslet ved at rende hodet mot kakeovnen; Helge Tyt-odden fra Aadalen som druknet sig i Juveren;

Hans Mælingen, Ole Semmen, som var blind – en bror av Kristoffersens mor; lærer Johan Semmen, som fik ti aars strafarbeide o. m. fl. Men først og sidst Thrane som Kristoffersen kjendte personlig. Kristoffersen har i hele sit lange liv altid næret frisindede anskuelser. Han sier selv: ”Det var Wergelands skrifter som lærte mig at elske friheten og brorskapstanken og som førte mig paa socialdemokratiske veie. Ti socialismen er den moralske og kristelige lov for frihet, likhet og brorskap. Og alt som er til det bedste for menneskene ligger i den moralske og kristelige lov”. Og han lægger til: ”Foragt ikke kristendommen”.

Ved siden av sin interesse for de demokratiske ideer, har han fra 30-aarsalderen været organiseret avholdsmand. Det er ”D.N.T.” som har hat æren av hans lange medlemskap.

Kristoffersen har ogsaa bestandig hat sterk interesse for læsning, særlig historie. Han har læst saa at si al betydelig historie som findes. En læsehest tilgangs har han været.

”Men nu blir tiden lang for mig - jeg som har været en saa’n driftig kar i mi ti. Hukommelsen svigter”, sier han og vil gaa.

Med et leve tar jeg den staute gubbe i næven. Med forsigtige skridt gaar han ut. Den venstre frakkelomme er som altid fuld av dagens aviser. Trods den høie alder er han like aandsfrisk, læser sine aviser og følger godt med i tidens spørsmåal.

I det store og hele er dog hans livsverk nu endt. Det livsverk som har gjort ham avholdt og respektert.

Knut Thon

Ringerikes Blad

Tirsdag 8de August 1916

Diamantbryllup.

Skomakermester Engebret Kristoffersen og Hustru Anne Sofie oplever i dag en Høitidelighet, som kun blir de færreste tildel, - de feirer sit Diamantbryllup.

Er der nogen om hvem man kan si, at de bærer sin Alder godt, saa er det Engebret og Anne Kristoffersen.

En av vore Medarbeidere besøkte dem forleden i deres Hjem paa Nordsiden.

Kristoffersen spadserte i Gaarden, rankere end mangan Ungdom.

- Gratulerer med Dagen!

- Aa Tak, han lot ikke selv til at være imponert av 60-Aarsdagen for sit Bryllup.

Hans Hustru Anne, som gik og syslet med Husets Gjøremaal kom til. Hvem skulde tro, at den vevre lille Kvinde var Diamantbrud!

Det gamle Par hadde saasandt ingen overdrevne Merker av Alderen, friske og rørige, som de begge var.

Han bliver litt stuttænkt av og til, sier hun. Men da strammer han sig endda mere op, ser mildt overbærende paa hende. Jeg blev født 18de November 1827, sier han med Eftertryk. Og du blev født 20de Mai 1837, men -

Hun smiler venlig til ham og nikker, og dermed føler de sig begge tilfreds.

Vi ber dem fortælle litt fra Hønefoss i gamle Dage.

- Aa, det blev vel for langt, der er skeet saa meget. Jeg husker at Jernbanen blev indviet, og jeg husker at hele Øya og Torvet paa Nordsiden var fuldt av smaa Huse, men det kjender jo alle Mennesker til fra før av ...

Nei, da er Politik- og Samfundsspørsmåal Ting, som interesserer gamle Kristoffersen meget. Han taler sig varm, han bliver en Ungdom igjen, naar han drøfter vor egen Tids sociale Forhold ...

Kristoffersen drev i sin Tid en betydelig Skomakerforretning i Hønefoss, han hadde en Tid 8 Svende i sit Arbeide. For 3 Aar siden tvang imidlertid et Slagtilfælde ham til at opgi sin Forretning, og siden 1913 har han levet i Ro, efter en sjelden lang og trofast Arbeidsdag.

Diamantbrudeparret har 8 Barn og 39 Barnebarns barn ilive.

Vi forener i dag vore Lykønskninger med alle de andres, i Haabet om, at det alderstegne Par maa gaa en lys og god Livsaften i møte.

Kølabrenning på Krokskogen

Utvinning og bearbeiding av jern i Norge tok til de siste hundreårene før Kristi fødsel, basert på myrmalm. For å utvinne jern av malmen trengte man trekøl, og trekøl til den første jernutvinninga ble brent i kølproper som var gravd ned i terrenget. Seinere ble køla brent i leggmiler, hvor veden ble lagt opp omtrent som i ei tømmerlunne. Men da bergverksdrifta kom i gang fra 1500-tallet, kom tyskere og svensker og innførte reismila. Med stående ved fikk man bedre kontroll med kølabrenninga, og skikkelig fart på produksjonen.

av Gudmund Bakke

Milene ble reist og brent ute i skogen, og i dag kan vi se rester etter hundrevis av kølabanner spredt over Krokskogen og Vestmarka, som minnesmerker fra en tid da skogfinner og bønder i Hole, Norderhov og Bærum brant trekøl til Bærums Verk. Hva gikk kølabrenninga ut på, hvem drev med det, og hvilken betydning fikk denne form for skogsdrift for folk i bygdene som grenset mot verket?

I Bærum begynte det med at det i 1603-04 ble funnet jernmalm i Kirkerudåsen (under Tanum-platået), Eineåsen (ved Rykkinn) og Helsetåsen (mot Steinshøgda). I 1610 ble det bygget ei smeltehytte ved Vøyen gård, og seinere enda én på Gommerud gård. Det var Christian 4. som grunnla Bærums Verk i 1610, og i 1615 ble virksomheten samlet der verket ligger i dag, ved Verkensfossen i Lomma. De øvrige smeltehyttene i Akershus amt (bl.a. én i Oslo) ble da nedlagt. Det skulle kun være ett jernverk i hvert amt (Dikemark jernverk i Asker ble opprettet seinere, og var i drift 1699-1801).

De gamle jernverkene var basert på naturressurser som ble utnyttet i samspill med hverandre: Jernmalm fra gruvene, energi fra skogen, og vasskraft fra elvene. Fossekraften fra Lomma ble brukt til å drive blåsebelger i smelteovnene, og store hammere som bearbeidet jernet. Da den første masovnen i Norge ble bygd ved Bærumsverket i 1622, kom produksjonen opp i et visst omfang. Fra 1624 ble Bærums Verk drevet av private eiere.

Bøndene mobiliseres

For myndighetene var etablering av bergverk en viktig offentlig oppgave, og verkenes behov for

Masovn ved Bærums Verk. Kobberstikk av J. J. G. Haas (ca 1790) etter maleri av C. A. Lorentzen.

trekøl (transport, hogst og kølabrenning) ble løst ved å mobilisere bøndene. Det var en videreutvikling av pliktarbeidet som hadde røtter tilbake i middelalderen, da bøndene bl.a. hadde plikt til å skyss offentlige tjenestemenn på reise, og holde veiene ved like.

Jernverkene var avhengige av trekøl som driftsmiddel, og i distrikter som grenset mot et jernverk, ble kølabrenning den dominerende formen for skogbruk på 1600-, 1700- og deler av 1800-tallet. I 1627 fikk Bærums Verk første rett til å utnytte skog i en 4 mils «cirkumference» rundt verket, og bøndene i dette området hadde plikt til å hogge trevirke, brenne trekøl og transportere det til verket mot betaling. Jernverket trengte trekøl i svære mengder. Da virksomheten var på sitt høyeste sist på 1700-tallet, kunne det ved Bærumsverket gå med cirka 40.000 m³ trevirke årlig til produksjon av trekøla som verket trengte.

Hensikten med å omgjøre ved til trekøl er å fjerne det meste av vanninnholdet i veden. Dermed oppnår man høyere temperatur ved videre forbrenning. Trekøl gir så høy temperatur i ovnene at metallet smelter. Køla tjener dessuten som reduksjonsmiddel som løser opp oksyder, slik at metallet blir reinere og sterkere.

Bergverkene ble anlagt i nærheten av malmfunn, men det viste seg snart at gruvene i Bærum hadde for lite malm. Likevel ble ikke verket flyttet. God tilgang til trekøl, skog og arbeidskraft hadde større betydning enn nærhet til malm. Å produsere ett tonn råjern krevde cirka 3.5 tonn malm, men bortimot 7 tonn trekøl, som dessuten hadde langt større volum enn malmen. Det var altså vesentlig billigere å transportere malm til trekøla, enn omvendt. Malmen til Bærumsverket ble etter hvert hentet ut på Sørlandet, fra

Utsnitt av Bærums Verks kart fra rundt 1770, over kølabåner og -veier i området ved Krokkleiva. Merk "Klevbonn" (nær Nordkleiva) og "Snarum" (på branten mot Djupedal, sør for Bruløkkene).

Arendals-området og Langøy ved Kragerø, og fraktet med båt til Sandvika. Derfra ble den kjørt med hest og kjerre til verket.

Bærums Verk

Den første masovnen i Norge ble altså bygget ved Bærums Verk i 1622. Den var utformet som en stående sylinder. Her ble malm og trekøl lagvis fylt i ovenfra. Jernet ble smelta ut av malmen, ved at temperaturen ble brakt over smeltepunktet (1535 grader C) av brennende køl og et par blåsebelger drevet av vasshjul. Mye køl gikk med, man regner at verkenes utgifter til trekøl var opptil tre ganger høyere enn utgiftene til malm. Derfor ble trekølproduksjon en viktig næringsvei i bygder som grenset inntil verket.

Den opprinnelig 4 mils «cirkumferencen» (området hvor Bærums Verk hadde fortrinnsrett til skogvirket) utgjorde cirka 5000 km² når en trakk fra vann og innmark. Et enormt område, men overlapp med andre bergverks cirkumferencer reduserte arealet vesentlig. Dessuten var godseieren på Bogstad (Sørkedalsgodset) verkets nabo, og han disponerte sin skog til sagbruk i Lysakerelva. Det reelle leveringsområdet til Bærumsverket ble derfor vesentlig mindre. Den store cirkumferencen fikk derfor ikke så stor betydning her. Verkets kart fra 1770-åra viser at omtrent 80 prosent av verkets trekøl da kom fra et område på cirka 100 km² i allmennin-

gen på Krokskogen. Til sammenlikning har Hole kommune i dag et areal på 195 km², hvorav 96 km² skog.

Køla burde helst brennes i skoger nær verket, så transporten ikke ble for lang og for dyr. Vekta av trekøl er bare fjerdeparten av vanlig ved, derfor var det en fordel å brenne køla ferdig i skogen. På 1600-tallet var det profesjonelle kølabrennere som sto for produksjonen, de aller første var svensker og tyskere. De lærte etter hvert opp bygdefolket, og i 1680-åra kom bondebefolkningen og skogfinnene med i kølproduksjonen for alvor.

Arbeidet i kølaskauen måtte følge årstidene. Kølaveden ble for det meste hogd i juni, mellom våronna og slåtten, i «håballen». Seinere burde de ikke hogge, da ville ikke veden tørke nok til å kunne brennes følgende vinter. Vedtørk om sommeren og transport på sledeføre om vinteren var å foretrekke. I november/desember ble veden kjørt fram og mila reist. I januar ble så mila brent, og seinere på vinteren ble den kjørt med slede fram til verket.

Kølamilene

Produksjonen foregikk på faste steder i skogen, på kølabåner. Her ble milene reist. Bånnene kan vi fortsatt se, de er viktige kulturminner. Milene ble gjerne lagt på jordbunn i tørt lende, og helst i nærheten av bekk eller vann, på en lun

Kølabrenneren måtte alltid være på vakt.

plass med lett tilgang til jord (vind kunne skape problemer for brenning og riving av mila). Terrenget skulle helst være flatt og jevnt, men det var fullt mulig å anlegge bånner i skrått terreng. De største kølabånnene har nok vært i bruk gjennom lange perioder, mens andre kan ha vært brukt kun noen få ganger.

I dag er de fleste bånnene svært vanskelige å finne, men de best bevarte viser seg som sirkelrunde flater, vanligvis 13-18 m i diameter og litt opphøyd i forhold til terrenget omkring. Noen ti-år etter at brenninga tok slutt, ville ikke trær vokse på kølabånnene, og de viste seg som idylliske, grønne sletter. Jorda på bånnene er kølsvart, og du finner kølrester om du roter litt i jorda.

Ei middels mile var rundt 3 m høg og 10,5 m i diameter ved milefoten. Alle treslag kunne brukes, men gran ga best resultatet, både pga egenskapene til veden, og fordi grana er rakere enn andre treslag. Krokete ved var dårlig mileved, og bjørka har for stort fosforinnhold, noe som gir dårlig jern. Mileveden ble slinnbarket på tre sider og stort sett hogd i lengder på 2,5-3 meter, som ble satt opp i reis for å tørke, cirka 17 stokker i hvert reis (kalt «høggerlass»). Til ei normal mile på 150 m³ kunne det gå med 250 reis, og ei slik mile gav cirka 70 m³ ferdig køl.

I mila ble først midtstokken («kongen») reist. Så ble den tørre veden reist stående med den grøvste enden ned, slik at mila ble smalere på toppen enn nede ved foten. Det var viktig at veden stod tett i mila, derfor var det ikke heldig å bruke krokete ved. Inne ved midten skulle en bruke grann ved, og så ble stokkene grovere lenger ute, jevn overgang mellom grov og grann

ved, de største stokkene ble kløvd før de ble reist. I ytterkanten av mila måtte de gå over til grann ved igjen, ellers ble det vanskelig å få dekt mila godt. Under mila var det en fordel å legge ei rist av ved, for å hindre at stokkene trakk opp vann fra bakken. Dette gjorde det også lettere å styre lufttilgangen til mila.

Så ble mila dekket, først med granbar, så med jord. Barlaget måtte være cirka 15 cm tjukt på milesida, for at jorda ikke skulle rase inn i veden. På milekollen (toppen) skulle barlaget huske når en gikk på det (cirka 30 cm). Så var det jord (stubb), cirka 15 cm tjukt lag på sidene og 25 cm oppe på kollen. Det var ikke lite jord som skulle til. Til ei mile kunne det gå med 20-30 m³ jord. Groper der de hentet jord, er fortsatt synlige rundt mange kølabånner (leire kunne ikke brukes fordi den sprakk opp).

Jorda måtte klappes godt til, og så ble mila «blokket» med kløvde kubber i to rader helt rundt, for å holde på jorda. Før brenninga begynte, måtte ekstra bar, jord, ekstra mileved og noen vassbøtter gjøres klar, og det ble som regel bruk for det.

Det var et høytidelig øyeblikk når mila ble tent. Det begynte med at de tente opp et mindre bål ved siden av mila, og lot bålet brenne ned til en glohaug. Tenning av selve mila foregikk ved at man vekselvis tømte glør og tørr småved ned kanalen langs midtstokken. Flere brukte «kunster», bl.a. Per Markebekk fra en plass ved Isi (etter Holtvedt):

Han helte brød og salt og mjæl og tobakk i tennhølet først, han ofra da, for at varmen skulle være snill og mila ikke skabrennes. Til slutt stelte'n seg barhua med salmeboka i handa og las Fadervår over'a, og så hadde'n no pjutring au, som skulle hjelpe mot trøllskap.

Så var det selve brenninga. Kølabrenning i ei mile er en tørrdestillasjons-prosess under høy temperatur (ca. 500 grader) der gasser, vann og andre væsker blir drevet ut av veden. Når den er ferdig trekøl, blir den svart og består av 90 prosent karbon (kullstoff). Veden som blir køl, blir altså varmet opp, ikke brent. Men noe av veden i mila må brenne for å få tilstrekkelig varme til å sette i gang og vedlikeholde prosessen. Kanskje omkring en fjerdedel av veden brenner opp, resten blir trekøl.

Alltid på vakt

En kølabrenner måtte alltid være på vakt. Mila måtte passes dag og natt, og det var ikke snakk om å forlate plassen før jobben var gjort. Køla-

Hundrevis og atter hundrevis av kølamiler ble brent på Krokskogen og i Vestmarka, for å skaffe trekøl til Bærums Verk.

brenneren hadde ofte med seg en unggutt, en medligger, til hjelp. De måtte passe på at veden ikke brant opp, at tilførsel av luft til mila ble regulert, at lekkasjer ble tettet med bar og jord, og at ny mileved ble lagt inn der det oppsto hullrom. Etter to-tre uker var mila ferdig brent. Med tynt stubblag gikk det fortere, men køla ble dårligere. Mangel på jord var et problem mange steder, og brenninga gikk raskere enn den burde (i 1770-åra klagde verkseieren over at noen brant køla på ei uke).

Mens kølabrenninga stod på, bodde kølabrenneren og medhjelperen i ei mile-koie, ei lita hytte ved mila. Veggene i koia var av trestaur, dekket med never og torv. Den var ca 3,5 m i diameter med et ildsted av stein lagt inn i veggene. Ofte brydde de seg ikke med å lage pipe, røyken måtte finne veien ut gjennom et hull i taket eller gjennom døra. Flere steder ser vi fortsatt synlige tufter etter milekoier.

Ofte måtte kølabrenneren opp på milekollen (toppen av mila) for å slukke branner og fylle på jord der mila hadde "slått" seg. Det var ikke farefritt, det er nok av historier om kølabrennere som falt i mila og brant opp. På Oppbrennerbånn i Vestmarka (4 km vest for Skui) satte to husmenn livet til i 1828, og i Ringerikes Blad i 1952 forteller Jon Guldal om Christian Jacobsen Skrangledal, som falt i en mile på Krokskogen i mars 1844. Han var 54 år gammel, kom fra Skrangledalen, en plass under Søhol - «de slapp å koste kiste på den kroken».

Reidar Holtvedt har i «Historier fra Krokskauen» flere fortellinger om det samme, blant annet denne fra en bånn ved Kneikasetra:

Det er ei fæl strofe ifrå Blakerbønn - det er tett inn-tel stien som du går ifrå Toresplassen og ner tel Kneikasetra. Du kan se'n ennå. Je minns itte rekti å mann hette, men han var ifrå Bjørkastua. Dom låg der og brende og sønn var med'n. Så hadde mila tii tel å slå, og mann hadde klyvi opp på'a og skulle klubbe'a ner. Men så hadde'n vel venta for lenge, for brått datt'n neri ei svær fyll og det var beint ut umulig for gutten å berje far sin. Han fekk bare stå der og se på at'n brann opp. Og så måtte'n se tel å få slii igjen mila og kaste ved over'n, og granbar og jord. Hadde'n rivi mila, hadde'n bare spolert ved for hundre daler tel inga nøtte. Far hass hadde jo vøri forbi for lenge sea.

Men det ser ikke ut til at det har vært mange slike ulykker. Avsvidd skjegg og noen brannsårlar var derimot ikke uvanlig for en kølabrenner.

Når de til sist reiv mila, måtte de være flere, og riktig påpasselige: «døype køla med vann i eninga så hu itte tok fyr». Under rivinga var de forsiktige så de ikke tråkket på en kølbit og knuste den («da skar det i hjerterota på gamla-kara»).

Nøyaktig kartfesting

I dag veit vi nøyaktig hvor de fleste kølabånnene på Krokskogen lå. Ingunn og Terje Jahr i Steinsfjordingen har kartfestet mellom 700 og 800 kølabånnar på Krokskogen (de fleste i Hole). Under jakt- og skauturer begynte de for

noen år siden å legge merke til bønnene, og interessen ble vakt da de stadig kom over flere. Terje begynte å merke dem av på kart, seinere stedfestet Ingunn dem nøyaktig ved hjelp av GPS. Etter hvert lærte de så mye om plassering av bønnene at de visste hvor de kunne forvente å finne neste kølabønn. I samarbeid med Statens Kartverk (Atle Graff) har de så lagt inn bønnene i Holes del av Krokskogen på et moderne kart. En skikkelig lekkerbisen for turfolk! Kartet kan vi i dag se i stort format på Kjerratmuseet i Åsa.

På turene sine fant Ingunn og Terje ut at milebrennerne sjelden kjørte veden mer enn 300-350 m, og helst i utforbakke. Bønnene lå som regel mindre enn 600 m fra hverandre. Milene var mesterlig plassert i terrenget, på tørr grunn med god tilgang til fuktig jord, og sjelden langt unna en bekk.

De så også at bønner ofte var brukt flere ganger, det viste ringer av kull og sotrester blandet med jord. Milene var som oftest brent i to størrelser, 13 og 17 m i diameter, men de har funnet noen helt nede i 10 m. Inntil mange av milene er det merker etter koiene som milebrennerne sov i, ofte med rester av tørrmurt peis. Disse hyttene ble mye brukt av jegere og fiskere når milene ikke var i bruk.

For ringeriksbøndene ga trekølbrenninga en kjærkommen inntekt i en tid på året da gården hjemme ikke krevde så mye. På slutten av 1700-tallet var trekølbrenninga på sitt høyeste. Da hadde Norge tilnærmet monopol på å levere jern til Danmark, og bøndene og jernverket var avhengige av hverandre. Uten trekøl stoppet verket.

Leverandørene

Leverandørliste i Bærums Verks arkiv for årene 1777 og 1779 gir interessant informasjon om bøndenes kølbrenning for 200 år siden. Lista viser totalt 216 leverandører av trekøl, hvorav mer enn en halvpart (127) fra Ringerike. Av disse var 87 fra Hole, 21 fra Norderhov og 19 fra Haug. Lista viser leverandørens navn og bosted, transportvei og levert kølmengde. I gjennomsnitt leverte kølabrennerne i Hole 79 m³ hver, mens det tilsvarende tall for Norderhov og Haug var 55 m³. Kortere transportvei var nok årsaken til at Holebøndene leverte større mengder. Verkets største kølleverandører var da også hjemmehørende i Bærum, med et gjennomsnitt på 180 m³ trekøl.

Størst av leverandørene fra Hole var Iver Jacobsen Vik (Nedre Vik). Han leverte hele

251 m³ fra sine tre miler (gjennomsnittet for leverandører fra Hole var 79 m³). Ole Arnesen Lore (190 m³) drev også betydelig virksomhet. Han hadde den ene av sine bønner mellom Kampesetra og Sørkedalen. Det var lang vei hjemmefra. På Bærumsverkets kart finner vi ellers fire bønner som tilhørte Hans Olsen Gjesvold. To av dem lå mellom Fjeldsetra og Rett-hellsetra, 16 km fra verket. De to øvrige lå nærmere, i lia mellom Langebru og Lomma (én av dem er avmerket på utskiftingskartet over Krokskogens Almenning i 1823, og da het den fortsatt *Gjesvold Kullebund*). En god bønn ble brukt mange ganger, så lenge det var nok trevirke i nærheten.

Av listene går det fram at det som oftest var bonden sjøl som sto som leverandør. Men flere husmenn, både på skauen og i bygda, var selvstendige kølleverandører med egen hest. I 1779 leverte husmennene Halvor Fekjærstuen og Paul Skrangledalen, under Fekjær og Søhol, køl til jernverket fra egne bønner. Men de langt fleste var bønder. For storbøndene var det nok husmenn og tjenestefolk som sto for det meste av produksjon og transport, mens småbøndene måtte trå til sjøl, med hjelp av familien.

Transportveiene

Det var få veier innover skogene som egnet seg til frakt av trekøl med vogn, derfor foregikk transporten fra milene og fram til verket helst på vinterstid, i store trekorger på sleder. Korgene ble flettet av lange, tynnskjærte greiner av hassel eller andre mjuke treslag.

I skråningene mot Krokskogen kan vi i dag finne mange far etter kølaveier og seterveier. De ligger der som levende kulturminner, vitnesbyrd om tidligere tiders liv og virke i skogen. Mange av dem er fine ingeniørarbeider. Etter hvert som skogsmaskinene har gjort sitt inntog, blir kølaveiene ødelagt, og tapt som kulturminner.

Mange av kølaveiene som ble bygd, kom i Conrad Claussens tid som eier av Bærums Verk, fra 1773. Claussen var en framsynt mann som innså at verket i løpet av få år ville få for lite køl til å holde produksjonen oppe. Det var ikke mer skog å ta av nærmest verket, og derfor skuet Clausen nord- og vestover, mot Ringerike og enda lenger vest. Utover i 1770-åra inngikk han avtale med bønder i Hole og Norderhov, ja så langt unna som Modum og Tyristrand, om levering av trekøl. I avtalen lå det at verkseieren skulle bygge et veinett, og det var ikke minst i hans tid som verkseier at det primitive veinettet på Krokskogen ble utbygd. Kølalassene hadde

Gammel kølvei i bergskrentene opp for Homledal. Foto: Fredrik Schjander.

stort volum i forhold til vekten, derfor hadde korene lett for å velte. Det ble bygd kavlebruer over myrene, kvist ble ryddet vekk, høl fylt igjen og planert.

Fra Tyrifjorden var det mest Sørkleiva (dagens Krokkeleiva, veien her ble kalt Moingveien) og Manaskaret som ble brukt. Veien opp Sørkleiva gikk direkte over til Lommedalen, mens veien opp Manaskaret gikk til Mølbakk på Høgås (der skytebanen ligger i dag), hvor den møtte den gamle postveien fra Vefsrud, som også ble nyttet som kølvei. De gamle seter-veiene fra Nes og Sønsterud ble også utvidet til frakt av køl, og ble en del av veinettet.

I tillegg til leverandørlistene, ligger det i Bærums Verks arkiver et kart fra rundt 1770 som viser hvor de enkelte kølabånnene lå. På kartet er transportveiene fra bånnene til jernverket inntegnet. Kartet viser 11 hovedveier til Bærums Verk fra kølleverandører i Asker, Lier, Bærum, Sørkedalen, Hole og Norderhov. Mange Hole- og Norderhov-bønder hadde lang vei å kjøre. Flere av dem hadde 18-19 km på dårlige veier før den verdifulle lasten kunne leveres. Helt fra traktene ved Lauvli og Fjeldsetra kom det trekøl, og jernverket betalte for transporten. I gjennomsnitt utgjorde transportutgiftene en fjerdedel av verkets totale utgifter til trekøl.

Fire av kølaveiene på kartet kom fra Hole/Norderhavs del av Krokskogen (avstand fra innerste bønn og antall bann lang veien fram til verket er påført):

- * Flaksetrene - Toresplassen - Kjaglidalen (18,6 km - 122 bann)
- * Fra Krokkeleiva langs allmannaveien til Jonsrud (18,4 km - 91 bann)
- * Fra Fjeldsetra/Retthella langs Lomma (18,9 km - 133 bann)
- * Lauvliområdet - Trehørningen - Aurvann (17,3 km - 91 bann).

Fra ei middels kølamile ble det kjørt 30-50 lass med køl, så det ble mange turer, og stor trafikk utover vinteren. Beregninger har vist at det årlige forbruket på Bærums Verk rundt 1780 var cirka 15.000 lass, og da måtte det komme ett lass pr. 2-3 minutter i den travleste tida på vinteren. At det ble kappkjørt for å komme lengst fram i køen, er det liten tvil om. Det årlige forbruket tilsvarte produksjon ved i overkant av 320 kølamiler. Sleaspor, svarte av kølastubb, kom til verket fra Finneskauen, hele Krokskauen, fra Asker og Sørkedalen, helt fra Lier og Modum.

Tidkrevende arbeid

Hva fikk bøndene betalt for jobben? For å produsere køl i ei vanlig mile, regner man at det gikk med 96 dagsverk, og her er tatt med klargjøring av bønn, hogst og transport av ved til mila, reising og brenning, både for kølabrenner, medhjelper og bruk av hest. Så kom transporten av den ferdige køla fra bannen og fram til verket i tillegg. En gjennomsnittsleverandør (køl fra

1,5 mile gav 70 lass) til Bærums-verket i 1779, fikk for produksjon og transport utbetalt i gjennomsnitt 47 riksdaler, noe som tilsvarer verdien av 7-9 kyr. Det var en ekstraintekt som kom godt med i de mange bonde- og husmannsstuene i Hole, Norderhov og Haug, og ikke minst på finneplassene!

Verdien av ei kølmile kunne også bety mye i et arveskifte, på Reistad i Lier ble i 1750 ei oppsatt (og ubrent) mile verdsatt til 20 daler.

Ved Bærumsverket hadde de god oversikt over produsentene, med nummer på hver bønn. Da kølabrenninga gikk for fullt, hadde nok også alle bønnene navn, og det fikk de som regel etter:

- Gården som brente den (Gjesvold Kullebund, Blakerbønn, Ringibønn)
- En som hadde sitt virke der (Persbønn, Knutsbønn, Hansinebønn)
- Stedet der den lå (Langmyrbønn, Dambekkbønn)
- Hendelser (Oppbrennerbønn, Kjærlighetsbønn, Dansebønn, Helvetesbønn)

I 1785 døde Conrad Clausen, bare 29 år gammel, og hans enke solgte i 1791 jernverket til Peder Anker. En stor del av trekølproduksjonen ble da samlet i skogene som tilhørte hans Bogstadgods, som han var blitt eier av 20 år tidligere. Disse lå nærmere verket. På Krokskogen fikk skogen hvile. Kølamilene sloknet etter hvert, og ferdsele på kølveiene døde hen. I dag ligger de nedgrodd og glemt under busk og kratt, men flere steder er det imponerende steinmurer som forteller om hardt slit i fjerne tider.

Kølabrenneren

Litt tilbake til kølabrenneren. Å ligge ukesvis langt til skogs midt på vinteren var ingen spøk. Maten var ensformig: Kaffe og smør, lefse, sild og poteter, og graut med sur mjølk, og kanskje en fleskebeta, men den måtte drøyes lenge. Borti berget var de underjordiske. Og helt ensomme var ikke kølabrennerne heller, «i den tiden var det en fornøyelse for kvinnfolka å gå opp i kolkoia å sitte oppe med de svarte kolbrennere», ble det fortalt fra Østerdalen.

Holtvedt dveler litt ved maten til kølabrennera. Han skriver om en guttunge som var med en ringeriking som milegutt. Sulten gnager i tarmene der gutten ligger i milekoia og fryser seg igjennom natta:

Så fanger blikket hans et lite, rustent spann som henger oppunder taket. I det har ringerikingen en fleskebeta, men til kvelds hadde det bare vært hardgraut og surmjælk. Og surmjælka var så sur at

spunsen spratt av flaska. Lenge før det gråner av dag matstaller de seg, og endelig - ringerikingen tar ned fleskespannet sitt. Så blir det en fleskebeta på kaldgrauten, som var hard og stiv da den ble skjært i skiver og lagt i panna. Smaken er søt og feit i munnen, guttungen sikler så smått om de bleike kjakane under all kølaskitten.

Det var den gangen det: Hard kaldgraut stekt i skiver i fleskefett. Tru hva ungdommen i dag hadde sagt?

For bygdefolk var det noe spesielt med kølabrenneren. Han kunne et yrke som helst krevde kontakt med både overjordiske og underjordiske, omkring Bærumsverket var han ofte av finneslekt også. Ei strofe som ringerikingene skal ha brukt både om lommedøler og soknedøler, låt slik:

Du lommedøl, du kølabælj, som støtt har søkn
og aldri hælj.
Støtt er du svart og alder' kvit, alltid e'u den
stygge lik.

Det fortelles at det var et hardt liv i veaskauen, ved mila og i kølatransporten. Likevel ga kanskje dette arbeidet en frihet og status som lå litt over vanlig gårdsarbeid. Fra Østerdalen:

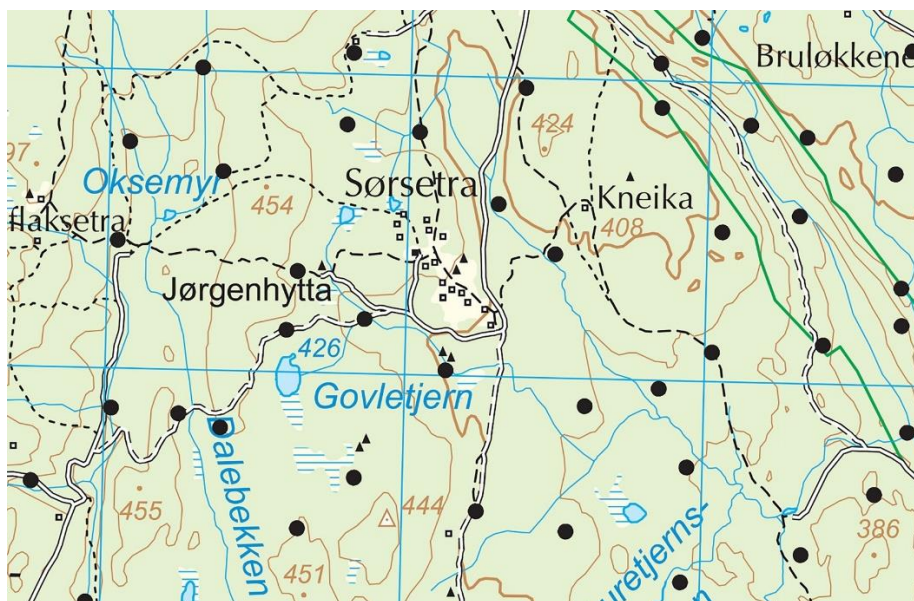
«Det var itte store penger dom tjente med kølbruket. Det var helle itno lett arbe, men det var et liv, dom førde, som var rikt på avveksling og samkvem med folk. Slik rørelse og trafikk, som det var innover bygdene og skogen den gangen, vil det neppe bli mere».

Litt mer om betalinga som kølakjørerene fikk for jobben. Ofte hadde de fått forskudd i form av varer fra butikken på verket, som mjøl, fisk og salt, så det var ikke så mange skillingene å få, når regnskapets time kom. Men litt ble det, og brennevin måtte til, for en «avskjedsskål» med de andre som var med på trafikken:

«Te slutt gikk det ofte så vidt at de ble liggende i kølkorgene og huie og sprelle med beina, men je tenker, at en sånn kur gjorde dom godt, for etter all denne køla som hadde lagt seg på dom, trengte dom saktens en vask både innvendig og utvendig», sa en østerdøl om kølakjørerene til Rørosverket.

Fra Krokskogen ble det fortalt at kølabrennerne ikke byttet klær fra de gikk hjemmefra, til de kom tilbake når mila var ferdig brent etter tre uker. Ei lokal historie fra Hole:

I 1874 ble ei jente fra Langebru på Krokskogen gift til Oppigarden Hårum i Steinsfjerdingen. Lovise het hun, og var ikke godt vant fra den karrige skogplassen. ”Han far var gift tre

Utsnitt av kartet over Sørsetra-området, med kølabånnene som Ingunn og Terje Jahr har kartfestet. Hele kartet, med alle bånnene som er registrert så langt, står utstilt på Kjerratmuseet i Åsa.

gonger, så vi var søtten søsken, og da veit du det var trøngt», fortalte hun på sine eldre dager. Som ungjente hjalp hun faren, Søren Olsen Langebru, med kølabrenning (etter Holtvedt):

Han hadde dotter si tel medligger. Lovise, hette'a, og hu var full kar i arbe og sterk som et trøll. Og du verden som hu bante! Mea dom låg der og brente, vart far hennes klein og måtte gå him, men hu Lovise greide mila åleine, hu! Det var inga andre tel å gjøra det heller. Da hu hadde brent mila ferdig og fått å neåt, det var i skyminga utpå kvelden, detta, så trefte'a en lommedøling. Men da hadde det itte vøri my om å gjøra at lommedølen hadde tii tel å flyge. - Ja, om jeg itte visste det var deg, Lovise, så hadde je trudd det var sjølve faen, hadde'n sagt. - Ja, enten du trur det heller ei, så har det itte vøri vann på min kropp på tre veker, hadde'a svare.

Koksen overtar

Fra midten av 1800-tallet ble trekøl i økende grad utkonkurrert av importert steinkull (koks), og tida fra midten av 1850-åra til omkring 1870 ble kølabrenningas svanesang i Norge. Det var prisen, og ikke forskjell i kvaliteten, som var avgjørende for at trekøla tapte kampen. Dermed forsvant også kunnskapen om trekølbrenning raskt.

Det var kølatrafikken som heldt liv ti dom

«Nei, det ska'r itte om fòlk får veta åssen det bar tel før i tia, for det har dom sletts itte greie på nå lengre. Det var kølatrafikken som heldt liv ti dom - høgginga og brenninga, og så kjøringa tel slutt» (etter Holtvedt).

I 1816 hadde Stortinget opphevet bestemmelsene om bergverkenes sirkumferense, flertallet i Stortinget mente at slike regler var levninger fra en annen tid. Fra da ble det fritt marked for å levere produkter fra skogen. Men da var trekølas tid likevel ute. Koks tok over for trekøl i smelteprosessene.

Under siste krig tok imidlertid trekølbrenninga seg opp igjen. Bensin var mangelvare, og det ble stans i importen av steinkull. Biler ble utstyrt med generatorer hvor de brant ved (knott) og trekøl. Trekøla gav mer effekt pr. kilo brensel, og i skogene på Ringerike ble trekølproduksjon startet opp igjen, bl.a. i Ådal.

En av dem som brant trekøl på Ådalsåsen, var far til han som har skrevet disse linjene. I årene 1941-42 sysselsatte han 5-6 mann fra Viken i Ådal i trekølproduksjon inne på åsen mellom Sperillen og Randsfjorden. Køla ble brent i miler som var produsert ved HØKA i Hønefoss. Den ferdige køla ble kjørt med hest og slede ned til Vestre Bjonevann. Her ble den hentet med lastebil og kjørt til Hønefoss, kjøpt av Hønefoss Kull- og Vedbolag. Pengene han tjente, investerte han i møbelbutikken han startet i Hønefoss i 1942. Men *det* er en annen historie.

Nedre Oppgarden (149/1) i Lunder

I Oluf Ryghs "Norske Gaardnavne" er Oppgarden nevnt fra Hurdal, Kviteseid, Åmot i Hedmark og Rakkestad, og Oppgarden med Øverby fra Norderhov. Uttalen okkalen med tjukk l og oppgalen med tjukk l er ført opp i NG.¹ Disse uttalene av gardsnavnet er fremmede for soknedøler, spesielt yngre folk, i dag. En sier gjerne «Oppgård», ja, barn og ungdom sier til og med «Blystad» etter navnet på familien som bor der nå.

av Ragnvald Lien

Oppegaard nevnes seks steder i *Norske Gaardnavne* - alle på Østlandet.² Tidligere skrivemåter er *Opgaard* 1528, *Oppegaardt* 1578, *Uppegaardtt* 1594, *Oppegaard* 1604, *Oppgaard* 1647 og *Oppgarden* med *Øffrebye* 1723. Jeg har valgt å bruke formen *Oppgarden* om garden og tidlig slekt, og den danske versjonen *Oppegaard* om slekta i nyere tid. Jeg har valgt å skrive fornavnet *Paul* selv om *Pål* opprinnelig var uttalen. De danske formene *Povel* og *Poul* ble brukt i de gamle skriftlige kildene, men føles neppe "riktige" for mange i dag.

En del av Lunde-valdet

Garden ligger ovafor *Lundesgarden* - jamfør *Oppen* i *Heradsbygda*. Det er flere grunner, blant annet opptegnelse i tidlige jordebøker, som tilsier at navnet er gammelt selv om det står i bestemt form. Den bestemte formen er en parallell til *Lundesgarden*. Delingen av *Lunde* i *Oppgarden* og *Lundesgarden* skjedde sannsynligvis først på 1200-tallet, slik det er antatt for *Vågård* og *Marigård* i Ullerål.³

Oppgarden har seinere blitt delt i *Øvre* og *Nedre*. *Øvre Oppgarden* er seinere også delt i *Øvergård* og *Re*. *Kroksrud* hører til dette valdet. *Øverby* er ikke kjent i vår tid, men lå nok nærmere *Kroksrud*. Husmannsplassene *Ro* og *Grinda* bør også regnes med. Se ellers kartet.

Slekta

1. Den første som kjennes rimelig sikkert er bare kalt **Sigurd Bonde** (ca. 1412- ca. 1482), den etter hvert berømte opphavsmann til mange slekter. Han bodde på Gulsvik, og er nevnt i et

skiftebrev fra 7. februar 1482. Sigurd må være død da eller muligens noe før. Opp igjennom årene er det skrevet mye om Sigurd Bonde på Gulsvik i Flå. Ættelinjer er trukket bakover blant annet til kong Sigurd Munns frilledatter og forskjellige adelslekter. Hvor usikkert dette blir, skjønner vi når vi ikke engang vet hva Sigurd Bondes foreldre heter. Sigurd var trolig gift to ganger, og hadde minst to barn. Det er sannsynlig at den siste kona het Unna Ve-bjørnsdatter, da hun er nevnt i skiftet som en part. De to barna var Guttorm og Torgunn Sigurdsdatter, gift med Erland Sigurdsen.

2. **Guttorm Sigurdsen Bonde** på Gulsvik, død før 1520. Østro (2003) mener han var død før 1510. Gift med ukjent, men minst tre sønner: Helge Guttormsen Gulsvik som døde før 1555, Fredrik Guttormsen Trommald, død før 1555, og Torgeir Guttormsen på Åvestrud i 1525, nevnt 1548 da han selger noe jordegods til broren Helge. Fredrik Guttormsen overdrar i 1524 en eng til *Hellie Guttorms broder sine i syndre garden i Gulsvik til euindelig eio* Fredriks etterkommere satt på Trommald iallfall til 1747.

3. Alle Helgens Dag 1524 gjør **Helge Guttormsen** (død mellom 1548 og 1555) et jordebytte med en Halduor Pedersen Oppgarden slik at Helge får *12 laugsbol i nördre garde i Golswiig* imot bytte av noe gods i Oppgarden. Den jord som ble byttet er *begis thoes siniss konis odel*, og det tyder på at Helge og Halduors koner var søstre. Helges kone het **Ingrid Mons-** eller **Magnusdatter** (død like før 1563), og hun var muligens fra Rud eller Oppgarden der hun enten var odelsberettiget eller hadde arvet gods. «Og dette årstall 1524 skal vi bite merke i, for da trer Sigurd Bondes folk inn for første gang som eiere i Oppegaard».⁴ Helge og Ingrid fikk ni barn, deriblant

4. **Jon Helgesen** (død før 1592) var fra Søgarden Gulsvik, og tok over en tredel av Nordgarden.⁵ Han var først gift med Tarand Halvorsdatter (kanskje fra Ål) og deretter med Åse Pålssdatter (død 1608/09). Det var barn i begge ekteskap. Foruten sitt gods i Gulsvik eide Jon 36 settinger i Oppgarden, ½ sold i Fuglerud under Pukke-

¹ NG5:51.

² NG19:214,

³ Solberg 1998:46 og 2014:8.

⁴ Opsahl 1960:11.

⁵ Østro 2003:92.

Nordvest for Lunder kirke ligger Oppgarden med de to husmannsplassene *Grinen* og *Roen*.
Veien til Nedre Oppgarden gikk gjennom tunet på Øvre Lundesgården og videre forbi
de to plassene til Strømsåttbygda. Utsnitt av kaptein Ramms kart fra 1826 (NGO).

rud, parter i Bjerkegardene, i Bålerud i Norderhov og i Buøen i Flå. Ved dom 26. januar 1595 fikk sønnen Guttorm Gulsvik og sønnen Klemet med mor Åse flyttet til Oppgarden.

5. **Klemet Jonsen** (ca. 1575-ca. 1632) fikk altså Oppgarden. Han var den første virkelig fastboende av Sigurd Bondes slekt her, og han har igjen elleve slektledd fram til vår tid. Han bodde der fra 1595 sammen med sin mor Åse Pålsdatter, som døde straks etter. I odelsmantallet 1624 er Klemet ført opp med 3 sold og 3½ setting korn skyld i Oppgarden og 4 settinger i *Effwie* (Evjua). En setting er 16 pottes eller omtrent 12 liter. Klemet hadde fem kjente barn, derav en datter gift med Ellef Skinnes i Krødsherad, mens den eldste var

6. **Elling Klemetsen** (ca. 1604-1696) bodde på Oppgarden og var gift to ganger. Han betaler i 1645 16 skilling koppeskatt, og broren Paul betaler 1 ort.

I Skattematrikken 1647 står Oppgarden blant fullgardene og: *Elling Oppegaard eiger sielfff med bøxell 4,5 sold kornn. Sognedals kirche 4 kalschind vden bøxell.* Elling var altså selveier og hadde bygslingsrett; han kunne leie ut jorda til andre og få bygslingsinntekter av utleien.

4,5 sold korn tilsvarer samme verdi som 27 kalvskinn, og er et uttrykk for gardens verdi. Verdiansettelsen var nyttig ved salg av parter og ved skatlegging fra kongens side. Oppgarden var bondegods, men kirken eide altså 4 skinn, tilsvarende omtrent 1/7 av gardens verdi. For å betegnes som fullgard, måtte garden kunne holde 12-14 kyr, to hester og noen småkrøtter.

Forholdene var stabile i gammel tid da dette passer godt med antallet dyr så seint som i 1865 (tabell 1). Sammenlign ellers med de reelle tallene ved landkommisjonen av 1661:

Saar Blandkorn 5½ tønne, Tiende Blandkorn 2½ tønne, Erter 1 setting. Føder Heste 2, Kiør 8 og ungfø 6, Søffer (sauer) 22. Skatter 9 riksdaler.

Under rentekammerets manttall 1664 føres Elling Klemetsen som 60 år og bruker av to parter, enken Johanne Pedersdatter etter Paul den tredje part, og disse er oppsitterne. Dreng er Knut Guttormsen, 14 år. Elling løste ut enken slik at han eide hele Oppgarden, og omkring 1664 kjøpte han Nedre Veme. På tinget på Oppgarden i 1670 var Elling Klemetsen bygdelensmann. I hans første ekteskap med Inger Andersdatter var det seks eller sju barn, og eldste sønn:

7. **Helge Ellingsen Berg** (ca. 1628-ca. 1711) ble gift med Rønnaug Eriksdatter Slevika. Han er oppsitter på *Øvre Berg* i 1664, og er eier i 1672. De hadde ni barn, og nummer tre er Anders Lundesgarden (ca. 1669-1750), først gift med Barbro Kolbjørnsdatter Gren, enken etter leilending Knut Pedersen på Nedre Lundesgarden. Anders overtok bygselen og kjøpte Nedre Lundesgarden i 1702, slik at den gardens slekt kan følges fram til i dag. Helge Ellingsens eldste sønn, Paul, bosetter seg på Oppgarden:

8. **Paul Helgesen** (ca. 1663-1748) ble neste eier av Oppgarden. All utmark lå inntil 1703 i sameie da den første deling skjedde med Oppgarden og Lundesgarden på en side og Hovland, Pukerud, Røsby og Sørdsdal på den andre. Delingen mellom Oppgarden og Lundesgarden skjedde i 1724 og 1768. Innerst mot Kjølffjell og Ulevassfjell i Solskinnskogen lå fjellsetrene og setrene til husmennene. Paul Oppgarden var lensmann på tinget i 1711, og seinere i flere rettsmøter. Paul var gift med Berte Jonsdatter fra *Nedre Berg*, død 1738, 75 år gammel, og de hadde sju barn. Ett av barna er nevnt under «Øveren-greina» i tillegget, og det er den nest eldste sønnen Ole (1691–1739) som i en periode fra 1718 hadde en tredjepart av Oppgarden og fra 1725 nok 13½ setting.

I matrikkelen fra 1723 betegnes jorda som frostlent leirjord. Utsæden er 5 tønner blandkorn og 4 tønner havre. Avler 16 sommerlass med høy og har tre hester, 16 kyr, 20 sauer og åtte geiter. Oppsittere er Paul og Ole. De to yngste barna til Paul Helgesen var døtrene Gjertrud og Kjersti som giftet seg henholdsvis til Åker og Kjos. Pauls eldste sønn er

9. **Erik Paulsen Oppgarden** (ca. 1686-1742) ble gift 1) 1722 med enken Ingeborg Nilsdatter Viker, 2) med Jøran Gunvaldsdatter Strande (fem barn). Eriks foreldre skiftet i 1731 med sine barn. Erik fikk da ¼ i Oppgarden, Ole fikk ¼, Jon fikk ¼ og Gjertrud og Kjersti fikk hver 1/8. Oles sønn Helge Olsen (1719-1766) overtok ved farens død i 1739 hans part i Oppgarden med Øverby. Denne delen gikk ved Helges død videre til hans sønn igjen, Ole Helgesen født ca. 1742. Erik Paulsen har neppe bodd på Oppgarden; i ekteskapet med Ingeborg bodde de på Viker i Ådal, hadde tre barn og den eldste

10. **Paul Eriksen Oppgarden** (1722-1783) ble gift i 1744 med Mari Andersdatter Hval (1725-1806). De hadde ti barn. Vi finner familien på Oppgarden ført under ekstraskatten i 1762:

Povel Eriksen	husbonde
Maren	kone
Erich Povelsen	sønn, døpt 5.11.1749, han finner vi igjen i neste generasjon, men han fikk ikke barn og "går ut av rekka"
Marthe Povelsdatter	født 1746, gift to ganger, først med Elling Ellingsen Bårnås, så med Elling Helgesen Waagaard - dermed ble de foreldre til Helge Ellingsen Waagaard, Eidsvoldsmannen

De hadde flere barn på det tidspunktet: Ole (døpt 9.11.1754-1767), Helge (døpt 6.1.1758-1773), Anders (døpt 27.10.1759, overtar arverekka, se neste generasjon!) og Nils (1762-1767), men det var kun personer over 12 år det var skattlegging på og som ble ført. Dessuten var to barn allerede døde: Ingeborg (begravet 16.11.1749, 17 uker gammel) og Anders (døpt 5.1.1752, begravet 18.2.1759). Ingeborg (døpt 11.8.1748-1780) ble gift med Jesper Olsen Hallingby og er stammor på Hallingby. Det niende barnet Ole, født 1767, er ført i tillegget som utgangspunkt for ei egen grein, «Støverengreina». Deres sjuende barn, Anders, er ført i 11. ledd.

Paul Eriksen og Ole Helgesen (se under ledd 9) bodde begge på Oppgarden, Paul på Nedre og Ole på Øvre. Dette er sannsynligvis første gang Øvre Oppgarden er brukt som begrep i dokumenter. De makeskifter eiendommer i 1768 slik at Ole får Øveren og Paul får Oles part i Oppgarden. Mer detaljer om saken under «Øveren-greina».

Paul Oppgarden var jevnt å finne som jeger med rett til skuddpenger: 1756 en halv voksen bjørn sammen med Størch Krogsrud, 1757 tre gråbein, 1758 en voksen bjørnehud sammen med Torbjørn Rud, 1759 en voksen bjørn. For en voksen ulv eller bjørn var skuddpremien to riksdaler, og for en halv voksen én riksdaler.

11. **Anders Paulsen Oppgarden** eller **Strande** (1759-1835) finner vi i folketellingen 1801 under Strande i Ådal, da han giftet seg i 1782 med Kari Nubsdatter (1760-1841), eldste datter på Strande:

Anders Poulsen, huusbonde, 41, gift bonde
Kari Nubsdatter, kone, 40, gift
Nub Andersen, barn, 15 (1786 -1834), se tillegg her
Ole Andersen, barn, 12 (1788/89-1830), druknet i Sandvasselva
Mari Andersdatter, barn, 9 (1791-1809)
Eric Andersen, barn, 6 (født 1794), flyttet til Haugsrud, seinere Lunde i Etnedalen
Chirstie Andersdatter, barn, 3 (1797-1810)

Jeg tar ikke med fem tjenere, men hopper til
Chirsti Knutsdatter, konens mor, 64, enke efter
2det ægteskab, føderaadskone
Anne Pedersdatter, hendes datter, 19, ugift

Paul Eriksen og Mari Andersdatters eldste
sønn bor på Oppgaard (nedre) i 1801:

Eric Poulsen, huusbond, 52, begge 1te ægteskab,
bonde og gaardbeboer

Kari Andersdatter, hans kone, 49

Tjenestefolk

Helge Helgesen, 25

Elling Aslacsen, 13

Rønoug Ellingsdatter, 24

Berthe Larsdatter, 20

Mari Andersdatter, huusbondens moder, 76, enke

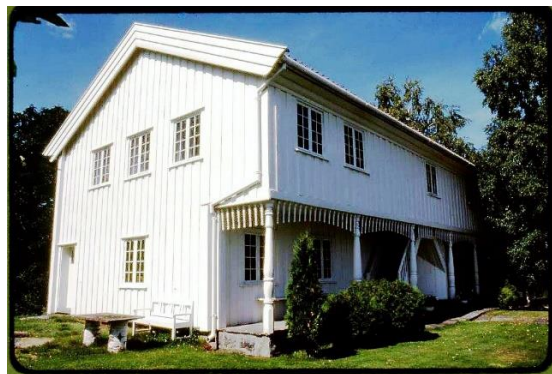
1te gang, føderaadskone

Ole Poulsen, hendes søn, 34

Det er også to husmenn og en innerst (leieboer)
under garden. Aslac Sindresen (1758-1824) og
hustru Giertrue Helgesdatter Enger (1758-1832)
bor sannsynligvis i Roa. Hans far Sindre Nar-
vesen (1727-1813) og hustru Taran Gregers-
datter Strømsodd (1723-1801) bor i Grinda der
sønnen Greis Sindresen, født 1763, og hustru
Barbro Reiersdatter, født ca 1766, sannsynligvis
er innerster. Sindre og Tarans barn Narve, døpt
29.9.1754, og Aslak her er forfedre til Sindre-
slekta i Soknedalen, mens Bjørn, døpt
14.2.1756, ikke har kjente etterkommere. Det er
sjelden vi har så god oversikt over husmanns-
familier.⁶

Det er vesentlig for fremstillingen å se at
Erik Paulsen Oppgarden (1749-1809) og Kari
Andersdatter (1752/53-1830) fra Hovland var
barnløse. Etter faren Paul Eriksens død ble
garden delt i 1748 mellom Erik, som skulle ha
Nedre, og Anders Paulsen, som skulle ha Øvre
Oppgarden. Siden Erik og Kari var barnløse,
opprettet de testamente i 1802, og deres del av
Oppgarden gikk til Eriks yngre bror Anders,
som altså var gift med Kari Nubsdatter Strande
(1760-1843).

Anders' eldste barn Paul Andersen Strande
(1783-1833) giftet seg med Eli Rasmusdatter
Bergsund, og bosatte seg på Strande i Ådal. Se
tillegget om «Strandeslekta». Deres andre barn
Nub Andersen (1786-1834) overtok/kjøpte halve
Oppgarden, altså Øvre i 1821. Nub Andersen
Oppgarden er utgangspunkt for en stor etterslekt
der flere utvandret, se tillegget der Oppgaard i
USA er ført som eksempel under «sidegreiner».

Gamlebygningen på Nedre Oppgarden bygd i 1740
er fortsatt i god hevd etter restaurering i 1959.

Anders Paulsen Strande og Kari Nubsdatters
åttende barn:

12. **Peder Andersen Oppgarden** (1804-1861)
ble gift 1831 med Anne Rasmusdatter Bergsund
(1795-1854). Peder, som alltid skrev seg Strande,
overtok Oppgarden i 1833. Han druknet 16. sep-
tember 1861 i Verkenselva, nedenfor Bjørke-
landet. Peder var en virksom mann som drev
uthogster og bestyrte brøtningen fra Sandvannet
til Sognevannet. Dessuten fikk han startet
poståpneri og utførte arbeidet gratis i mange år.
Peder og Anne hadde to barn, Rasmus Martin
(1836-1838) døde som barn, og den eldste

13. **Anders Pedersen Oppgarden** (1833-1923)
overtok i 1855. Han ble i 1861 gift med sin
slekting Olava Elise Andersdatter Strande
(1842-1922). Hun var datter av Anders sitt søs-
kenbarn Anders Paulsen Strande - se tillegget.
De hadde åtte barn.

I 1865 finnes følgende personer på Oppe-
gaard 445 a ifølge folketellingen:

Anders Pedersen, husfar, gaardbruger, selveier,
gift, 33 år

Olava Andersdatter, hans kone, gift 24 år, fra Ådal
(Peter) Anthon Andersen, deres sønn, 3 år

- det var en annen førstefødte Peder, født og død 1861
En udøpt dreng, deres sønn født 7. december f. Aar

Nils Halvorsen, tjenestegutt, ugift, 26 år

Kari Aslaksdatter, tjenestepige, ugift, 19 år

Berthe Andersdatter, tjenestepige, ugift, 22 år

Ragnhild Johnsdatter, tjenestepige, ugift, 20 år

Gulbrand Kittelsen, lægdslem, 11 år

Plasser under 445 a Nedre Oppgarden var i folketel-
lingen 1865: Astridbråten (to husholdninger),
Sognelien, Grinna, Roa to plasser og Tyttbærmoen
tre plasser. Den siste plassen på Tyttbærmoen
(møller Anders Mikkelsen med familie) er ført etter
445 a, men mølla i Gunderfoss hørte til Nedre Lun-

⁶ Solberg 1985:60.

Anders Pedersen Oppegaard og hustru Olava Elise Andersdatter Strande.

desgarden (444 a, nytt nummer 148/1) slik at det helst er en feilføring her.

Folketellingen 1875 sier om Oppegaarden nedre (445a):

Anders Pedersen f. 1833, *Lastehandler, Skipsreder, Gaardbruger, Selvejer* - Det synes som om han har slått seg opp som forretningsmann på de ti årene mellom folketellingene, Han drev også en tid landhandleri på garden.

Olava Andersdatter f. 1842

Anton Andersen f. 1863, skolegutt

- Anton Oppegaard, som døde i 1929, gift med Olga Marie Persdatter Løken (1875-1962). De var barnløse.

Anders Andersen f. 1865

- pastor Anders A. Oppegaard døde i 1946 etter blant annet å ha vært i USA mellom 1888 og 1912

Martin Andersen f. 1868 - medisiner som døde i 1895 rundt eller like etter ferdig utdanning

Petter (vanligvis skrevet Peter) Andersen f. 1870

- gift med Betzy Helene Pettersen fra Arendal. De hadde to barn, Per og Randi. Se også under 14a

Anne Andersdatter f. 1873

- Anne Marie Oppegaard døde ugift i 1943

Dessuten finnes seks tjenestefolk (*Husjomfru, Kokke, Lægdslem, Budeje, Barnepige, Tjenestegut*) og en tilreisende:

Paul Andersen Strande f. 1841 (*Sædvanlig Bosted Drammen som Kontorbetjent hos Olsen og Sønstebye*) - han er Olavas eldste bror, men faren sitter på Strande, og Paul må finne annet å gjøre

Det var gode tider etter den tysk-franske krigen i 1870/71 - for eksempel skrev Mokastet på Bjørke seg også som skipsreder - men prisene sank. Det ble krakk i 1876, og Anders Pedersen gikk konkurs i 1877. Skifteretten overtok boet, og det var under behandling i 1879-1889. Det var igjen tømmerspekulasjoner som rammet hardt, og i realiteten var det konkursboets bestyrer som forvaltet garden. Etter skifteprotokollen å dømme var det mange bønder over hele Ringerike som måtte oppgi sitt bo da. Konkursen på slutten av 1870-tallet er beskrevet livlig av O. S. Johnson, som selv mistet sin gård Strømsått i 1876.⁷

Oppgarden ble overtatt av svigerfaren Anders Strande, som hadde bidratt med penge-lån mot pant. Eiendommen 149/1 med tidligere matrikelnummer 186 og løpenummer 445a Oppegaarden med Øverby eies av Anders Strande ifølge 1886-fortegnelsen *over matrikulerede Eiendomme og deres Skyld*. Det er usikkert hvor Øverby lå, det er ikke det samme som Øvergaard, men en part grenset til Kroksrudbekken. Solskinnskogens sameie lå den gang i skyld med Lundesgarden, men ved skylddelingsforretning i 1848 og 1855 ble hver halvdel gitt en skyld av 1 ort og 13 skilling.

⁷ *Dalen vår* nr 27 (2001), s. 12.

Folketellingen 1900 viser at følgende bor på Oppegaard nedre i hovedbygningen, som altså ble oppført i 1879:

Anders Oppegaard, gift livørsmann, født 1833
Olava Oppegaard, gift livørskone, født i Ådal 1842
Anne Oppegaard, ugift datter, husgjerning ,
født 1873 - Anne døde ugift i 1943
Gudrun Oppegaard, ugift datter, født 1883
- Gudrun døde ugift i 1936
Herman Olsen, tjenestegutt, født i Ådal 1883
Bertha Brækka, tjenestepige, født 1884
Nils Anderson, tømmerkjører, født i Sverige 1874
Jakob Frost, prest (resid. kap.), født på Jæderen
1846
Hanna Frost, prestekone, født i Nordfjord 1848
Susanna Smith, enke, lever af sine midler, født i
Bergen 1830
Kathrine Frost, prestedatter, bosatt midlertidig,
sedvanlig bosted Hønefoss, født i Sætersdalen
Nedenes 1885
Sverre Bryhn, doktorsønn, bosatt midlertidig, sed-
vanlig bosted Hønefoss, født i Hønefoss 1891
Helga Lia, tjenestepige født 1882
Anders Grina, arbeider, tømmerhugger og enke-
mann født 1828, bor i sidebygningen - det må
være bygningen som ble oppført i 1740.

Olava Oppegaard var gift med Anders P. Oppegaard, en mann med flere interesser, blant annet journalistikk. Som korrespondent til Decorahposten og aviser innenlands sendte han ut nytt fra hjemtraktene til utflyttede ringerikinger. Et innholdsrikt brev er gjengitt i *Dalen vår*. Anders satte husene i stand og bygde et nytt flott hovedhus på 280 m² i to etasjer. Den første telefoncentralen i bygda ble også anlagt på garden.

Martha Oppegaard (1876-1959) som giftet seg med Wilhelm A. Blystad, flyttet ut fra hjemgarden, og var kontordame i Oslo. Nils Anderson var i en lang periode vaktmester på lokalet Furuvang i Lunder. Da russerfanger ble plassert på Furuvang i 1943-45, måtte Nils og familien flytte midlertidig til gamlebygningen på Oppgarden. Sverre Bryhn var sønn av lege Nils Bryhn (1854-1916) som praktiserte i Hønefoss fra 1887.

14a. **Anton Oppegaard** (1863-1929), gift med Olga Løchen (1875-1962) fra Østerdalen.

Anton var eldste sønn av Anders P. Oppegaard, og overtok i 1890 etter sin morfar Anders Strande, som da var rettmessig eier. Anders Strande eller «Strandemannen» som han vanligvis ble kalt, hadde da eierskap i 11 år, men

Oppegaards-familien driver og bebor Oppgarden som vanlig. Anton var ikke med i folketellingen 1900. Han bodde i 1902 i Stortingsgaten 14 i Kristiania som trelasthandler og grosserer sammen med konen Olga og søsteren Martha, som var kontordame ved et assuransekontor.

Anton Oppegaard hadde ikke barn, og den agnatiske arverekkefølgen på 400 år på garden ble brutt.

Historien gjentar seg; uheldige spekulasjoner var på gang, og garden blir solgt til blant andre Thorleif Bache fra Drammen da Anton ikke klarte å oppfylle en akkord han hadde fått. Her er brev fra Erling Bjørke til Opsahl: «Anton Oppegaard indlot seg på gaardjobbing i Oslo i 1899 og rauk. Han fikk akkord og flyttet vaaren 1900 til Oslo og begyndte som eiendomsmeidler sammen med en Lohrbauer, og saa skulle far hans staa for styringen av Oppegaarden».⁸

I 1904 (Norges Matrikel) blir det oppgitt at 149/1 eies av Thorleif Bache og Georges Lorentzen. Thorleif Bache eide også følgende eiendommer i Lunder: Strømsod søndre (144/1 og 144/7), Aamot (144/15 og 144/17), Solskin skog (148/4), Bjerke skog (167/5) og Haukedalen (169/1) sammen med Helge Andersen Braaten).

Ifølge tellingen i 1907 er: Innmark i alt 260 mål, hvorav 60 mål åker og 200 mål kunstig eng. 12 000 mål skog og 200 mål havnegang med skog. Utsæd: 0,8 hektoliter rug, 0,5 hektoliter bygg, 14 hektoliter havre, 18 hektoliter

⁸ Opsahl 1960:114.

poteter og 1,5 hektoliter til grønnfor. Husdyrhold 31.12.07: fem hester, 10 storfe og to svin.

Garden har videre fire husmannsplasser med tilsammen 13 mål åker, 59 mål kunstig eng og 30 mål naturlig eng. Husdyrhold: ni storfe. Husmannsplassene er Grinda (Elling Rasmussen), Sognelia (forpakter Olaus Isaksen) og to Roa-plasser (Ole Aslaksen Roa og Edvard Martinsen Grønvold) etter folketellingen 1910.

Seterliste fra 1935 oppgir: Mens garden ligger 165 m over havet, ligger heimsetra Opppegårdssetra 220 m over havet, og det er 6,3 km i luftlinje dit. På Opppegårdssetra er det også sæter for Øvre Oppgarden (Re, 149/2).

Solskinns seter ligger 560 m over havet og var fjellseter i 16,7 km avstand fra garden i luftlinje. Setringa her foregikk fram til 1865 for både 149/1 og 149/2 og ble da solgt til 144/18 og 144/19 som heimseter for Søndre Åmot.

Bache fant at han ikke kunne beholde garden, blant annet av hensyn til faren for at den ble tatt tilbake på odel. Det ble reist odelssøksmål fra presten Anders Oppegaard, men han var blitt amerikansk statsborger. Petter Oppegaard var nok engasjert i saken da han i 1909 får i oppdrag å overskjøte Nedre Oppgarden til broren Anton igjen på vegne av Thorleif Bache og Georges Lorentzens arvinger. Med unntak av denne tiårsperioden 1899-1909 har altså garden i 400 år tilhørt samme slekt. Anton og Olga hadde ingen barn, og da Anton døde i 1929, kjøpte Wilhelm Blystad, gift med Antons søster Martha, garden i 1930.

14. Wilhelm Blystad (1881-1954), gift 1906 med Martha Oppegaard (1876-1959).

1948-utgaven av Norske Gardsbruk sier: Garden hadde telefon Sokna nummer 1. Skyldmark 29,24. Dyrka jord 200 dekar (leirmold), annet jordbruksareal 80 dekar, produktiv skog 12 000 dekar. To våningshus bygd i 1740 og 1879, uthus omkring 1890. Fire hester, 20 kyr, en okse, 10 ungdyr. Garden har vært i ætta fra før 1470.⁹

Det siste er sikkert riktig dersom vi antar at Ingrid (3. ledd) er fra en slekt som hadde hatt Oppgarden i et par slektledd. Det er imidlertid ikke mulig å finne tilhørighet før 1524 gjennom mannsledd. Sikkert er det at garden hadde vært arvet gjennom mannsledd i ca 400 år før Wilhelm Blystad overtok i 1933. Erling Bjørkementen mente at denne lange arverekken helt sikkert er rekord for Ringerike.

Wilhelm Blystad ble altså knyttet til Oppgarden gjennom sin hustru Martha. Han eide dessuten to skip og Wilhelm Blystads Bånd- og Lissefabrikk, som i 1906 ble startet beskjedent på forskjellige steder i Oslo. Blystad bodde på Sandaker i Oslo, i Blystadvillaen som han kjøpte i 1913. Han var på Sokna i jula og litt om sommeren. Han bygde også bygårder, blant annet kompleksset med Soria Moria kino.

Husmann Aksel Amundsen Ryen, født 1885 i Stange, Hedmark, kom til Oppgarden som gardskar. Aksel og Johanne Johansdatter, født Bratberg 1888, ble viet i Stange 1908, og hadde datter Olaug, født 1909, og ett barn til. I Lunder fikk de barna Kåre Johan født 1914, Per født 1916 og Julie (1921-1921). Da Julie ble født, er Aksel ført som forpakter. Kåre giftet seg med Olga født Sletaker i 1938, og da deres datter Berit ble født i 1949, er Kåre forpakter.

Martha og Wilhelms barn var (de er alle døde):

Else, f. 1907, gift 1) Erling Akre, 2) Arne Bauermann. Barn: Ingeborg, f. 1952

Arne, f. 1909 (se under)

Wilhelm, f. 1912, lege, gift med Gro Havrevoll.

Barn: Beate f. 1945, Anders (1946-1971).

Anders, f. 1921, billedhogger, gift med Birgit Hellum. Barn: Morten Erik f. 1950, Even f. 1953, Hilde f. 1955.

15. Arne Blystad (1909-1990) ble gift 1949 med Inger Pihl, født 1925, datter av Erik Pihl, født 1895, og Inger Mørch fra Horten, født 1903. Da Arne og Inger Blystad giftet seg, bodde de i Oslo. I 1956 overtok Arne Blystad garden. Familien flyttet til Sokna omkring 1960. På garden ble i 1958 oppført hanskefabrikk i en sidebygning der det tidligere hadde stått et vognskjul med vedkapp og diverse. Det ble en viktig kvinnearbeidsplass på Sokna med opptil 25 ansatte. Han drev dessuten produksjon av tekstilvarer i Sandakerveien, og var medeier i Blydis på Eikli i Hønefoss. Dessuten var han med på noen skipsparter, og det hele kulminerte i eget rederi, Arne Blystad A/S. Rederiet startet i 1953 og hadde hovedkontor i Sandakerveien 52, Oslo. Inger Blystad overtok Oppgarden etter sin mann da han døde.

1990-utgaven av Norske Gardsbruk oppgir: Dyrket jord 280 dekar, produktiv skog 10 100 dekar, annen utmark 900 dekar. Hovedbygningen bygd 1962 der bygningen fra 1879 stod. Våningshuset fra 1740 ble restaurert i 1959.

⁹ Granum 1990:430.

Husmannsplassen Grinda (1981). Foto: Ragnvald Lien.

Driftsbygning fra 1957 med to boliger, redskapsrom og gardsverksted. Fjøs med forrom fra 1972, utelåve (når redskapshus) og garasje.

Tre plasser med uthus: Østre og Vestre Roa og Grinda, enebolig med uthus og fem skogshusvære med uthus. Skurtresker, tre traktorer og kaldluft korntørke.

Til eiendommen hører også Nedre Solskinnskog (148/161) på 4 841 dekar produktiv skog og 921 dekar annen utmark og Øvre Solskinnskog (188/4) på 5 841 dekar produktiv skog og 4 931

dekar annen utmark. Til Øvre Solskinnskog er sammenføyd Nordre Åmot (144/15).

Arne og Inger fikk følgende barn:

Anne f. 1949, gift med Ole Arntzen (død). Barn:

Ole f. 1973, Anine f. 1975 og Mette f. 1977

Wilhelm (1951-2017), gift med Line Cappelen.

Han fikk 30.12.2004 hjemmel til 149/1. Barn:

Adele f. 1983, Linea f. 1986 og Wilhelm f. 1991.

Arne, født 1955, gift med Marianne Heien. Tre barn, deriblant datteren Julie f. 1987 som arbeider i farens firma i Oslo.

Thomas, født 1957, gift med Nicola (Nicki) Irving. To barn.

Wilhelm og Arne Blystad jr. fortsatte farens engasjement i shipping. De ble kjent på 1980-tallet for forsøket på å overta Anders Jahres imperium, Kosmos i Sandefjord. De tapte salget etter en høydramatisk generalforsamling der de ikke fikk stemme for aksjene sine selv om de hadde aksjemajoriteten på 51 %. Dermed gikk de i store tap, måtte avvikle mange av sine selskaper, og satt igjen med en gjeld på 200 millioner kroner, jf Aftenposten 23.8.2006.

Sidegreiner som helt eller delvis har utvandret fra Soknedalen

Øverengreina

9. **Ole Paulsen Oppegaarden** (ca. 1691-1739), gift 1) med Guri Aslesdatter Askerud fra Modum og 2) med Marit Thorsdatter Semmen. Første ekteskap hadde barna Åse døpt 2.8.1722, Jon døpt 5.1.1724, Anders døpt 10.3.1725, Anders døpt 15.3.1727, Elling døpt 6.1.1729, men den eldste var nok

10. **Helge Olsen Oppegården/Øveren** (1720-1766), gift med Sidsel Ellingsdatter Bårnås (1717-1779)

11. **Ole Helgesen** (1742-1813), gift 1770 med Helga Torbjørnsdatter Rud (1744-1833). Deres barn er:

Tora, døpt 10.2.1771

Pikebarn begravet 9. mai 1771, ¼ år (tvilling?)

Helge, døpt 28. mai 1772, konfirmert 1788, soldat i 1801

Torbjørn, døpt 4. januar 1778

Klemmet, døpt 4. februar 1781

Sissel, døpt 10. august 1783

Paul Eriksen Oppegaard kjøper Øveren 20. september 1768 for 820 riksdaler. Allerede 31. oktober bytter Paul garden bort til Ole Helgesen

Oppegaard mot 18½ setting og 2 skinn i Oppegaard. Dessuten fikk Ole 860 riksdaler i mellomlag. Han pantsetter 10. februar 1769 garden til Mads Klein på Bragernes.

Ole Øveren og Ole Torgersen Rishovd inngår i 1786 en avtale om kvernen som tilhører Øveren og som står i elva som kommer fra Trytetjern. Endelig i 1808 selger Ole garden til sønnen Helge for 1396 riksdaler og livøre.

12. **Helge Olsen Øveren** (1772-1866), gift med Anne Mikkelsdatter, f. 1789. Deres barn er:

Ole, f. 1813, utvandret 19. mai 1843

Kolbjørn, f. 1816, utvandret 19. mai 1843

Mikkel, f. 1817

Helge, f. 1818, utvandret 29. april 1839

Brødrene til Mikkel hørte til de absolutte pionerene når det gjaldt utvandring til Amerika. Helge var den absolutt første på Ringerike da han utvandret allerede i 1839. I 1850-tellingen finner vi for øvrig 32-årige Helge Helgeson i Ottawa i Wisconsin. Faren Helge Olsen er oppført i folketellingen 1801 for Øveren sammen med sine foreldre.

13. **Mikkel Helgesen Øveren** (1817-1869), gift med Barbro Olsdatter Havik (1828-1912). De hadde barna Helge (f. 1849) og Gunhild Marie (f. 1860) hjemme i 1865:

Familien hadde et betydelig jordbruk på Øveren med to hester, 12 storfe, 16 sauer, fem geiter og en gris. Helge Mikkelsen solgte Øveren omkring 1880. I 1900 bor Barbro som livørsenke sammen med Gunhild Marie og familien på Kunterud.

14. **Gunhild Marie Mikkelsdatter Øveren** (1860-1922), gift med Ole Evensen Uggen (1853-1908)

15. **Sigurd Uggen** (1892-1966), gift med Kristine Olsdatter Ålde (1891-1976)

Strandeslekta

Denne "utvandringen" skjedde ved at Anders Paulsen Oppegaard (1759-1835) ble gift med Kari Nubsdatter Strande i Ådal. Deres eldste barn

12. **Paul Andersen Strande** (1783-1833) ble gift 1814 med Eli Rasmusdatter Bergsund, døpt 1786. Paul overtok Strande ca 1825. De hadde tre barn, og den eldste

13. **Anders Paulsen Strande** (1815-1906) som ble gift med Marte Torsdatter Bergsund, f. 1821, overtok Strande i 1836. Anders ble døpt 11. juni 1815 i Lunder kirke. De hadde følgende barn (oppgitt av Eigil Elsrud):

Paul Andersen Strande (1841-1907), gift med 1) Gunhild Knudsdatter Sønsteby og 2) Berte Andersdatter Solum, som ligger ved Strande. Deres sønn Magnus, f. 1881, ble gift 1909 med Karen Mathilde Grøterud og kjøpte Trøttilsrud i Haug i 1916. De fikk barna Marthe 1910, Paul 1912, Peder 1914, Birger 1916, Anna 1920 og Kaare Magnus 1922. Vi kan følge slekta fram til i dag da Peders datter Anne Lise Strande er lektor ved Høgskolen i Sørøst-Norge, og Kaare Strandes datter Kari var direktør ved Statens Kartverk.

Olava Elise Oppegaard (1842-1922) giftet seg med Anton Pedersen Oppegaard og flyttet til Oppgarden (ledd 13 der)

Dødfødt gutt 1844

Dorothea (bare kalt Tea), f. 1846, g. m. Torgrim Eriksen Holte på Nes i Ådal

Anders Andersen Strande, f. 1852, g. m. Else Marie Eriksdatter Holte, f. 1848, flyttet til Norderhov. Ringvold ble kjøpt i 1890 og Bråk i 1906.¹⁰

Anne Mathea f. 1855 g. m. Helge Eriksen Holte på Gravlimoen, Nes i Ådal

14. **Paul Andersen** f. 1841 (se folketellingen 1865 som «tilreisende» under Oppgarden - han hadde aldri Strande) og Gunhild Knudsdatter Sønsteby fra første ekteskap fikk sønnen

15. **Anders Paulsen** (1870-1942) som var gift med 1) Anna Mathilde Skaugstad (1887-1919). Anders overtok Strande etter sin farfar. Sønnene Paul f. 1910 og Gabriel f. 1911 overtok i sin tur hhv. Strande og Tossevika. Gabriel var gift med Gunhild Flaskerud (1919-2004) fra Modalen på Sokna.

Nub-slekta i USA

12. Som nevnt fikk **Nub Andersen** (1786-1834) avkom som utvandret både til Amerika og til Trøndelag.¹¹ Nub ble gift 1811 med Rønnaug Iversdatter Skagnes (1787-1815), og fikk sønnen Erik f. 1815 og datteren Berte Marie f. 1814. Gift annen gang 1816 med enken Kari Gudbrandsdatter Fjøsvisken (1790-1865), som hadde datteren Inger fra første ekteskap. Inger ble gift med Helge Kihle. Nub og Kari fikk sønnene Trond f. 1817 og Anders f. 1832, og døtrene Rønnaug f. 1819 og Kari f. 1832. Trond, Kari og Rønnaug flyttet etter hvert til Trøndelag, mens Anders Nubsen, gift med Guri Pedersdatter Bergsund, etter noen år på halve Øvre Oppgarden gikk fallitt og emigrerte i 1866.

13. **Erik Nubsen Oppegaard** (Tranby) (1815-1897) var gift med Guri Kristoffersdatter Gardhammar (1819-1881). Da Nub Andersen døde i 1834, ble enka Kari boende på Øvre Oppgarden. Hun solgte garden i 1842 til stesønnen Erik Nubsen, men han klarte tydeligvis ikke å sitte med garden som ble solgt på tvangsauksjon i 1862 til Ole E. Lundesgarden, Ellef O. Berg og Ellef K. Berg. Ellef K. Berg ønsket i 1883 at hans del av Øvre Oppgarden skulle hete Ree, og i 1884 ble det tinglyst av Vestre Øvre Oppgarden skal hete Øvergaard.

Erik flyttet til Tranby etter at han kjøpte garden i 1853, men i 1863 ble også Tranby solgt. Han bodde her inntil han utvandret i 1870, og drev deretter som farmer i USA. Erik, som visstnok var flink smed, eide også Ve i Heradsbygda i 1841, og beholdt den garden til 1851. De fikk elleve barn, og de fleste utvandret.¹² Her er noen barn:

¹⁰ Lagesen 1935:217 og 47.

¹¹ Elsrud og Solberg 2004:31 og Elsrud 2007:19.

¹² Opsahl 1960:123.

Erik Nubsen og Guri Kristoffersdatter Gardhammar.

1. Nub Eriksen (1841-1919) emigrerte i 1861.¹³ Han var gift og hadde fem barn der, før han som den eneste kom tilbake og giftet seg med Kristine Ellingsdatter Evjua (1863-1939). De hadde to barn.¹⁴

2. Kristian, født 1843, gift med Randine Kolbjørnsrud. Utvandret 1867. Åtte barn.

3. Maren (1844-1899), gift med svensken Anders (Andrew) Norlin. Utvandret 1879.

4. Paul Eriksen Oppegaard (1848-1932), utvandret i 1868 og ble gift med Marie Sandager. De fikk tretten barn, se generasjon 14 under.

5. Ed(e)vard Carl (1851-1921) utvandret 1869, gift med Karen født Uggen og fikk tolv barn.

6. Bernt Martin, født 1856 og utvandret 1870, gift med Bolette Narvesen Sømoe, fem barn, og i annet ekteskap med Kristine født Solberg fire barn.

7. Inger (1859-1930) utvandret 1870 og ble gift med Peter Olsen Petersgarden Haukedalen. Flyttet til Canada og ble opphav til nok en kjempeslekt.

8. Johannes (1861-1904) utvandret 1870, gift med 1) Rosine, tre barn, 2) Tilla og 3) Dorthea, to barn.

14. **Paul Eriksen Oppegaard** (1848-1932) og Marie Sandager hadde sønnen Edward A. (1872-1957) Oppegaard, gift med Annie Caroline Venom Boe, og de fikk sønnen Roy Wilhelm Oppegaard (1904-1958). Roy Wilhelm var junior high school lærer, historiker og forfatter av *The Oppegaard Family History*.¹⁵ Paul og Maries datter Gunda A. Narveson (1874-1975) fikk sønnen Bert Narveson, f. 1899, som var professor ved St. Olaf College i klassiske språk, og også deltaker i skriving av familiehistorien. Blant Paul og Maries tretten barn var også Martin R. Oppegaard (1887-1948) som fikk sønnene Paul William Oppegard, f. 1933, og Milo Maartin Oppegaard, f. 1938, som har fått samlet historien om *The Oppegaard Family*.¹⁶

¹³ Oppegard m. fl. (udat.):64.

¹⁴ *Dalen vår* 37:14.

¹⁵ Oppegard m. fl. (udat.):76.

¹⁶ Oppegard m. fl. (udat.)

Paul er død, mens Milo er pensjonert lærer fra high school med fagene matematikk og fysikk.

Nub Andersen giftet seg altså i 1816 med enken Kari Gudbrandsdatter Fjøsvisken (1790-1865) som overlevde ham. De fikk fem barn, og de tre eldste reiste til Trøndelag. Den yngste

13. **Anders Nubsen** f. 1832 giftet seg i 1854 med Guri Pedersdatter Bergsund (1830-1868). I 1856 kjøpte han en del av Øvre Oppgarden av broren Erik. Han solgte delen allerede i 1861 til broren Trond, og utvandret 14. april 1866:¹⁷ Av folketellingen 1865 framgår:

 Gaardmand Anders Nubsen Oppegaarden, 34 år
 hustru Guri Pettersdatter, 36 år
 børn Karoline 1855, Anne 1857, Nora 1859,
 Gulbrand 1863

Her er litt av Anders Nubsens biografi etter O. S Johnson: «Anders Nubsen Oppegaard, som han kaltes, var en god spillemann og kunne fremtrylle vakre toner på Hardangerfele, men var kanskje litt for selskaperlig, noe som bidro til at han ikke ble eier av noe stort etter at han kom til Amerika. Han kjøpte 80 acres, som han skrøt av. Han døde få år etter sin ankomst. Enken ble gift igjen med en Hansen som hadde skredderverksted i Calmar og bodde der til de flyttet til Minnesota.»

Støverengreina

11. **Ole Paulsen Oppegård/Støveren** (døpt 6.1.1767-1849), gift 1809 med Sidsel Olsdatter Grønvold, f. 1785 på Øveren.¹⁸ De hadde barna Paul, f. 1810 (Gulstøveren 1865, Rolvestøveren 1875), Ole f. 1816, Erik f. 1819 (Gardhammar Søndre 1865), Elling f. 1821 (Baarnaas 1865), Mari f. 1812 (Kittelsby 1865 og 1875)¹⁹ og

12. **Anders Olsen Støveren** (Ødegaarden 1865) f. 1823, gift med Kari Pedersdatter Skotland, f. 1827. Anders overtar 1848 løpenr. 176b (halvparten av Hallingstøveren). De drar til USA i 1867 med barna Sidsel f. 1848, Anne f. 1851, Ole f. 1853, Maren f. 1856, Petra f. 1859, Olava f. 1862, Karen f. 1865, Peder f. 1867 (USA) og Elling f. 1873 (USA).

13. **Elling Stovern** (1873-1945)

14. **Everett Stovern** (1916-1996)

15. **Patricia Stovern Johnsen** f. 1938²⁰

¹⁷ Elsrud 1994:21.

¹⁸ Lagesen 1935:344.

¹⁹ *Dalen vår* 27:16.

²⁰ *Dalen vår* 32:33ff.

CHILDREN OF ERIK NUBSEN OPPEGAARD and GURI GARHAMMER

*Back Row (left to right) Andrew + Maren Oppegaard Norling; Johannes + Dorothea Oppegaard; Paul Oppegaard
Front Row (left to right) Bernt + Kristine Oppegaard; Edward + Karen Oppegaard; Maria Oppegaard (Mrs Paul O.)*

Barn og svigerbarn av Erik Nubsen og Guri Kristoffersdatter Gardhammar.
Bak fra venstre: Andrew Norling, gift med Maren, Johannes, gift 3. med Dorothea Mykleby, og Paul (1848-1932).
Foran fra venstre: Bernt, gift med Kristine, Karen Uggen og Edward Carl, og Maria Sandager gift med Paul bak.

Litteratur

- Bjørke, Erling (ud.): *Oppegaard og Strande-ætten i Lunder og Ådalen*. 11 s. Utrykt.
- Elsrud, Eigil 1993: Folketellinger. *Hringariki 3(1)*: 36-80.
- Elsrud, Eigil 1994: Emigrasjonen til Amerika fra Ringerike. *Hringariki 4(2)*: 2-43.
- Elsrud, Eigil og Solberg, Thorleif 2004: Fjøsвика (282/1). *Hringariki 14(1)*: 18-36.
- Elsrud, Eigil 2007: 290 Skagnes Nordre (290/1). *Hringariki 17(1)*: 2-27b.
- Granum, Svein Knut 1990: *Norske Gardsbruk. Buskerud fylke I. Hole - Modum - Ringerike*. Krøderen. Bindet har også opptrykk av Norske Gardsbruk 1948.
- Lagesen, A. 1935: *Ringerikske slekter. Opplysninger om slekter og slektsgaarder. III. Slekter fra Norderhov hovedsogn*. Oslo.
- NG5 = Rygh, O. 1909: *Norske Gaardnavne. Opplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Gaardnavne i Buskeruds Amt*. Utgave ved Hj. Falk. Kristiania
- NG19 = Rygh, O. et al.: *Norske Gaardnavne. 1-18. Kristiania 1897-1924. Fællesregister ved A. Kjær er B.19*. Oslo 1936. Oslo.
- Oppegard, R., Narveson, B. og Oppegard, M., (ud.): *The Oppegaard Family* 112 s + fotografier og kart. Utrykt. Se også: <http://scheie.homedns.org/3HistoryOppegaard.htm>
- Opsahl, O. K. 1960: *Oppegård*. 182 s. Utrykt.
- Rygh, O. 1898: *Norske Gaardnavne. Opplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. forord og Indledning*.
- Solberg, Thorleif 1985: Sindre-slekten i Soknedalen. *Ringerike 57*: 59-64.

Solberg, Thorleif 1998: Den eldste eier- og brukerslekta på Vågård. *Hringariki* 8(2): 46-60.

Solberg, Thorleif 2014: *Vågård og Marigårds historie*. Hønefoss. 232 s.

Solberg, Thorleif og Hallmann, Kjell 1976: Sigurd Bondes ætt 1842-1976. Storbonden fra Hallingdal som har tallrike etterkommere på Ringerike. *Ringerike* 48: 13-16.

Uggen, Ole 1983: *Litt bygde- og slektshistorie. Noe om slektene Gulsvik/Oppegård/Uggen/Elsrud/Aalde*. 61 s. Utrykt

Østro, Terje 2003: *Gards- og slektshistorie for Flå i Hallingdal. B. II Gulsvikvaldet av Gulsvikfjerdings*. Utgitt av Flå kommune.

Tabeller

445 a	4	12	10		4
Astridbråten		3	10	4	
Sognelien		2	5	6	
Grinna		2	2		
Roa		2	4	2	
Roa	1	2	5		
Tyttebærmoen		2			
Tyttebærmoen		1	2		
Tyttebærmoen		1			
Sum	5	27	38	12	4

Tabell 1. Antall husdyr på Nedre Oppgarden 445 a og husmannsplassene i 1865, jf <https://digitalarkivet.no/census/search/1865>.

Utsæd i tønner	Rug	Bygg	Blandkorn	Havre	Erter	Poteter
445 a	2 ¾	2 ¾	5		5/8	8
Astridbråten		¼	7/16			1 7/8
Sognelien			1			2
Grinna		¼	1 ¾	½		3
Roa		1/8	½	1		1 ¾
Roa	1/16	1/8	1			2
Tyttebærmoen			½			¾
Tyttebærmoen				1/8		¼
Tyttebærmoen						1/8

Tabell 2. Utsæd på Nedre Oppgarden 445 a og husmannsplassene i 1865.²¹

	Gammel skyld	Revidert skyld
Oppgarden nedre	7 daler og 4 ort	29 mark og 24 øre
Sognakollen	18 skilling	62 øre
Øvergård	3 daler og 20 skilling	13 mark og 46 øre
Oppgarden øvre (Re)	3 daler og 20 skilling	13 mark og 46 øre

Tabell 3. Gammel og revidert skyld ved matrikkelrevisjonen 1886, jf <http://www.rhd.uit.no/matrikkel/mtliste.aspx?knr=0613&gnr=149>.

²¹ Folketellingen finnes altså elektronisk, men Elsrud (1993) er også en meget god kilde. Anders Mikkelsen er ført som husmann og møller under Oppgarden både i 1865 og 1900. Elva var skille mellom Nedre Lundesgarden og Oppgarden slik at øya med mølla i Gunderfoss lå til Lundesgarden. Bostedet kan allikevel ha vært på Oppgardens grunn, slik at Anders hadde husmannsforpliktelser til Oppgarden. Det var tre boplasser på Tyttebærmoen. Én lå på plassen ved den store grana, her er tydelige grunnmursrester, én skal ha vært midt i dagens veitrasé, og mølleren hadde den tredje boplassen. I Øvre Gunderfoss står fortsatt stolpene etter mølla, og der er mange biter av møllestein. Oppgarden hadde sag ved Nedre Gunderfoss.

Hovedbygningen på Nedre Oppgarden i 1914.

Teigens navn	Areal i daa (mål)
Oppgarden hjemskog	1 160
Tyttebærmoene	2 076
Setermarken	1 675
Sognakollen	300
Sognelia	3 084
Baklia med Svarttjernstykket	2 722
Samlet	11 017

Tabell 4. Skogarealet i 1946 etter kart opptatt av A. O. Haugen. Etter en oppmåling av O. J. Braaten viser den innvendige eiendom et kartlagt areal på 300 mål og flere detaljer nå det gjelder skogen er satt opp i denne tabellen.

Bruksnummer	Brukets navn	Skyld	Hjemmelshaver	Deling årstall
1	Oppegården nedre	29 mark 20 øre	Wilhelm Blystad	Delekontrakt 1724
2	Ree	13 mark 46 øre	Ellef Kr. Berg	Delekontrakt 1724
3	Sognakollen	0 mark 62 øre	Kåre Berg	Fra 149/2 1859
4	Øvergård	12 mark 80 øre	Ellef Kr. Berg	Fra 149/2 1883
5	Kirkehaugen	0 mark 06 øre	Olga Oppegaard	Fra 149/4 1931
6	Øvergaard II	0 mark 60 øre	Kåre Berg	Fra 149/4 1935
7	Fredheim	0 mark 02 øre	Karl Solberg	Fra 149/1 1951
8	Fagertun	0 mark 02 øre	Erling Hagen	Fra 149/1 1951

Tabell 5: 149 Oppgarden med Øverby i 1950. Kilde: Matrikkel 1950. 149/7 og 149/8 er boligeiendommer i Roa. Deling: <http://www.seeiendom.no>.

Arbeidersaken på 1850-tallet

Brev fra en hønefossing

I *Arbeiderforeningernes Blad* nr. 50, utgitt 14. desember 1850, står et innsendt brev fra «En Hønefossing». Det er alminnelig kjent at hattemaker Halsteen Knudsen selv har skrevet dette brevet.

av Nils Elsrud

Bakgrunnen var opptøyene i Romedal på Hedemarken og et innlegg av Marcus Thrane i bladets nr. 49. Thrane formante her medlemmene av arbeiderforeningene til å holde seg innenfor lovens rammer. Mange arbeidere mente at siden de ikke hadde stemmerett, så gjaldt heller ikke lovene for dem.

Vallset arbeiderforening i Romedal på Hedemarken hadde den først foreningsmessige ledende arbeideraksjon mot "utbytterne". Da vedtok foreningen at de skulle hindre enhver tvangsauksjon som de grådige "Aagerkarle" fikk tillyst. De laget et opprop som merket ågerkarlene som de farligste parasitter i samfunnet.

Foreningen fikk mot alle odds opplest oppropet på kirkebakken etter at formann Amundrud hadde levert det til lensmannen, og betalt 16 skilling for å få det opplest. Dette førte til at ved de neste auksjonene møtte det opp demonstranter, som fikk stoppet de to første. Ved den tredje ble det håndgemeng, men også denne ble stoppet. Aksjonene skjedde blant annet i Tomter sogn, som har samme kirke som Vallset sogn (Vallset kirke) - begge sognene tilhører Romedal prestegjeld.

Disse aksjonene fikk imidlertid etterspill. Myndighetene i hovedstaden ble varslet, og militæret ble satt i beredskap om opptøyene fortsatte. Hele 59 mann ble tiltalt, og 23 ble dømt til bøter fra 10 til 80 daler.

Noen måneder senere kom opprøret til Hønefoss gjennom hattemakerfeiden, der over hundre personer fra ringeriksdistriktet ble dømt til fengselsstraffer.

Foranledningen til brevet fra "En Hønefossing" er en melding til alle arbeiderforeningene fra sentralstyret signert av Marcus Thrane i *Arbeiderforeningernes Blad* nr. 49, utgitt 7. desember 1850.

Erklæring til samtlige Arbeiderforeninger!

I Anledning af en paa Hedemarken forøvet Voldsomhed mod Øvrigheden, og i Anledning af den Dom som i disse Dage Høiesteret vil udtale over mig, finder jeg det nødvendigt at stille følgende og bestemte Erklæring til alle Foreninger;

Den paa Hedemarken forøvede Voldsomhed bestod deri, at endeel Arbeidere i Tomter Annex havde fordrevet Øvrigheden fra et Auktionssted og saaledes hindret den i at udføre de den ved Lov paa-hvilende Pligter. Ihvorvel Folket har de gyldigste Grunde til at klage saavel over Kreditlovene som Pengevæsenet, saa maa man dog kunne indsee, at man ikke ved saadan voldsom Handlemaade kan faa det Skjæve rettet. Saalænge Loven er Lov maa den respekteres, og naar Folket er misfornøiet med en Lov, bør det gjøre alt muligt for at faa de slette Love forandrede. Men saadanne Forandringer i Lovgivningen kan kun foretages af Stortinget. Hvad Folket derfor har at gjøre, naar det er misfornøiet, er deels at deeltage med Iver i Valgforsamlingerne, saa at man kan faa Mænd paa Stortinget med Kjendskab til Folkets Lidelser og Følelse for dets Vel, deels i Masse at henvende sig til Stortinget med sine Besværinger.

Hvad Høiesterets Dom angaar, da har der fra flere Kanter vært paastaaet, at hvis jeg ved Høiesteret skulde blive fældet i lignende Straf som ved de foregaaende Retter, man da kunne befrygte Opløb eller maaskee noget værre. Jeg vil i Anledning heraf ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at man ved voldsom Fremgangsmaade især i Tider som nu, da hele Europa er opfyldt af Armeer færdige til paa første Vink at skride ind hvor det mindste Revolutionstegn skulde yttre sig, ikke kan gavne hverken mig eller Andre, men derimod maaskee skade mange Tusinder - ja maaskee indvikle Landet i Krig med fremmede Magter og derved foraarsage Standsning i alle Rørelser, foraarsage Hungersnød og Dyrtid som Følge af Handelens Usikkerhed, kort saamange Ulykker, at Landet ikke paa mange Aar kommer sig derefter. Jeg haaber saaledes, at hvordan end Høiesterets Dom falder ud, man ikke ved en ulovlig og voldsom Fremgangsmaade, vil fordærve de gode Virkninger som Agitationen vil kunne have, naar vi gaar frem med Besindighed, og jeg haaber ogsaa, at de af Arbeiderforeningernes Medlemmer, der have Forstand og Indsigt nok til at bedømme Europas nærværende for Friheden ufordeeltige Tidspunkt, paa det Ivrigste søge at hindre allehaande Voldsomheder.

Marcus Thrane.

Hønefoss, akvarell fra 1850. Ukjent kunstner. Kilde: *Hønefoss*, 2. bind.

Denne høyesterettsdommen som Thrane snakker om gjaldt gudsbespottelse, og må ikke forveksles med arbeideroppgjøret i 1855. Thrane, som tidligere var blitt dømt i to lavere instanser, ble denne gang frikjent i høyesterett. I 1855 dømte samme rettsinstans ham til fire års straffarbeide.

Så til brevet fra "En Hønefosing" som i desember 1850 var sendt inn til Arbeiderforeningernes Blad:

Indsendt

Gode Brødre af Arbeiderforeningen i Tomter paa Hedemarken! det var sørgeligt at høre af Bladet No. 49 den Tildragelse som er af Eder begaaet, hvis I ikke havde gode Grunde dertil. Dog vi holder det ikke for at være aldeles ugrundet da vi haaber det mulig reiser sig af de almindelige Diskontører, som nu herjer over hele vort Land; jo mere disse kan faa spendt sin Bue, jo skarpere sigter de paa den Trængende.

Men muligt I som vi i den trange Tid har faaet Øinene op og har lært at den nuværende Grundlov hjemler Eder neppe en Bogstav, langt mindre Lovbud, som ere os Fattige til Fordeel, desuden er det vel saa med Eder som os, at I har ahnet eller drømt om at vi af Trediestanden føler os aldeles ubeslægtet til den nuværende Lov. Ikke har de store Herrer sørget for, at vi have faaet nogen oplysning, saa vi forstaa denne store Grundlov og derfor maa Hr. Thrane undskyldte os Arbeidere, at, om vi vil som vel mulig vi burde, respektere Loven saa forstaa vi ikke engang det Ord Respekt. Desuden har vi aldrig anmodet

nogen af de saakaldte store Mænd om at gjøre nogen Lov for eller mod os. Ikke har vi underskrevet eller sanktioneret og vedtaget nogen Lov; nei ikke engang sagt et norskt "ja" dertil. Saaledes ere Lovene og vi ikke i det mindste Slægtskab uagtet vi Arbeidere har jo betalt Vort med i Legen. Det forstaa sig skal der nogen Straf til, da maa vi Arbeidere nok bekomme den; men skal Smør, Eg, Steg, Fisk til, da tilkommer den Lov Stormanden. Saaledes var det jo Synd og Skam at hindre dem i sine Auktionsforretninger som for det meste ere deres Arbeide, og baner dem Vei til de fornævnte Retter. Thi hvad Folket har at gjøre, siger vor høit ærede Hr. Thrane, er deels at deeltage i Valgforsamlingerne saa at man kan faa Mænd paa Stortinget med Kjendskab til Folkets Lidelse og Følelse for dets Vel, deels i Masse at henvende sig til Stortinget med sine Besvælinger.

Dette maa vi undskyldes for da vi ingen Stemme har med i Lagt og Gud ved om de høie Herrer ogsaa forunder os nogen til førstkommende Storting; thi bevist er det, at de har aldrig forundt os noget godt, og at vente fra Storting til Storting det har vi søet Udfaldet af nu i 36 Aar; med tomme Løfter kan vi ikke møtte vore tomme Maver; thi Legemet fordrer Brød eller Død, det er bestemt. Vistnok er der Grund til at tro, at det Store Storting vil afspisse os Arbeidere med at give os en Snipkage for at ligne os ved Børn; men neitak vi ere Norske *Rodhuggere*, og dette er et tungt Arbeide. Ønskeligt var det at Solen engang vilde skinne saa klar, at vi kunde faa see de broderede Herrer ombytte sit Vaaben, som er en Pen i den ene Haand, og Kapitalen i den Anden! og i dets Sted en vakker god Øxe og en Jaa; thi de ere vakre

Vaaben at ernære sig med. At skræmme os med en eller anden Busemand, hvad enten den saa kaldes Rusisk eller Svensk, kan ikke nytte til noget; thi intet Fædreland og Gods kan de tage fra os Arbeidere; for Grundherren bruger sit Magtsprog daglig: "Det er *mit, mit*, Alt jeg seer." Lad saa han selv forsvare alt *sit*. Vi ere snart som Fuglen Vildfaren, og skulde saa nogen Rev lure paa os, da kan vi med vores svage Vinger vel krybe ind i Rævens Hule igjen; for os er det det samme hvor vi end ere; thi vi arme Mennesker har intet at skjælte for.

Gode Styrelse! det er dog underligt, at De ikke har styret Deres Skude saa at de Sjenier, som staar i Spidsen for Læren, kunde udspræde saa megen Oplysning, at Mandskabet ikke fandt forgodt at kulde seile og slaa Skuden istykker og derved fordærve Pasagererne enten de ere Diskontører eller andet-slags Aagerkarle. Ja hele Storthinget kunde komme til at gaa med; thi hvad kan ventes af Mennesker, som er dannet og agtet som Dyr? De forstaa jo ikke enten de gjør mod eller med Loven, naar de ikke veed eller kjender den. Ordet Lov har jo gaaet som en tom Lyd for vort Øre hidtil.

En Hønefosing.

Redaksjonen ga et kort tilsvaer i samme nummer:

Ovenstaaende stykke har Redaktionen ikke villet negte Optagelse, saavel fordi Stykket er forelæst og bifaldt af Hønefos's hele Forening, som fordi den anseer det meget gavnligt, at man baade på "visse" og "uvisse" Hold lærer Folkets sande Stemning at kjende. Angaaende Stykkets Indhold vil Redaktionen ikke undlade at anstille sine Betragtninger; men da Rummet i dag ikke tillader det, vil det skee i næste Nummer.

I Arbeiderforeningernes Blad nr. 51, 21. desember 1850, kommer "Sentralbestyrelsen" med et langt svar til brevet fra Hønefoss etter styremøtet 17. desember. Sentralbestyrelsen sier seg fullt ut enig i at de som ikke har stemmerett ikke kan forplikte seg til å holde lover som de selv ikke har hatt noen innflytelse på, men i tillegg heter det:

Vor Agitation har ingen anden Hovedhensigt end at bringe alle dem, der ere udelukkede fra al Deltagelse i Lovskiftningen, til eenstemmig at sige til dem, der ere i uretmæssig Enebesiddelse af Lovgivningsmyndigheden: "*Vi tilspørge Eder herved om I godvillig vil indrømme os de borgerlige Rettigheder som vi nu ifølge Naturens Lov forlange, men som I hidtil have forholdt os?*"

Hvem var hønefossingen?

I *Hønefoss II: Handverk og industri 1800-1900* skriver Andreas Ropeid om brevet fra "En Hønefosing". Thrane hadde brukt mye ressurser på å forhindre slike konfrontasjoner som

hadde foregått i Romedal, og sendte derfor ut en erklæring til alle arbeiderforeningene der han formante om at slikt ikke tjente saken. Ropeid skriver at hattemaker Knudsen ikke var enig i Thranes utspill, og at det var ham som satte opp brevet til de "gode brødre" i Romedal og fikk det trykt i Arbeiderforeningernes Blad.

Om det var Halsteen Knudsen eller noen annen som førte dette brevet i pennen, så er det ingen tvil om at Knudsen og foreningen i Hønefoss var på kant med Thrane. Thrane var av den oppfatning at de måtte forhandle seg fram til løsninger, mens Knudsen var på en mer tøffere og konfronterende linje. Knudsen var da også blant dem som ønsket revolusjon under Lilletinget et halvt år senere.

Hønefoss arbeiderforening

Etter at den første arbeiderforening ble stiftet 27. desember 1848 i Drammen, fulgte Christiania Arbeiderforening opp 27. mars 1849. Deretter ble det i april stiftet fem foreninger i Eiker og to på Modum, før turen 27. april 1849 kom til Hønefoss, der 53 meldte seg inn i foreningen. Den økte raskt til 393 medlemmer i oktober 1849. Så sank medlemsmassen, og i mars 1850 var det bare 336 medlemmer. Dette har nok årsak i at det var blitt dannet flere foreninger på Ringerike og i Hole. I mars 1850 var det minst 13 foreninger spredt her med mere enn tusen, antagelig rundt 1200 medlemmer.

De første to lederne som ble valgt i Hønefoss Arbeiderforening var Johan Silka og hattemaker Halsteen Knudsen. Hattemakeren ble ganske raskt leder av foreningen, og hadde også en finger med i de andre foreningene på Ringerike. Vi ser av forskjellige kunngjøringer i Arbeiderforeningernes Blad at Halsteen Knudsen flere ganger innkaller alle foreningenes formenn til møter i Hønefoss. Dette ser vi også til generalforsamlingen som ble holdt søndag 10. mars 1850 hos Christopher Western, som lånte ut lokaler gratis til møter i foreningen. Knudsen ber i denne forbindelse formennene i biforeningen inn til møte hos ham. Han ber om å møte Mons Lykke fra Ådal, Peder Svarverud fra Finnefjerdings, Chr. Melgaard fra Årnesfjerdings, Hans Christensen Fjeld fra Holefjerdings, Niels Klemmestad fra Storelven, Erik Kristoffersen Haugseie fra Tyristrand og Johannes Østengen Bølgeie fra Åsbygda. I tillegg vet vi at Johan Semmen fra Ytre Ådal og Gudbrand Torkildsen fra Øvre Ådal flere ganger hadde møte med hattemakeren.

Kan ”Gatan” være Gardhammar?

Sten Høyendahl har i Hringariki 2017(2) en spennende artikkel om et brev fra 1300-tallet som omhandler eiendomsforhold i Ytre Soknedalen. Det omhandler om en *Synnøve på Gatans store eiendom som er delvis på sørsiden og delvis på nordsiden av elva gjennom dalen.*

av Ragnvald Lien

Dersom brevet er ekte, noe det etter Høyendahls mening ikke er grunn til å tvile på, gir det noen informasjon som kan forsterke tidligere antagelser (Lien 2001c og Lien 2003):

- 1) Det var i mellomalder og før Svartedauden separate eiendommer også i utmarka i Soknedalen. Almenning eller sameie gjaldt ikke her så nær bebyggelsen.
- 2) Storelva (datidens *Sokna* eller dagens *Sogna*) var ikke alltid eiendomsgrense, men eiendommer (gardsvald) kunne gå på tvers av denne.
- 3) Dalporten ved *Bårnås* var et sannsynlig skille mellom øvre del med *Berg* som sentralgard og nedre del med *Veme* som sentralgard.
- 4) Soknegrensa mellom *Lunder sokn* og *Norderhov hovedsokn* kunne ha gått ved *Bårnås*, like gjerne som vest på Gardhammarsletta slik det gjelder i dag.

Det er sjelden at en finner mellomalderbrev fra Soknedalen. Høyendahl nevner et par som gjelder *Berg* i den øvre delen. *Synnøve* er derfor ikke kjent fra andre kilder. Enda merkelige er gardsnavnet *Gatan* som er helt ukjent i dalen i dag.

Navnet *Gatan*

Norske Gaardnavne oppgir for Eidanger i Bratsberg amt:

48. Gata. Udt. *ga`ta.* - i Gautunni RB. 23. i Gatunne RB. 24 s. Gadenn 1585. 1593. 1604.1/1. Guttu 1665. Guttoe 1723. Gatan, best. Form af gata f., Vei (NG7:86).

Gata er altså et gammelt ord som finnes i norrønt og i bestemt form norrønt *gatan*. På Ringerike har vi *Knestanggata* og *Sætrangsgata*. Nærmeste oppføring er fra Modum:

109.9. Gata. Udt. *ga`ta.* Gata eller Gutu er et hyppigt Navn, Gata f. «Kjørevei med Gjerde paa Siderne»; allerede i gammel Tid anvendt som Gaardnavn (NG5:236).

Dessuten er det oppføringer fra Øvre og Nedre Eiker (NG5:289 og NG5:303). Det er som oftest små garder med høyt bruksnummer som «ligger ved Alfarveien». Skyldøre i 1950 for de tre bruk med navn *Gata* under *Ton* ved Drolsum på Modum er for eksempel 109/9: 5 øre, 109/11: 32 øre, 109/15: 20 øre.

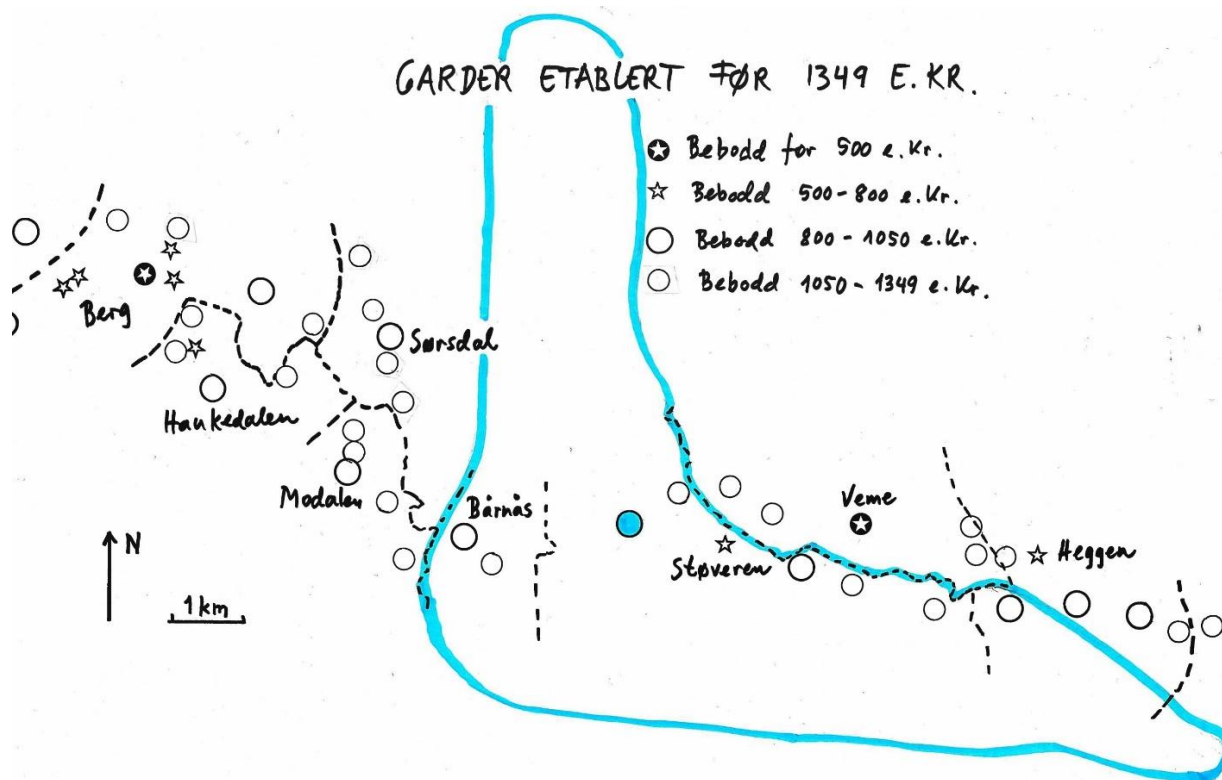
Ellers er *Gata* en forsvunnet gard i Tanum sokn i Vestre Bærum, omtalt i diplom fra 1324. Her er sammendraget: «*Thorkel Gunnarsson* Erkeprest i Oslo og fem andre Mænd kundgjøre, at *Eindrid Tholfsson* solgte til *Nicolai Alteret* i Halvardskirken i Oslo ½ Markebol i Gaarden *Gata* i Tuneims Sogn».

Leilendingen *Eindride Tolfsson* solgte altså en part i *Gata* til Hallvardskirken i Oslo. *Eindride* drev nok hele garden, men betalte leieavgift til de som eide parter i garden (Marthinsen og Winge 1983:111f).

Samme gard er omtalt også i 1358: «To Mænd kundgjøre, at *Eilif Thorbjörnsson* gav sin Søn *Anstein* begge *Ringin* Gaardene og 6 Öresbol i *Gata* i Tunheims Sogn, samt hvad han eiede i *Thorestad* i Asker Sogn (Oslo Syssel)».

Det er også et diplom fra 1330 som beskriver *Berg* og *Nordre Gata* i Sande: «Tre Mænd kundgjøre, at Brödrene *Thorkel, Helge* og *Hedin Gunnulfssonner* paa *Berg* erkjendte, at de havde oppebaaret Betaling af *Vemund* paa *Klever* for 5 Öresbol i *nordre Gata* i Sande».

Sande i Vestfold er som Tanum i Bærum ikke svært langt fra Soknedalen, men noen *Synnøve* er ikke å finne i disse diplomene.

Figur 1: Gardsvald i Soknedalen som angitt hos Lien 2001c. Bårnås og Støverer i Ytre Soknedalen er innenfor streken som var grensa til eiendommen *Gatan*. En mulighet er at *Gatan* = Gardham(mar). Gardhammar er avmerket med sirkel på tegningen.

Grenseoppgangen

Beskrivelsen starter, etter en kort (?) stubb langs elva, sannsynligvis langs Bårnås' opprinnelige vestgrense nordover (Høyendahl 2017). Denne er ikke lett å følge på økonomisk kartverk, da eiendommen er både splittet opp og er slått sammen med andre. Hovlandsåsen kan være Jonskollen.

Noen av setrene i området tilhørte Bårnås og Gardhammar: «I Lunder var det en rekke setre i utmarka. Nord for Jonskollen mellom Rådalen og Søndre Vælsvannet fantes følgende setre: Prekarudseter, Movolden, Snytaseter, Pukerudseter, Hovlandseter, Sørmoseter, Nordmoseter, Målerplasseter, Tangenseter, Evjuseter, Høgvolden, Nordre Gårdhammerseter. Høgvolden tilhørte Bårnåsgårdene» (Lien 1997).

Slespålen er sannsynligvis elva/sundet imellom de to *Vælsvanna*. Herfra er det lett å følge grensa langs elva *Væla* til elva *Sokna*. *Væla* er i dag grense mellom blant annet *Jonsrud* og *Fonkalsrud*. Så følger grensa elva *Sokna* utover rundt *Heieren*, opp på åsen til *Trytetjern* og *Holmetjern*, så åsen vestover *Røysåsen* (?) til *Sessåa*, eller *Vesleelva* i dag. *Vesleelva* («Sessåa») er dagens grense mellom *Kittelsby* og *Sesserud*. Grenseoppgangen avsluttes ved *Stryken*. Jeg tolker *Stryken* som vadestedet der Bårnås veibru befinner seg i dag.

Gardsvald

Gardsvald kan defineres som samlinger av garder med den eldste i midten og flere yngre rundt på dårligere jord (Lien 2001c). De siste av disse ble brutt opp 1000-1350 e. Kr. og er gjerne navn med endelsen *-rud* (Harsson 2010).

Dersom en skulle prøve å plassere innmarka til *Gatan*, synes garden å ligge ved elva i nærheten av og helst litt øst for Bårnås. Dette ut fra hvordan grenseoppgangen startet. Det er to sannsynlige gardsvald innenfor den store eiendommen kalt *Gatan*. Se Figur 1.

Bárnås-valdet

Før 500 e. Kr.

500-800 e. Kr.

800-1050 e. Kr.
Bárnås

1050-1349 e. Kr.
Kittelsby

Dette er et lite vald uten noen *-rudgard* fra før 1350 e. Kr. *Finnerud* er nok ryddet etter Svartedauden av folk som kom hit i den store innvandringen fra Finland på 1600-tallet. Vi har Peder finne på *Kittelsby* og Erik finne på *Bárnås* i 1664 (Lien 2001b). Det er ingen av disse gardsnavnene som kan knyttes til navnet *Gatan*.

Bárnås. G. nr. 138. *Bórnaas* 1664, *Baarnaas* 1723. *Bergnos* = «framstående spiss av berget».

Kittelsby. G. nr. 176. *Kettelsby* 1664, *Kittelsbye* 1723. Fra mannsnavnet *Ketill*.

Støveren-valdet

Dette er et stort vald som går fra *Tronrud* til *Gardhammar* og *Jonsrud* (Lien 2001c):

Før 500 e. Kr.

500-800 e. Kr.
Støveren

800-1050 e. Kr.
Skotland
Gardhammar

1050-1349 e. Kr.
Hjelmerud
Tronrud
Jonsrud

Støveren kan en gang ha vært ei eng under *Veme* og som så ble bebodd seinere. *Rolvestøveren*, *Gulstøveren*, *Hallingstøveren* og *Bentestøveren*, dagens navn på *Støveren*-gårdene, er helt sikkert navn fra 1700-tallet, men de forskjellige brukene kan selvfølgelig ha vært bosatt under andre navn betydelig tidligere.

Jonsrud. G. nr. 65. *Joensrud* 1723. Mannsnavnet *Jón* kom med kristendommen.

Gardhammar. G. nr. 66. *Garhammer* 1647, *Gaarhammer* 1657 NG. 1723 matr. Gardhammar. Kanskje av et elvenavn *Gørð* 'gjerde; grenseelva'. Mellom Nordre og Søndre *Gardhammar* går en bekk som kommer fra *Andtjern* og *Hemtjern* og renner ut i *Sogna*. Navnet er ikke godt forklart, men etterleddet må skyldes åpent fjell (berghammer); *hammer* m 'bratt bergvegg, knaus' (NG5:36).

Støveren. G. nr. 67. *Støvren* 1723. S sammensatt av *stúifr* = «stubbe» og *vin*. Navnet betegner «rydningsland der det står igjen stubber av felte trær» (NG5:36).

Skotland. G. nr. 68. *Schodtland* 1647, *Schotland* 1723. *Skot* = (Røysåsen) «skyter fram»?

Drolshammer. G. nr. 71. *Drolshamer* 1723. Samme navn som *Drolsum* i *Modum*. Dette var skrevet *Drolshamer* i 1456 ifølge Rygh (1909). *Drolshammer* er ført til Heggenvaldet.

Hjelmerud. G. nr. 69. *Hielmerudt* 1647, *Hielmerud* 1657. Rygh (1898) mener at navnet kommer fra g.no. *hjalmr* = «hjelmer, høystakk». Forklaringen kan være at Hjelmerudgårdene ligger på høyder som kan ligne hjelmer (NG5:36). En annen mulighet er å forklare navnet med en måte å oppbevare høy på (Harsson 2010:295).

Tronrud. G. nr. 70. *Thrunderud* 1647, *Troenrud* 1723. Av mannsnavnet *Trond*.

Kan Gatan være Gardhammar?

Det er lite sannsynlig at vi i Soknedalen har hatt et navn *Gatan*. Kan det være en oppfattelsesfeil her slik at *Gardhammar* /ga: `hammar/ har blitt oppfattet som *Gatan*? Kan *Gardhammar* ha blitt forkortet *Gardham*, helst skriftlig (?), slik at det er grunnlag for den eventuelle misoppfattelsen?

Litteratur

Harsson, Margit, 2010: *Leksikon over norske rud-namn frå mellomalderen*. Novus forlag, Oslo.

Høyendahl, Sten, 2017: Et ukjent brev fra 1300-tallet om Ytre Soknedalen. *Hringariki* 27(2): 16-19.

Lien, Ragnvald, 1997: Seterformer i Soknedalen. *Dalen vår* 12: 41-43.

Lien, Ragnvald, 1999: På leiting etter de eldste gardene. *Dalen vår* 22: 32-37.

Lien, Ragnvald, 2000: Husstandene i dalen i 1647. *Dalen vår* 23: 24-30.

- Lien, Ragnvald, 2001a: Gardsvelder og fornminner. *Dalen vår* 27: 24-31.
- Lien, Ragnvald, 2001b: Manntallet fra 1664. *Dalen vår* 27: 36-41.
- Lien, Ragnvald, 2001c: Bosetting før 1349 e. Kr. Gardsvald brukt i et forsøk på å bestemme gardenes alder. *Dalen vår* 30: 27-34.
- Lien, Ragnvald, 2003: Bliksrud var ryddet før Svartedauden. *Dalen vår* 36: 16-17.
- Marthinsen. L. og H. Winge, 1983: *Asker og Bærums historie. Asker og Bærum til 1840*. Universitetsforlaget.
- NG = O. Rygh et al. 1897-1924: *Norske Gaardnavne*. 1-18. Kristiania. Fællesregister ved A. Kjær. Oslo 1936.

Aktuelle artikler

Sten Høyendahl: Glassmesterslekten Post på Ringerike.
 Norsk Slekthistorisk Tidsskrift, bind XLV, hefte 1 (Oslo 2017), s. 130-36.

Glassmestre finner vi første gang i norske byer midt på 1500-tallet, da mange begynte å sette vinduer inn i husene. Vindusrutene hadde den gang innfatning av bly, og spesialister måtte til. På 1600-tallet finner vi enkelte glassmestre ute på bygdene, og i 1674 møter vi glassmesteren Jørgen Post i Norderhovsbygda. Han levde vel førti år på Ringerike, det meste av tiden i Hole, men det ser ikke ut til å ha vært noen lukrativ geskjeft.

Jørgen Post hadde sønnene Mons, Dominikus og Kornelius, og de to siste tok opp glassmesteryrket. Dominikus bodde på Bili i Hole, men døde trolig før faren. Kornelius flyttet i slutten av 1690-årene til Kongsberg, men var i 1714 tilbake igjen i Hole.

Etter at artikkelen ble trykt, er det framkommet opplysninger om at Kornelius flyttet til Våle i Vestfold, der han i 1721 kjøpte en part i Søndre Hem. Han døde da også i Våle i 1726. Hans datter Kari giftet seg i 1715 med Ole Helliksen på Søndre Garnås i Svene, og søn-

Blyinnfattet vindu fra 1604.
 Foto: Anne-Lise Reinsfelt, Norsk Folkemuseum.

nen Hellig Olsen (1717-1796) har stor etterslekt. Dette betyr at mange kan føre sine aner tilbake til glassmesterslekten Post på Ringerike, og det vil trolig komme en oppfølgingsartikkel i Norsk Slekthistorisk Tidsskrift om dette.

Tabitha'er i Hole - en tilføyelse

Høyendahl, Sten: Tabitha - et uvanlig kvinnenavn på Røyse - Hringariki 1/2017

Å finne begravelser på 1700- og 1800-tallet er ikke alltid like lett, men av og til kommer man over dem helt tilfeldig, og selvfølgelig helst når en artikkel er gått i trykken. Denne gangen gjelder det Tabitha Kirstine Nachschow, født 1732, og den fattige Tabitha Jørgensdatter, født 1780. Førstnevnte ble begravet 18. september 1767 i Hole, 35 år gammel, og hadde da den fornemme tittelen jomfru - gift ble hun altså ikke. Tabitha Jørgensdatter døde 1. oktober 1860 i Hole, også hun ugift, angitt 75 år gammel med bopel på Hundstad.

Smed Mikkel Asbjørnsens etterkommere

Mikkel Asbjørnsen drev som selvstendig smed i Kvernbergundet på sydsiden av elva i Hønefoss, og døde i 1804. Han ble enkemann to ganger, og ble gift med tre kvinner etter hverandre. Han fikk barn med alle tre, og har en stor skare etterkommere som jeg har forsøkt å finne så mange som mulig av.

av Jan Andersen

Mikkel var sønn av Asbjørn Lagesen og Helge Nilsdatter ved Hønefossen, og var døpt 4. april 1717. Asbjørn og Helge ble gift 22. november 1711 i Haug kirke, og Helge bodde da i Langenga.

Mikkels første ekteskap

Mikkels første kone var Kari Larsdatter, og de ble viet 28. desember 1741. Med henne fikk han en sønn, Lars, døpt 26. august 1742.

Lars Mikkelsen ble gift 26. desember 1769 med Maria Olsdatter, f. ca 1748. Lars og Maria bodde i Sørgefoss, der Lars var smed. De fikk minst seks barn: Kari, døpt 19. mai 1776, gift med Anders Christensen på en plass under Hverven, Ole døpt 16. september 1770, Mikkel døpt 27. februar 1774, Marte døpt 26. desember 1781, Helga døpt 18. september 1785, og Røyen døpt 14. desember 1788. Lars døde før 1801.

Etter alt å dømme ble Ole Larsen Smedplass under Sørgefoss gift med Anne Engebretsdatter, og fikk sønnen Anders døpt 4. september 1808. Anders Olsen ble trolig gift med Eli Nilsdatter fra Sigdal. Dette paret hadde ingen barn ved folketellingen i 1865, men om de hadde hatt barn, var nok disse flyttet ut. De bodde på Slettaker i Soknedalen, der Anders var smed.

Mikkels annet ekteskap

Kari Larsdatter blir begravet 18. april 1744, 46 år gammel, og Mikkel blir gift på nytt 7. desember 1745 med Røyen Andersdatter. Røyen blir begravet 19. mai 1757, 32 år gammel.

Mikkel og Røyen fikk tre barn som jeg har funnet. Disse er:

1. Kari, døpt 2. juli 1746, gift med Harald Iversen Myra, smed i Sørgefoss.
2. Anders, døpt 18. febr. 1750, var smed, og ble gift på gården Kittilsrud i Gran. Det sies at han fikk etterkommere som utvandret til USA. En av disse

skal ha blitt en dyktig kunstsmed som kom tilbake til Gran på besøk.

3. Marie, døpt 2. febr. 1753, gift på Nes i Ådal med Ole Andersen Lysti. Barn: Ole, Røyen og Anders.

Harald Iversen, smed ved Sørgefoss som nevnt ovenfor, fikk mange barn. Jeg har funnet fem av dem: Marta, døpt 1. desember 1771, Iver, døpt 6. oktober 1776, Mikkel, døpt 30. april 1788, pluss to sønner til, Kristoffer og Anders.

Mikkel Haraldsen Myra var gift med Eli Pedersdatter. Med tjenestejenta Guri Olsdatter hadde han en datter Kari, født 28. august 1814 på Bjørke i Norderhov. Kari Mikkelsdatter var gift to ganger, først med Peder Palmesen og så med Gunbjørn Ibsen. Gunbjørn kom fra Sigdal og var 43 år gammel i 1865. De bodde som husmenn på Skjellegård under Sønsterud i Hole.

Kari døde 7. mars 1901 på Skjellegård. Med Gunbjørn hadde hun en sønn Iver f. 1852, gift med Emilie Johannesdatter fra Rødnes i Østfold.

Mikkels tredje ekteskap

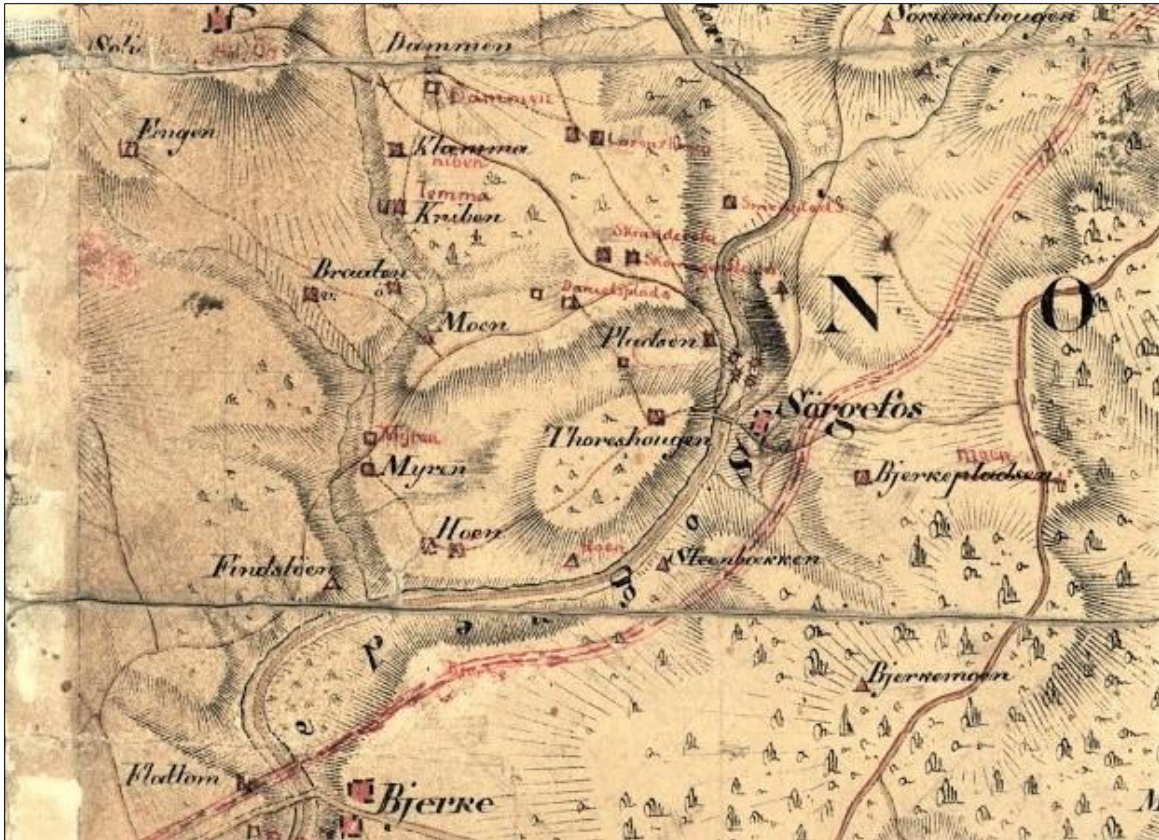
Mikkels tredje kone var Kari Knudsdatter, f. ca 1740. De ble gift 7. januar 1762. Med henne fikk han flere barn, og jeg har funnet seks av dem:

1. Røyen døpt 12. sept. 1762, død 1797, gift med Søren Trulsen, dam- og sagmester.
2. Asbjørn døpt 26. aug. 1764, gift med Kjerstina Borgersdatter.
3. Helga døpt 15. sept. 1765, gift med Hans Johansen Viul, barn: Johan, Anne, Røyen, Christian, Mikkel, Lars og Anders.
4. Marte, døpt 30. des. 1769, gift med Narve Knudsen og Engebret Paulsen, barn: Anne Engebretsdatter.
5. Else, gift med Tollef Arnesen fra Drammen.
6. Iver døpt 28. jan. 1776, gift med Johanne Stiksrud f. 1785.

Røyen Mikkelsdatter og hennes barn

Røyen Mikkelsdatter og sagmester Søren Trulsen ble gift 28. desember 1786, og hadde fem kjente barn:

1. Anna døpt 2. sept. 1787.
2. Mikkel døpt 1. nov. 1789, gift med Olea Gulbrandsdatter.
3. Anders døpt 7. mars 1792, gift med Johanne Alfsdatter fra Viul.
4. Else døpt 23. nov. 1794, gift 1817 i Haug med Ole Gjermundbo.
5. Regart døpt 26. mars 1797.

Kart fra 1827 over Sørgefoss, der mange av Mikkel Asbjørnsens etterkommere oppholdt seg.

Røyen døde i barsel, og yngstesønnen Regart ble satt bort til hennes halvsøster i Sørgefoss. Regart vokste opp og flyttet til Gran på Hadeland, der han ble gift med Mari Pedersdatter f. ca 1800, og flyttet mellom ulike husmannsplasser. De fikk barna Peder f. 24. september 1820, Mikkel f. 22. august 1826, Johanne f. 18. desember 1827 og Kari f. 26. juni 1830 - alle med farsnavnet Rejersen/-datter. Mari Pedersdatter var i 1865 enke på en gård i Ål i Gran.

Mikkel Sørensen giftet seg med Olea Gulbrandsdatter og fikk tre kjente barn med henne: Søren f. 17. mars 1821, Gulbrand f. 19. desember 1816 og Røyen f. 28. februar 1815.

Røyen ble gift med Nils Larsen f. ca 1815. Etter disse har jeg funnet bare en datter, Maren Beate Nilsdatter, f. 28. desember 1844, som giftet seg med Johan Simensen. De fikk åtte barn:

1. Karen Sophie f. 23. des. 1867 i Norderhov, gift med Anton Nilsen fra Norderhov. Barn: Mina Mathilde f. 1891 (gift med Peder Karlsen Elvelyd), Karen Sophie, Agnes, Nils, Netta f. 1893, Agnes Constance og Hjørdis Rudolfine f. 1896, alle født i Norderhov. I 1900 bor familien i Ytre Sandsvær på plassen Bredevju, og Anton er veivokter.
2. Netta Regine f. 18. jan. 1871, gift 2. april 1907 med Ole Kristian Fintoppen.

3. Maren Olava, f. 6. sept. 1873, gift med Ludvig Larsen fra Lier.

Barn: Johan Martinius f. 12. des. 1897, Lydia Otilie f. 16. april 1900, Mads f. 5. mars 1902, Oskar f. 24. juni 1904 og Bjarne f. 17. aug. 1907. Barna kalles Larsen og Ludvigsen om hverandre.

4. Inger Elise f. 12. april 1876, gift 13. aug. 1899 med Kristian Andreassen.
5. Simen f. 20. des. 1878, gift 27. nov. 1906 med Kristine Kristiansen.
6. Ragna f. 13. sept. 1881, gift 16. februar 1901 med Peder Olaussen.
7. Nils Oskar f. 8. mai 1884.
8. Jenny Mathilde f. 16. juni 1887, gift 23. april 1906 med Karl Andreas Antonsen.

Anders Sørensen og hans etterkommere

Anders Sørensen og Johanne Alfsdatter hadde seks kjente barn. De eldste er Røyen døpt 11. april 1814, Søren f. 1. juli 1816, og Anne Marie f. 5. september 1818, alle født i Viul, der Anders var sagmester og dammester.

I 1822 flytter familien til Lomsdalen i Søndre Land, der Anders blir ansatt som sagmester. Familien bodde i ei lita stue som sto nede ved dagens riksvei i Lomsdalen. Det var stor nød og fattigdom i Sagmesterstua etter det jeg har funnet i bygdeboka om Land. Eierne av gården

Lomsdalen startet også et teglverk, men investerte over evne og gikk konkurs. Etter dette fikk Anders ansettelse som sagemester ved kongssagene i Modum, og familien flyttet dit.

I Lomsdalen fikk Anders og Johanne tre barn til: Else f. 1826, Syvert f. 1828 og Maren f. 1830.

Eldste sønn, Søren Andersen, flyttet fra Lomsdalen tilbake til Ringerike, og ble konfirmerert i Haug kirke. Han var da gårdsdreng på Lohre gård.

Else Andersdatter var gift med Kristoffer Madsen, *bjelkehugger*. De bodde i Drammen og hadde barna Matilde f. 1. oktober 1857, Emma f. 13. juni 1859, Anette f. 11. juni 1863 og Anna f. 1865.

Syvert Andersen giftet seg i Nykirke, Modum med Christiane Pedersdatter. Han ble ansatt ved jernbanen i Drammen, og de bodde i eget hus på Grønland i Strømsø. De fikk to døtre, Maren Johanne f. 4. februar 1863 og Josefine Andrine f. 17. september 1866. Christiane døde, og Syvert ble alene med to små barn. Han ansatte Elise Antonette Karlsdatter f. 26. mai 1846 i Hurum som hushjelp. Hennes mor var fra Krødsherad og tjente på en gård i Hurum der hun traff sin mann, svenske Carl Fredrik Schagerholm. De flyttet en del rundt på Ringerike og i Krødsherad, og fikk flere barn.

Syvert gjorde Elise gravid, og hun fødte tvillinger 24. oktober 1875, to piker, men den ene døde like etter fødselen. Den andre ble døpt Rilda Fredrikke og vokste opp. Elise og Syvert giftet seg ikke, og Elise forble enslig mor.

Da området på Grønland ble ekspropriert til industriformål, flyttet Syvert til Kristiania. Døtrene hans utvandret til USA i ung alder.

Elise flyttet til Ringerike og livnærte seg ved å leie en bod ved Helgelandsmoen, der hun

solgte vafler og smultringer til rekruttene. Grunnen til boden ble leid av gården Frok.

Syvert giftet seg på nytt i Kristiania, nå med Maren Olava Larsen fra Ullensaker. De fikk en sønn, Lorang Martinius Andersen f. 1878. Syvert fikk ansettelse ved Randsfjordbanen, og flyttet til Jevnaker. De bodde først i stasjonsbygningen, men kjøpte senere et hus i Torggata på Nesbakken, Jevnaker. Lorang gikk i bakerlære hos bakermester Askim på Jevnaker, og fikk fagbrev i år 1900. Han utvandret til USA samme år, 22 år gammel.

Lorang ankom Ellis Island med skipet *Hekla*. Han reiste vestover og fikk ansettelse som baker i Chicago. Etter hvert startet han eget bakeri. Han fikk to barn, og ett av disse var Harry som ble apoteker. Harry fikk flere barn, blant dem David Andersen som er pensjonert elektroingeniør. Han er 70 år og lever i beste velgående. Dette er en person jeg har kontakt med.

Rilda hjalp sin mor ved boden på Helgelandsmoen da hun ble større. Hun skal ha vært en usedvanlig vakker pike. Min farfar var rekrutt på Helgelandsmoen, og forelsket seg i Rilda. Han het Ludvig Andersen, født 1872 i Ullensaker. De ble gift og fikk fem barn. Den yngste av disse var Frantz Andersen som ble min far. Han var født i Oslo, og min mor, Janny Sandvik var fra Hustad utenfor Molde.

Tilbake til Viul

Via tilfeldigheter er jeg kommet tilbake til Jevnaker og Ringerike, og jeg eier i dag en bygning i Viul som er en del av min bedrift. Akkurat på samme sted i Viul der flere av mine aner har hatt sitt virke som smeder og sagarbeidere.

Dersom noen har noe å tilføye til denne anetavlen med sidegrener, hører jeg gjerne om det.

Etterlysning

Jan Andersen spør om noen kjenner bakgrunnen til Christoffer Paulsen og Lisbet Iversdatter, som giftet seg 3. juni 1789 i Norderhov. Ved troløvelsen 26. april står Christoffer som ungar med bopel på en plass under Færden i Haug, og 23. august samme år døver de sønnen Ole - de bor da på en plass under en av Berg-gårdene i Haug. De får flere barn: Anne i 1792 (døpt 11/3) på en plass under Hønen, Iver i 1794 (døpt 2/11) og tvillingene Lisbet og Maria 1798 (døpt 19/8), alle på en plass under Vestern. I 1801 er de husmannsfolk under Tanberg: Christoffer er 38 og Lisbet 42 år gamle, begge gift første gang. Alle barna er i live, men eldstesønnen står oppført som Paul, ikke Ole, og Maria kalles Margrete.

Er datteren Anne Christoffersdatter identisk med hun som 6. januar 1812 giftet seg med Guttorm Haagensen i Flå? Anne skal ha bodd en tid på Sokna, trolig på Eidsgård, der hennes mor, Lisbet Iversdatter skal ha avgått ved døden. Anne bodde i 1865 på Krakstad i Haug hos datteren Ragne Guttormsdatter, gift med Carl Eriksen Schagerholm, og det oppgis der at Anne er 76 år gammel og født i Land.

Opplysninger kan gis til redaksjonen, som vil formidle kontakt.

Ingrid Aslaksdatter Auren i Haug og hennes mitokondriske DNA

Kvinnekamp, feminisme og #metoo-kampanjen fører kanskje til at kvinner blir mer likestilt, men patriarkatet er sterkt, og vi som er interessert i lokalhistorie og slektsforskning har mange erfaringer med at kvinner er satt til side og usynliggjort i mange av de kildene vi kjenner til. Særlig i de eldste kirkebøkene hender det at både bruder og mødre er unevnt, og i adels- og borgerslekter ble navnet i hovedregel arvet på farslinjen.

av Pål Furuberg

I jordbrukssamfunnet var det også vanligvis mannen som sto som eier og bruker av garden. Derfor er det ofte på kvinnelinjer det stopper opp først når en leter etter aner bakover i generasjonene (det er selvsagt unntak - f eks ugifte fedre som kan være ukjente eller på en eller annen måte kamouflert). Min fars slekt, den agnatiske linjen, var jeg fornøyd med da jeg kjente den tilbake til første mann i landet som var født i Sverige på 1640-tallet (nå kjenner vi trolig denne linja to generasjoner lenger tilbake). Min morfars fars slekt, kjent som preste- og offisersfamilie, er kjent omtrent like langt tilbake. Men den agnatiske linjen tilbake fra mormors mor var lenge vanskelig å komme videre med.

Linje av mødre og døtre tilbake til Ringerike

Min mormor var født i Bergen, og hennes mor var født i Stavern i 1844. Ved hjelp av kirkebøkene var det ikke vanskelig å finne hennes mor, mormor og mormorens mor, *Else Maria Paulsdatter* (1760-1823), men der stoppet det opp. Blant hennes barns faddere var Åse Malene Paulsdatter (1754-1816) som var gift fire ganger

i Stavern, Helene Sofie Paulsdatter (1741-1773) og Anne Pauline Kristofferdatter som en enkelt gang kaltes Paulsdatter. At et av Åse Malenes barn ble døpt med navnet Paul Pedersen kunne tyde på oppkalling etter en morfar. Men Else Maria og de tre fadderne var tydeligvis ikke fra Stavern, som med verft og marinebase på denne tiden var en by med stor innflytting.

I årevis lette jeg etter Else Maria Paulsdatter i kirkebøker og skifteprotokoller, i sogn etter sogn i Vestfold og Telemark, men det var som å lete etter en nål i en høystakk. Etter hvert la jeg merke til at det i 1740-50-60-årene ikke var særlig vanlig med dobbelt navn i bygdene, mens det var mer utbredt i byene. Derfor fortsatte jeg å lete i byene, og fikk endelig napp da jeg kom til Kongsberg. Der bodde nemlig en mann som het *Paul Pedersen* (1704-1761), også kalt *Skinnes* etter en gård utenfor Kongsberg. I sine to ekteskap hadde han blant annet døtrene Helene Sofie, Åse Malene og Else Maria, og hans enke hadde bl a datteren Anne Pauline Kristoffersdatter. Skiftet etter Paul Pedersen og de to kone-ene viste også at disse døtrene ble bosatt i Stavern.

Kongsberg var på denne tiden en by i enda større vekst enn Stavern, byen ble raskt overbefolket, dårlige hus ble bygd på kort tid, og de som arbeidet i gruvene var dårlig sikret mot ulykker. Dette rammet også Paul Pedersen, han var sjakstiger, og mistet livet da han falt ned i en gruvesjakt, antallet registrerte dødsulykker i gruvene var på denne tiden ca 9 pr år. Pauls andre kone, mor til Else Maria, var *Edel Malene Luthsdatter Walter* (1726-1782) som var født i Hole. Dermed var det ganske enkelt å finne lenger tilbake, også på kvinnesiden:

Ingrid Aslaksdatter (død før 1659)

g. Harald Gulbrandsen Auren (f. ca 1565?, skifte 1631), Haug

Reien Haraldsdatter Auren

g. Anders Jørgensen Vestern/Toen (f ca 1605, skifte 1681), Haug

Sara Andersdatter Toen

g. Embret Amundsen Toen (f ca 1645, skifte 1713)

Sara Embretsdatter Toen (f ca 1680)

g. Henrik Olsen Veholt (ca 1680-1743), Norderhov

Sara Henriksdatter Veholt (ca 1700-1779)

g. Luth Walter (ca 1700-1750), Hole, sersjant

Else Maria Luthsdatter Walter

Denne linjen av mødre og døtre er altså bosatt på Ringerike i hvert fall fra før 1600 til etter 1700, kanskje mye lenger bakover, men vi vet ikke. Ettersom dette er bondeslekter som eier en del jord, er det ikke umulig at en kan finne Ingrids far Aslak og kanskje hennes mor, men foreløpig er Ingrid Aslaksdatter, min 8-tip-oldemor den eldste kjente kvinne i denne rekka. En mulighet for å komme videre bakover her er en analyse av mitt mitokondriske DNA. Mitokondrisk DNA arves fra mor til alle barn, altså kun gjennom kvinneledd og følger denne ene linjen bakover fra mor, mormor, mormors mor osv.

FamilyTreeDNA

For noen år siden sendte jeg en slimhinneprøve til *FamilyTreeDNA* som er spesialister på DNA-analyse for slektsforskere. En kan kjøpe større eller mindre «pakker» og eventuelt utvide analysene etter hvert, uten at en nødvendigvis trenger å sende flere prøver.

Det er i hovedsak tre ulike analyser som blir gjort. Y-DNA viser arvestoff som arves gjennom farssiden, altså kun fra far til sønn. Kvinner som vil vite mer om sin fars og farfars DNA må spørre om bistand fra en bror, far, farbror eller annen mannlig slektning i denne linjen. Y-DNA finnes i cellekjernen. Svaret en får, er navnet på den såkalte haplogruppen en tilhører (i mitt tilfelle N-M 232) og kart som viser hvordan de som har tilhørt denne gruppen har spredt seg over jorden fra en eldste felles stamfar i Afrika. En vil også få en liste med navn på såkalte matcher, det vil si andre medlemmer av *FamilyTreeDNA* som har fått sine prøver analysert og som tilhører samme haplogruppe, det vil si at alle disse stammer fra et brødrepar som har levd i nær eller fjernere fortid.

Det er meningen at en skal oppgi navn på eldste kjente ane i denne agnatiske slektsrekken (altså far, farfar, farfars far osv), og dette kan hjelpe andre til å finne ut hvor langt tilbake slektskapet kan være. Antall mutasjoner kan også hjelpe til å se om slektskapet ligger få eller mange generasjoner tilbake. Den enkleste testen på Y kalles Y-DNA12, og de mer omfattende Y-DNA 25, 37, 67 og 111, etter antallet repetisjoner langs y-kromosomet, der det høyeste antallet gir det nøyaktigste resultatet. Min Y-haplogruppe er sjelden i Norge, men en av de vanligste i Finland, mine matcher her er også stort sett finske eller etterkommere av skogfinner i Norge og Sverige. Jeg har også fått en match i Finland som har en eldste forfar i Rautalampi (storsognet som mange skogfinner utvandret fra), som hadde samme slektsnavn som min eldste kjente ane på Solør finnskog.

Family Finder

Den andre analysen kalles *Family Finder* og viser matcher som har felles arvemateriale. Dette går over hele spekteret av aner, altså ikke bare de smale linjene tilbake på mannsside (Y) og kvinneside (Mt). Her blir de matchene som har mest til felles med en selv liggende øverst på en liste der en også kan søke på navn. Til god hjelp er det at mange har lagt inn en anetavle, slik at en eventuelt kan kjenne igjen felles aner eller slektninger - selv mangler jeg dessverre tekniske kunnskaper til å ha fått til dette. Da har en også muligheten til å legge inn en liste med familienavn. Det er også mulig å ta kontakt med hver enkelt match på e-post, men en trenger ikke regne med å få svar fra alle. En har også mulighet til å sammenligne felles matcher med dem en selv matcher. Ut fra mengden felles DNA legger *Family Tree* inn en gjetning på

hvor nært slektskapet kan være. Dersom en har mye slekt fra et avgrenset område vil det ofte gi inntrykk av at slektskapet er nærmere enn det er i virkeligheten, dersom en har mange ulike linjer tilbake til en ane.

Når en er klar over hvordan slektskapet henger sammen, kan en bekrefte det i forhold til hver enkelt match. Noen matcher er merket med X, det vil si at en har felles DNA fra X-kromosomer. X-kromosom finnes også, som Y-kromosom, i cellekjernen. X-kromosomenes spesielle nedarvingsmønster gjør at det kan være lettere å sirkle inn slektskap når det går gjennom X. Kvinner arver dette både fra mor og far, menn kun fra moren. En mann kan derfor arve X-DNA fra mor, morfar og mormor, men ikke fra farssiden, deretter fra morfars mor, mormors far, mormors mor osv, det går altså aldri gjennom to påfølgende mannsledd. En kvinne vil i tillegg arve X-DNA fra farmor, farmors far og mor, farmor, morfar og mormor osv. En seksmenning (fjernere slekt enn seksmenning regnes i *Family Tree* som «distant cousin») vil være en etterkommer av en av ens 64 tip-tip-tip-oldeforeldre, dersom en vet at det dreier seg om en X-match, vil utvalget av 3-tipoldeforeldre omfatte kun 13 personer (for menn, 18 for kvinner), ikke alle 64. I begynnelsen hadde jeg noe slikt som 100 matcher på *Family Finder*, nå har jeg et par tusen. Det viser at det er en rask utvikling i interessen for DNA, og det er også en svært rask utvikling i DNA-forskning generelt.

Mitokondrie-DNA

Så kommer vi til mitokondrie-DNA. Y- og X-DNA finnes i cellekjernen, mens mitokondrier er små strukturer fra andre deler av cellene. De inneholder små mengder DNA, slik at dette utgjør en svært liten del av vårt samlede DNA (i motsetning til Y og X). En fordel med mt-DNAet er at det endrer seg sjeldent, slik at en kan følge det svært langt tilbake. Resultatet her er også at en får opplysninger om haplogruppens historie, og ikke minst en liste med navn på andre som tilhører samme haplogruppe. Ettersom mt-DNA arves kun fra mødre, vil det si at hver enkelt match har en formor som er søster av en av mine formødre. Denne haplogruppen kalles **H2a1e1**. Et kart viser hvordan denne gruppen hovedsakelig har kommet inn i Europa via Midtøsten og Balkan. En mener at haplogruppe H oppsto før siste istid, og var kommet til Nære Østen og Kaukasus for ca 26000-33000 år siden, en annen vei gikk over den iberiske halvøya.

Haplogruppe H er en av de vanligste i Europa, ca 40 % av alle mitokondriske linjer i Europa skal være klassifisert som H. Min søster har også levert en DNA-prøve til *Family-TreeDNA*. På *Family Finder* har vi ulikt antall matcher, og forskjellige navn, selv om mye er felles, det kommer av at søsken ikke arver det samme DNA fra mor og far. På mt-DNA har hun og jeg imidlertid helt sammenfallende navn i rekken av matcher, og samme antall. HVR1 og HVR2 (HVR = «hypervariabel region») er to mindre deler av mitokondriene der mutasjonene inntreffer oftere enn i øvrige DNA. I kategorien HVR1 har jeg 517 matcher.

Det som umiddelbart overrasker når en ser på lista med 517 navn, er den store geografiske spredningen: her er det navn fra hele verden, og blant de stedene oppgitte eldste kjente aner har bodd finner vi navn som Armenia, Brasil, Saudi-Arabia, nomader i Israel (vel palestinere), sefardiske jøder i Nord-Afrika osv. Dette er ikke noe eksklusivt for mine mt-DNA-matcher, det er ganske vanlig å få lignende resultater, og mange har et mye høyere antall matcher (mens andre kan ha svært få). Årsaken er at dette DNAet endrer seg (muterer) så sjeldent at de to søstrene en match og jeg stammer fra kan ha levd for flere tusen år siden. Andre kan finne mange navn blant sine matcher som de straks forstår (eller tror) er nære slektninger, men for min del kan jeg ikke se noen som jeg umiddelbart ser er en nær slektning av meg, eller en nær slektning eller etterkommer av Ingrid Aslaksdatter Auren.

En slektning av meg har fått sitt mt-DNA analysert, og etter som hans mormors mormor også er min farfars mor, vil hans mt-DNA også være min farfars mor. Denne haplogruppen kalles H1c2, altså samme store haplogruppe H som jeg, og Ingrid Aslaksdatter Auren, tilhører, men en annen undergruppe. Her var det flere matcher, men med et mønster som lignet mitt. Antall DNA-testede øker betraktelig fra år til år, så nye matcher legges til etter hvert. Dessverre er det mange av matchene som ikke oppgir sin eldste kjente ane, og svært få har lagt inn (åpen) anetavle. Hadde de gjort det ville grunnlaget for sammenligningen blitt større og mer interessant. En kan også kontakte matchene på e-post.

Mt-matcher

Neste analyseområde på mt-DNA er «HVR1, HVR2», det vil si at en henter inn informasjon fra to hypervariable regioner. I denne kategorien har jeg kun tre matcher, og de er rubrisert

med «genetic distance 0», det vil si at de tilhører samme undergruppe og at det ikke har funnet sted noen mutasjon etter at disse to søstrene levde. Den ene matchen er min søster, den andre er en norsk dame som oppga *Margit Pedersdatter Kvie*, f i Flå 1733, som sin eldste kjente ane på morssiden. Ved slektsforskning har jeg funnet navnet på dennes mormors mormors mor, som var *Gunhild Andersdatter Li* i Flå (ca 1680-1760), gift med Halvor Klemetsen. Teoretisk sett kunne hun være en etterkommer av Ingrid Aslaksdatter Auren, men det kan også være at de hadde en felles kognatisk formor, hvor langt tilbake vet vi ikke, men vi vet altså at de bodde henholdsvis i Norderhov og i Flå. Den tredje matchen er en amerikansk dame hvis eldste kjente ane er *Margaret Harry*, født i Pennsylvania 1798 og død 1880 i Muskingum County, Ohio. Hun har sannsynligvis vært av britisk eller nederlandsk opphav, men det er selvsagt ikke umulig at linjen bakover kan føre til Norge.

Om vi går tilbake til HVR1, altså de 517 navnene, finner vi en mann som har oppgitt *Signe Torjusdatter Kjetilstveit* i Fyresdal, Telemark (f 1773) som eldste kjente ane, hennes mormors mormors mor var *Ashbjørg Uvsdotter Tveitane*, Nissedal (Kviteseid) i Telemark (f ca 1645), gift med Ulv Høljeson, mulig datter av *Turid Alvsdatter Tveit* i Nissedal (f ca 1620). En amerikansk dame oppgir *Andi Tarjeisdatter* som kom med sin onkel og tante til USA i 1865. Det viste seg at hennes mormors mormors mor var *Sigrid Åmundsdatter Brekke* i Lardal, Telemark (1679-1741), gift med Torbjørn Tarjeison. En tredje match oppgir *Natalie Nielsen*, (f 1873 i Mandal), som sin eldste kjente ane. Hennes mormors mormors mormors mor ser ut til å ha vært *Ingeborg Jonsdatter Birkedal* fra Hægebostad i Vest-Agder (f ca 1620), gift med Håver Gunnarsen Tjønnholm, Liknes. Disse fem eldste kjente aner er altså nære eller fjernere slektninger av Ingrid Aslaksdatter Auren.

DNA-arven etter Hole og Kongsberg

Else Maria Paulsdatter som nevnes ovenfor flyttet altså fra Kongsberg til Stavern der hun giftet seg med matrosen Gulbrand Larsen (1763-1809) fra Drammen (Strømsø), han kalles senere skomaker eller skoflikker. De fikk to sønner og datteren *Karen Marie Gulbrandsdatter* (1795-1854), som i sin tur giftet seg med Hans Toresen (1793-1844), menig soldat i Stavern, men født på garden Tveitdalen i Brunlanes. De hadde ti barn, men vi kjenner bare til etterkommere etter fem sønner og datteren *Anne Margrete Hansen*

(1820-1909) som var eldst i søskenflokket. Hun er den eldste i denne slektsrekka som vi har fotografier av. Hun giftet seg med Gulbrand Olsen Henni (1816-1900). Han var født på garden store Hofsrud i Udnes, Nes på Romerike, men faren solgte garden og flyttet til småbruket Nygård der. Gulbrand ble korporal og politibetjent og kom til Stavern via Tønsberg. Marinebasen og verftet flyttet fra Stavern til Horten i 1849, og en stor del av Staverns befolkning flyttet med. I Horten ble Gulbrand Henni vaktmester ved distriktsfengslet og bestyrer for Hortens tvangsarbeidsanstalt, og familien ble boende i Langgaten, der Horten fengsel ligger fremdeles. Anne Margrete var nok ikke noe persilleblad, i mannens kontrakt ble det i hvert fall slått fast at hun kunne ta hånd om det kvinnelige klientell i de to anstaltene.

Vi vet ikke hvor godt ekteskapet ble planlagt, de giftet seg 10. august 1844, og den eldste datteren, *Anne Oline («Lina») Henni* (1844-1919) ble døpt samme dag, nær tre måneder gammel. Det virker imidlertid som det ble et vellykket ekteskap, og de opplevde å kunne feire diamantbryllup i 1904, med omtale og bilde både i lokalpressen og i ukebladet Allers. Av deres ni barn omkom to sønner på sjøen og to ugifte døtre drev en liten butikk i Horten, bare datteren Lina og yngstebarnet Harro Henni (1863-1933) har etterkommere.

Det er sannsynlig at Anne Margrete og Gulbrand var tilhengere av Marcus Thrane og arbeiderbevegelsen. Av dem som ble spesielt takket etter diamantbryllupet var arbeiderforeningens sangkor, som de antakelig har vært med i, og sønnen Harro var utvilsomt oppkalt etter den dansk-frisiske revolusjonære politikeren og forfatteren Harro Haring (1798-1870), som bodde i Norge 1849-1850, men ble landsforvist, anklaget for å kritisere statsforfatningen og for å være spion og venn av Marcus Thrane. Utvisningen førte til store protester, blant annet fra Henrik Ibsen og Aasmund O. Vinje, og Bjørnstjerne Bjørnson holdt sin første politiske tale i den anledning. Navneoppkallingen var neppe tilfeldig, ved folketellingene 1900 og 1910 var Harro Henni den eneste i landet som hadde dette fornavnet.

Søsteren Lina Henni ble kjent med Johan Fredrik Classen Synnestvedt (1843-1937) som gikk på den tekniske skolen i Horten, var instruktør ved Horten Turnforening og ble maskinmester. Han var femmenning med sin svigermor, da hans morfars farfar, kaptein Ole Schierdal, var en eldre bror av sersjant Luth

Walter i Hole. Johan og Lina giftet seg i 1866 og flyttet til Bergen. Av deres åtte barn hadde de fire døtrene alle døtre som førte videre det mitokondriske DNAet fra Ingrid Aslaksdatter Auren. Forklaringen på at det ikke har dukket opp nærmere slektninger blant mt-matchene er at i slektsrekken fra Else Maria Paulsdatter til Lina Henni har det (i tillegg til sønnene) kun vært én datter i hver generasjon som har ført slekten og DNAet videre.

Litteratur

Else Maria Walters slekt bakover er bl a behandlet av:

Lagesen, A.: *Ringeriske slekter* I-III. Oslo 1927-1935.

Solberg, Thorleif:

Eldre slekter på Veholt. *Hringariki* 1997/2, s 16-22.

Aure-slekta på Ringerike. *Hringariki* 1995/1, s 2-15.

Fra noen skifter i Haug annekst til Norderhov prestegjeld. *Hringariki* 1999/2, s 41-56.

Slektsforbindelser Hadeland-Ringerike. *Hringariki* 2000/1, s 44-51.

Thomle, E. A: Familien Walter på Ringerike. *Personalthistorisk Tidsskrift* 8, rekke 5, 1926, s 123-145, 241-266 og 299-300.

Flere muligheter

Jeg er ingen ekspert på DNA, så dette må betraktes som en amatørs erfaringer. DNA-forskningen gir flere muligheter for slektsforskning enn det som kommer fram her, og både en rask utvikling i forskningen og en stigende interesse for å la seg teste, vil trolig være til stor nytte. Kanskje har noen som leser dette kunnskaper om kvinnene som er nevnt her eller deres slekt, og kanskje kan det la seg gjøre å finne ut mer om hvordan slektskapene henger sammen.

Fra bokhyllene

Resa från Christiania till Bergen, öfver Ringerige, FilleFjell och Leerdalsören.

Sedan vi kört omkring trefjerdedels mil stora Drammensvägen, togo vi till höger af in uti skogen och började då genast möta store backar. Vi foro genom *Bærum*, ett af Norriges betydligaste Jernverk, tillhörigt H. E. Anker; men, i anseende till det omtallda uppehållet, fingo vi ej tid att uppehålla oss för att bese det.

En half mil hitom *Sundvold* hade vi nöjet att se den berömda udsigten af *Krogkleven*, som vi i Christiania så mycket hört omtalas. Den är också egen i sitt slag. Sedan man kommit in i en mörk Skog, kallad *KrogSkogen*, börjar man at köra utföre en brant backe; å ömse sidor har man lodräta berg; längs efter den smala vägen störtar sig en liten Å imellan stenarna; den vildaste

natur möter ögat på alla sidor, då på en gång en herrlig dal öppnar sig, och omsluter en sjö med de vackraste stränder. Denna utsigt är verkligen en af de mest pittoreska, man kan tänka sig. I trakten finnas någon ålderdomsmärken, såsom Ättehögar, m. m.

Bönderne, som på uttalet hörde att jag var Svensk, underläto ej berättas, att Svenskarna, för omkring 100 år sedan, blifvit af deras Förfäder tillbakaslagna på dette ställe. - Då man kommer litet längre in i Landet, kunna de ej på språket göra samma urskiljning; deras eget uttal varierar nästan uti hvarje Socken, och småningom försvinna alla verkliga Danska ord.

Utdrag fra boken *Resa i Norrige År 1817*, av Edward Gustaf Fölsch, *Kongl. Svensk och Norrsk v.Consul i Marseille*. Trykt hos C. E. Ekmarck, Strengnäs (1818). Boken er lagt ut på Nasjonalbibliotekets nettsider.

Av Eyvind Fjeld Halvorsens upubliserte arbeider

Eyvind Fjeld Halvorsen (1922-2013) var i mange år professor i norrøn filologi ved Universitetet i Oslo, og hans kulturhistoriske produksjon med hovedvekt på middelalderen og 1600-tallet går tilbake fra midten av 1950-årene. Han hadde som ringeriking sterk interesse for hjemtraktene, og har skrevet et tyvetalls lokalhistoriske artikler, herav flere i Hringariki.

I slektshistorielagets bibliotek finnes flere av hans upubliserte arbeider, som han selv har spredt i det lokalhistoriske miljøet på Ringerike. Redaksjonen har fått tillatelse av hans arvinger til å trykke noen av disse artiklene. Nedenstående artikkel er lett redigert.

Opplysninger om Skjærdalen

Skjærdalen på Tyristrand var i eldre tid ikke noen større gård. Mannen som bodde der var møller. Mølla var den største på Ringerike den tid, og malte nok den alt overveiende del av kornet fra Hole. I 1660 var utseden $\frac{1}{2}$ tønne blandkorn, og Mikkel møller hadde en hest, to kyr og tre sauer. Det året hadde kverna gått med i flommen, så skatten blir bare satt til 1 daler, men det blir sagt at det er på grunn av skadeflommen. Landskylda var stor, 1 skippund i 1577 og det samme i 1660, så det er tydelig at det er mølla og ikke gårdsbruket som ligger til grunn for skyldberegningen. Til sammenlikning kan jeg nevne at kverna i Veienfossen, som tilhørte Communitet (kannikenes felles bordhold) i Mariakirken i Oslo, i 1642 bare hadde 5 lispund skyld. Et skattemanntall fra 1623, et år da det ble betalt skatt av kverner, forteller også sitt. I Hole var det bare Alv Horum i Steinsfjerdings, Torger Burud og Østen Skjærdalen som betalte kvernskatt. I Norderhov og Haug var det i alt 17 kverner det året.

Gården betaler skatt som ødegård, men det er det å merke at den er den eneste gård i denne klassen som var i bruk alt i 1528.

Eiendomsforhold

I 1577 tilhørte gården i sin helhet kongen, men den var såkalt Hamargods, det vil si at den hadde før 1537 tilhørt bispestolen i Hamar. Bispestolens gods ble beslaglagt av kongen ved reformasjonen. Ved ett tilfelle kan vi følge Skjærdalskverna lenger tilbake i tida, enda vi ikke har noen jordebok for Hamar bispedømme.

Foruten kvernegård, som var Hamargods, var det i 1500- og 1600-åra en annen foss i Skjærdalen som tilhørte Norderhov prestebol. Gårdene omkring var også for en del offentlig gods.

På 1600-tallet hadde prestene på Norderhov latt forskjellige menn bruke sin foss til sager, og omkring 1660 ble det ført sak om eiendomsretten. I 1688 kom saken for overhoffretten, og i dens akter har vi bevart en rekke dokumenter fra eldre tid i avskrift. Om de andre gårdene i grannelaget har vi en del brev i diplomatiet:

1. Brev av 20. juli 1410 (avskrift). To mann kunngjør at de var på prestegarden på Hole på Røyse på Ringerike, og så og hørte at Torstein Torkelsson og Torgeir Torsteinsson (vel sønnen) solgte til Torgeir Helgeson en møllefoss i Skjærdalen *nest de øfste Biskopshusen*, og likeens det de åtte i en eng der i Skjærdalen, sønnfor elva, og ett øresbol i Solberg på Tyristrand. Til betaling gav Torgeir ett markebol i Haug i *nørdste garden* som kalles Jonsgard.

Biskopshusene kan ikke være annet enn kverna i Skjærdalen som seinere tilhørte Hamarbispnen, og dermed har vi altså sikkerhet for at biskopen alt i 1410 eide kverna med fossen der. Det gikk 8 øresbol på ett markebol, så kvern-fossen var altså mye mer verdt enn den vesle parten i Solberg.

2. Brev av 1415, tirsdag etter laupårsmesse. Torgeir Helgeson, Sigurd Gudbrandsson og Arnvid Kjetilsson kunngjør at de var på Norderhov rette tingstue, da Sigurd Sigurdsson, årman på Ringerike (dvs Hamarbispens årman) og Kjetil Eilivsson, prest på Hole, førte fram vitner, som svor på bok at fisket i *Sperdilli* i Skjærdalen alltid hadde hørt under dem som bygde i Skjærdalen, og at det aldri var almenning, og at det var gitt fisketiende av det førte år tilbake i tida.

Vannet *Sperdilli* må vel være et vann lenger innover enn mølla. Navnet er det samme som

Sperillen, og hentyder til at vannet var langt og smalt. Brevet viser at det nå, nesten sytti år etter den store mannedauden, var så øde på Tyristrand at kongen kunne finne på å betrakte skogen og vassdrag der som almenning (og derfor sin eiendom). Hamarbispens årmann er på vegne av bispen interessert i å hevde bruksretten for eierne av Skjærdalskverna.

3. Brev av 6. desember 1435 (DN V, s. 465). Hermund Sigurdsson kjøper Fegri av Olav Herleiksson, hans sønn Håvard Olavsson og dennes kone Gudrun Amundsdotter. Brevet er utstedt på Fegri og gjaldt hele Fegri, 6 øresbol.

4. Brev av 15. mars 1446 (DN V, s. 531). Helge Ansteinsson vedgår å ha solgt til Hermund Sigurdsson «alt Fegri, Heiern og Heiernfoss på Tyristrand i Holesokn».

Siden begge brev gjelder hele Fegri, er det vel trolig at Helge i mellomtida hadde gjort odelsrett gjeldende. Hermund Sigurdsson ser ut til å ha bodd i Steinsfjordingen, kanskje på Bjørnstad. Helge bodde vel på Gomnes, hvorfra det siste brevet er utstedt.

Hermund eide også en del av Rud på Røyse (brev av 13. november 1433, DN V, s. 448; bak på brevet er gården kalt *øde Rud*. I hans tid var altså alle disse gårdene privatgods. Senere er de alle gått over til kirkelige institusjoner.

5. Jordeboka over Mariakirkens gods i 1642 viser at Rud, Nakkerud og Svensrud tilhørte Communit ved Mariakirken. En annen del av Rud, sammen med Nordre Gomnes, 30 lispund tilsammen, tilhørte Lille St. Annæ alter i Mariakirken, 15 lispund i *Søre Gomnes* (seinere kalt Midtre Gomnes) med 5 lispund i Fegri hørte til samme alter. Gårdene som hørte til dette alteret ble fra omkring 1590 forlent til Norges rikes kansler, som også hadde alt gods som tidligere lå under Mariakirkens prosti. Derfor blir godset ofte på 1600-tallet kalt prostigods, det som i den katolske tida ikke hadde noe med prostiet å gjøre. Heiern ble brukt under Onsåker, og dets skyld, 5 lispund, sammen med 1 skippund av Onsåker, lå til det hellige kars alter i Mariakirken, som også ble forlent til kansleren og av samme grunn også blir kalt prostigods på 1600-tallet. Så vel Heiern som Fegri ble så seint som i 1660 brukt under henholdsvis Onsåker og Gomnes, og slik har de sikkert vært brukt siden tidlig i mellomalderen, kanskje like siden 1350. Fegri er for øvrig en vin-gård, og for så vidt et svært godt eksempel på at ikke alle vin-gårder er store.

6. Brev av 9. oktober 1576 (uttrykt, i aktene til saken om Skjærdalen). Lensmannen Søren Hverven og fem lagrettemenn på Ringerike kunngjør at Guttorm By på Røyse, som lå på sitt siste, svor at fossen rett ovafor kongens kverner i Skjærdalen, kalt Gudbrandsfoss, ble gitt til Norderhov prestebol av hans foreldre. Det samme fortalte også Ellev Frøyhov, en gammel lagrettesmann. Dessuten har herr Hans Persson, presten på Norderhov, spurt almuen om den visste om fossen lå til andre enn Norderhov prestebol før Palle Skade satte opp sag der. Det ble da opplyst at den forrige prest, herr Peder Klemmetsen, hadde unt Palle å bruke fossen, men før lå den alltid til Norderhov.

Guttorm Bys foreldre har da gitt fossen til presten på Norderhov i den siste katolske tid, siden Ellev Frøyhov og Guttorm begge var gamle omkring 1570. Etter jordeboka fra 1577 eide prestebolet *Gilswarp och foss* i Skjærdalen. Likeens eide det ½ såld korn (2½ lispund) i Solberg, og det er mulig at dette svarer til det ene øresbol av Solberg som nevnes i brevet av 1410. Solberg ble nemlig brukt av mølleren i Skjærdalen på 1500-tallet, og sannsynligvis før også.

I 1528 var etter skattemanntallet før gjengjerden dette år nesten hele Tyristrand øde, det vil si at gårdene der var underbruk til gårder på Røyse. Bare disse brukere nevnes: Erik på Burud, *Randull paa Hoff* (dvs Haug-gårdene, neppe Hovin), Jon i Dal, som må være mølleren i Skjærdalen - deretter følger Erland på Veholt, Ola på Breien, Hermod på Ask osv.

I 1577 var Burud og tre Haug-gårder halv-gårder, likeens Hovin, mens Stigersrud, Vesetrud, Hollerud, Grefsrud og Pjåkerud var ødegårder med liten skyld, og tilhørte «det gamle kron-gods», det vil si at det var ikke gammelt kirke-gods.

Quernmenn i Skierffuedallenn klassifiseres som ødegård med en skyld på 1 skippund. Den var gammelt arvegods, og likeens «Solberg ødegård» som står like etter, og derfor sannsynligvis var brukt under Skjærdalen. Solberg hadde en skyld av 10 lispund, Hamargods det også, foruten de 2½ lispund til Norderhov prestebol. Nakkerud og Svensrud var ødegårder og bygslet av biskopen i Oslo.

Den Palle Skade som nevnes i brevet av 1576 var fut på Ringerike i 1560- og 70-åra. Som lønn hadde han fått utlagt landskyld av en del forhenværende Hamargods i Hole, bl. a. nettopp Skjærdalen, Solberg og kongens del av Hovin, foruten Storøya, Vestre Hamnor med Domholt

og Vestre Stadum med Haga. Han har tydeligvis passet på å få rådighet over gårder som lå lage-
lig til for å få fatt i tømmer til saga.

Den neste futen, Peder Knudsen, var fut både på Hadeland og Ringerike, og hadde ikke disse gårdene i forlening til å begynne med, men fikk dem i 1586. I alle offentlige jordebøker fram til 1607 står Skjærdalen oppført med en skyld av 1 skippund, og Solberg ødegård med 10 lispund. Samme skyld hadde de to gårdene alt i 1557 og 1560, for i lensrekskapene for 1557 står *Anund Skierfedall*, i 1560 *Amund Quernen* oppført under *Opbørsell aff Hammer Stigtis Godtz* med 1 skippund 10 lispund, mens Solberg ikke er oppført særskilt. I holding (tredjeårstake) betalte *Amund Schierdall* i 1560 en daler, om var vanlig avgift for 1 skippund, det vil si at han betalte bare for sin påboende gård Skjærdalen, ikke for Solberg. Likeens betalte Anders Hamnor en daler, som svarer til Hamnors skyld, den gang ett skippund, mens han bare betalte landskyld av den underliggende ødegård Domholt. På samme måte er det med Knut Stadum og hans ødegård Haga.

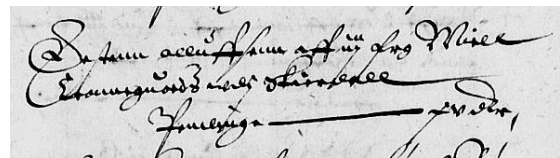
Jordeboka for 1616 opplyser at landskylda for Skjærdalen nå er 15 lispund, før var den ett skippund, men velbyrdige Aksel Gyldenstjerne, den gang stattholder og høvedsmann på Akershus, tok bort 5 lispund mot at mølleren sjøl skulle betale kvernstein. Denne samme skyld betales så av Skjærdalen så lenge den er krongods. I 1616 sies det at det ikke lenger betales bygsel av gården, og det stemmer, for i futerekenskapene fra 1612 utover til 1618 nevnes ikke hverken førstebygsel eller tredjeårstake av Skjærdalen, enda slik avgift var betalt alt i 1560. Det er muligens det at det viktigste ved gården var kverna som gjør at det ikke går bygsel av den, for på gårder som er i bruk blir det vanligvis betalt slike avgifter, mens derimot fiskevann o. a. er fritt. Men fra 1619/20 blir det betalt førstebygsel, og fra 1632/33 blir det også gitt tredjeårstake.

Skjærdalen fortsatte å være krongods til 1649, da gikk den, sammen med mesteparten av det gamle Hamargodset i Hole, ved skjøte av 18. desember 1649 over til Hans Eggertsen, borgermester i Oslo. Følgen for brukeren viste seg med en gang - alt i 1650 er landskylda satt opp til ett skippund igjen. Samtidig er den fra Hans Eggertsen gått over til Christen Lagesen, forhenværende fut i Buskerud, lagmann i Fredrikstad, nå bosatt på Kjølstad på Modum. Begge disse to var store jordegodseiere, og drev dessuten sagbruk på Ringerike - Hans Eggertsen

særlig i Norderhov, Hønefossen og Randselva, Christen Lagesen særlig i Skjærdalen. De var begge kapitalsterke menn og drev stort, langt større enn Johan Schnell. Christen Lagesens datter var gift med den rike lensmann i Norderhov, Ola Torkelsen Hønen, og i 1660 er det han som eier Skjærdalen med kverna, som altså dette året var tatt av flommen.

Brukere

I 1557 nevnes Anund, i 1560 kalt Amund, som bruker av kverna og Solberg. Skattemanntallet for 1528 har som nevnt en Jon i Dal, som sikkert er den daværende bruker av Skjærdalen (med Solberg, og vel også mindre gårdparter på Tyristrand). Fra 1612 i alle fall viser futerekenskap og skattemanntall at Solberg er fraskilt og er blitt halvgård - brukeren heter fra 1612 Kåre. Først i jordeboka 1616 nevnes Helge Skjærdalen kvern, likeens nevnes han i skattemanntall fra 1617 framover.

Fra lensregnskapene 1619/20:
Østenn olluffsenn aff iij frg Miell Cronne-
guoeds wdi Skierdall - Pendinge - xv dlr,

I 1619/20 bygsler Østen Olsen Skjærdalen. I 1625/26 bygsler han også halvparten av Hovin, mens en enke blir sittende med den andre halvparten. Men samme år kom Østen opp i viderverdigheter: Han ble nemlig dømt for løst leiermål med Gunhild Pålsdotter som han fikk barn med, enda han sjøl var gift med Kjersti Helgesdotter (vel datter av Helge Skjærdalen). Siden han var gift, ble han dømt til å ha sitt gods forbrutt til kongen, og ved en takstforretning av 15. juli 1629 ble hans løsøre verdsatt til 24 riksdaler etter at skatter og gjeld var betalt. Derav tilfalt halvparten kona, Kjersti Helgesdotter, mens resten ble tatt av futen, den ovenfor nevnte Christen Lagesen. Taksten ble foretatt av lensmannen Lars Hesleberg, lagrettemennene Pål Breien og Torger Burud og tingskriveren Jens Rasmussen i futens nærvær. Særlig mye løsøre var det altså ikke mølleren hadde.

Alt i 1626/27 måtte Østen dra fra mølla - da bygslet nemlig Christen Lagesen, futen sjøl, gården for 15 daler, den vanlige førstebygsel for 15 lispund.

Østen satt med sin del av Hovin til 1628/29, da den ble bygslet av Ola Andersen, som visstnok alt året før hadde bygslet den andre halvparten (han kalles da Ola Lerberg). Christen Lagesen har selvsagt ikke drevet som møller, men har villet ha rådighet over gården på grunn av sine sager i Skjærdalen, og derfor har han påtatt seg å betale skattene. Han har sikkert hatt en mann boende der som har greid med mølla, men han blir da skatteteknisk etter den tids skikk klassifisert som husmann.

I 1629/30 bygslet Mikkel møller i Skjærdalen kvernene for de vanlige 15 daler. Det var vel han som hadde drevet med mølla alt under Christen Lagesens tid. Hvor denne Mikkel kom fra, kan jeg ikke si - en Mikkel Kollerud nevnes fram til 1632/33, da gården blir bygslet av Kristen Mikkelsen, som vel var hans sønn. Denne Mikkel må vel da være født omkring 1590 seinest, og er neppe identisk med Mikkel Skjærdalen, som satt på gården så seint som i 1660.

Dette at de store sagbrukseiere bygslet gårdene på Tyrstrand, er ikke noe uvanlig, således hadde gamle Peder Knudsen på Toten, som hadde vært fut fra ca. 1578 til et stykke ut på 1600-tallet, alt i 1618/19 bygslet kongens del av Solberg, som han hadde sammen med Kinn fram til 1633/34, da den ble bygslet av en Nils Jensen. Men den forrige brukeren fortsatte å bo der som «husmann», for i 1623/24 blir Kåre Trondsen, en utarmet husmann som bor på Solberg, dømt for leiermål.

Østen Olsen hører vi ikke mer om, hvis det ikke er den Østen Olsen som i 1636/37 bygsler kongens del av Hole-ødegården, 5 lispund. Han betaler holding så seint som i 1642/43, men året

etter ble gården bygslet av Mattis Sass, en forhenværende sagfut ved Buskerud sager.

I manntallene av 1664 og 1666 finner vi ingen Mikkel i Skjærdalen, så han er tydeligvis død mellom 1660 og 1664. I 1664 er Gulbrand Tommessen oppført som bruker i Skjærdalen. Han var da 40 år og hadde sønnene Tommes, som var 14, og Arne, som var 12 år. I 1666 nevnes ikke Gulbrand Tommessen og hans sønn Arne, bare Tommes, som sies å være 45 år.

Som det framgår av foregående, kan jeg ikke påvise noen sønn av Mikkel møller i 1664 eller 1666. Det betyr imidlertid ikke så mye, han kan jo eventuelt ha vært borte fra bygda noen tid. Mikkel er ikke noe særlig vanlig navn på Ringerike. I alt nevner manntallet i 1666 bare syv av det navnet, de fleste under 20 år. Dessuten finner jeg noen med farsnavnet Mikkelsen: Gulbrand M., husmann i Norderhov, 36 år i 1666 - Jens M., dreng på Vaker og Hønen, henholdsvis 20 og 16 år (aldersoppgavene er høyst varierende) - Erik M., «husmann» på Gjermbu, 14 år i 1666, og Gunner M., dreng, Setrang, 10 år i 1666. Dessuten har vi gamle Halvord Mikkelsen Løken i Hole, henholdsvis 80 og 82 år, som bygslet Løken i 1612/13. Ingen av disse kan med noen rimelighet settes i forbindelse med Mikkel møller.

Heller ikke har det vært råd å finne ut noe om Mikkels farsnavn. Han kalles bare Mikkel møller, og det syntes tydeligvis futen var tilstrekkelig. Han forekommer aldri i futens sakefallister. Men jeg må tilføye at jeg på ingen måte har uttømt kildene. Tingbøkene er bevart fra 1652 og framover, og i dem kan det sikkert skjule seg atskillige opplysninger av interesse både for gårds- og ættehistorien. Men det er et langt lerret å bleke.

M e r k n a d e r

Fjeld Halvorsen har rett når han antyder at Mikkel møllers farsnavn kan finnes i tingbøkene. Hans Fegri vitnet 24. oktober 1656 om at han hadde ført tømmer *som dj Anamet I Schierdahlen och Annamet demb I Michell Alfsenns Möllers Gaard*. Saken er innført i tingbok I-26 for Eiker, Sigdal og Modum sorenskriveri. Mikkel møllers farsnavn var altså Alvsen.

Ellers nevner tingboken for 1665 flere ganger sagemester Mads Mikkelsen i Skjærdalen, som blant annet ble bøtelagt for å ha drukket øl under prekenen. Denne Mads er ikke oppført i manntallene 1664 og 1666, og er mest trolig en utenbygds kar - i likhet med mange sagfolk på Ringerike.

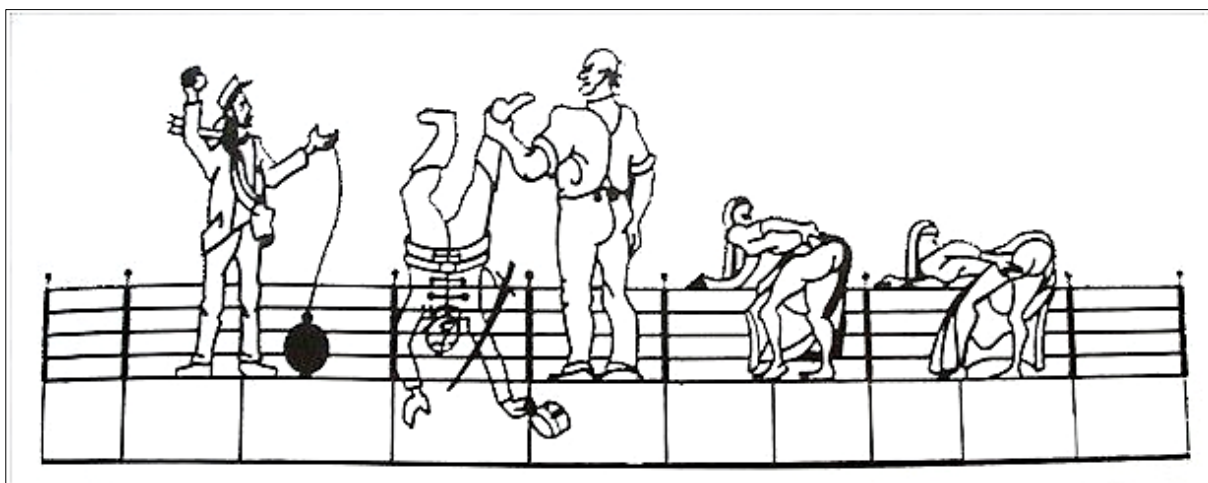
Gulbrand Tomassen, som etterfulgte Mikkel i Skjærdalen, ble i 1666 henrettet for drap på en omstreifer.

S. H.

Lensmennenes lister over medlemmene i arbeiderforeningene høsten 1851

Justisdepartementet beordret sommeren 1851 lensmennene på Ringerike til å registrere medlemmene i arbeiderforeningene. Listene over de gjenværende medlemmene i Ådalen, Norderhov, Haug og Soknedalen ble utover høsten offentliggjort i Ringeriges Ugeblad, etter alt å

dømme til skrekk og advarsel. Lensmann Robsahms oversikt i avisen over medlemmene i Norderhov og Haug er fra 2. september 1851, mens den offisielle listen er datert 10. september. Denne er tidligere publisert i Hringariki nr 2/2007 etter avskrift av avdøde Frank Otterbech, daværende redaksjonsmedlem i bladet.

Asle Raaens tolkning av opprøret ved Hønefossen - vi ser her Helge Tytodden i aksjon med lensmann Robsahm i ydmykende positur. Halsteen Knudsen står til venstre, mens damene til høyre gir uttrykk for sin bunnløse forakt.

Et stort antall medlemmer mangler i avisoversikten for Norderhov og Haug, der kun to medlemmer er oppført som ikke står i den endelige listen: Mons Gulbrandsen og Ole Arnesen under Skollerud eller Løkke. Avisoversikten har likevel med en del detaljer som ikke framkommer senere, slik at vi gjengir også denne i bladet.

Det er en del navnevariasjoner i de to oversiktene, men den offisielle listen har nok den rette versjonen. Setterne i avisen gjorde seg sikkert skyldig i feillesning titt og ofte. Lensmann Robsahm praktiserte da heller ikke skjønnskraft.

Lensmannen hevdet at han hadde skjøttet sitt verv godt til tross for *en saa mislig, raae og*

inhuman Stemning, som her saa almindelig, blandt den lavere Klasse, giver sig tilkjende. Denne dårlige stemningen i folkedypet fant han ikke uventet *høist ugrundet*. Til hans forsvar skal det sies at han neppe var helt uberørt etter begivenhetene ved Hønefossen, der han ifølge tradisjonen nesten ble kastet ut i vannmassene.

Avskrift av den offisielle listen av 10. september for Norderhov og Haug er som ovenfor anført publisert i Hringariki nr 2/2007. Noen få av navnene på medlemmene er tolket feil i avskriften, og vi benytter derfor anledningen til å rette opp disse. Bedre sent enn aldri!

39 Peder Ølshuus, Hønefos
93 Thore Thoresen, Bølgen
116 Nils Larsen Taje, Klekken
178 Anders Christiansen, Troneruud
195 Ole Thorsen, Wehme
266 Mons Ellingsen, Skollerud
267 John Halvorsen, Skollerud
268 John Gudbrandsen, Skollerud
272 Elling Monsen, Skollerud

281 Christian Clausen, Hesselberg
295 Gundvald Olsen, Vesteren
302 Hans O. Biong, Hønefos
305 Hans And(reas) Holdt, Hønefos
313 Johan P(edersen) Slepa, Hønefos
314 Iver Hønehagen
320 Knud N(ielsen) Velven, Weien
336 Peder Monserud, Thrøgstad
344 Thor Eriksen, Kihle, Sølvsmed

S. H.

Ringeriges Ugeblad.

Thorsdagen den 21de August 1851

Ifølge Justis-Departementets Ordre, er der ved Undertegnede den 14, 15 og 16de ds. bleven forfattet Fortegnelse over samtlige Medlemmer af Arbejderforeningerne her i Aadalens Lensmandsdistrikt og befandtes Antallet ved Optællingen at være 227 Medlemmer.

Dette Distrikt har 153 Huusmænd, 25 Selveierhuusmænd og Leilændiger, 52 Inderster og 58 Huusmandssønner, som er over 18 Aars Alder, tilsammen 288 Personer. Naar altsaa Arbejdsmedlemmernes Antal de 227 Personer fratrækkes, er der blot 61 Personer tilbage, som ikke havde ladet sig indskrive i Foreningen.

Ved de afholdte Samlinger lod 170 Medlemmer sig udslætte og deriblandt Formændene Gulbrand Jonserud og Endre Gulbrandsen Hælsmon.

Der er saaledes ikke flere end 50 Medlemmer igjen af Arbejderforeningen her i Distriktet, som ikke lod sig udslætte, og for at Andre skal kjende Foreningen og Foreningen sig selv efter den skedte Reduktion, skal jeg herved optegne Navnene paa Medlemmerne, som ere: Huusmand Anders Jonsen Eie, Inderst Tron Tronsen Olsvigen,

Paa Flaskeruds-Eie: Huusmændene Poul Poulsen Killingstrømmen, Engebret Gulbrandsen Flattum.

Paa væstre Bersund: Huusmændene Ole Helgesen og Gulbrand Larsen Lia samt Huusmandssønnerne: Gulbrand Gulbrandsen og Helge Olsen, Inderstene Bjørn Syversen, Christian Aslesen og Landeværn Ole Arnesen; Huusmand Niels Larsen Odden og hans Søn Landeværn Lars Nielsen; Huusmand Harald Klemmetsen og Inderst Christian Klemmetsen Strømstøa,

Gaarden Røste: Leilendingerne: Jens Pedersen og Ole Jensen Erikspladsen; Huusmand Gulbrand Andersen Steenbraaten, Huusmandsøn Anders Pedersen, Huusmændene: Mons Ellingsen Rundhougen, Lars Helgesen Kastebraaten og Ole Syversen Løkkemoen.

Gaarden Løkke: Leilending Mons Gulbrandsen Amundstua.

Gaarden Somdalen: Huusmændene Christian Torkilsen Bakken, John Olsen Engen, Ole Torkilsen Syversaamoen, Tron Andersen Løvskoven og Nub Arnesen Engen.

Østre Bersund: Huusmændene: Gulbrand Olsen Kirstistua, Gulbrand Gulbrandsen Aasterud, Niels Jonsen Mitmyhr og Ole Knudsen Fjelbraaten samt Huusmandsøn John Nielsen Mitmyr og Inderstene: Niels Gulbrandsen og Jacob Torkilsen Løstie.

Gaarden Fjøsviden: Huusmand Ole Pedersen Myrhaugen; Inderst: Anders Knudsen Mitthaug; Huusmandsøn Lars Engebretsen Strømsmoen og Inderst Ole Engebretsen Finsand, Huusmændene: Elling Ellingsen Strømmen og Palme Olsen Wolden,

Renneheimen: Huusmand Peder Jansen og Inderst Lars Jansen.

Selveierplads Haugerudshagen: Anders Gulbrandsen og Søn Engebret Andersen.

Pladsen Svensken: Huusmand Frek Ellingsen og Inderst Elling Freksen.

Jonsepladsen, Haugeruds-Eie: Huusmand Lars Jansen.

Gaarden Finsand: Leilendingssøn Torkild Olsen Næss eller Wolden, Tjenestedreng Ole Olsen.

Gunbjørud den 19de August 1851

H. Skaugstad

Vignetten for Arbejderforeningernes Blad.

Ningeriges Ugeblad.

Thorsdagen den 4de September 1851

Ifølge Justisdepartementets Befaling igjennem Buskeruds Amt, har undertegnede den 25, 26, 27 og 28de Dennes, ved afholdte 8 forskjellige Møder i Bygden, forfattet Fortegnelse over samtlige Medlemmer af Arbeiderforeningen her i Lensmands-Distriktet, Norderhovs Hovedsogn og Hougs Annex. Det vil sige efter den Opgave som efter foregaaende udstædte Budstikker og anden sædvanlig Bekjendtgjørelsesmaade, ved disse Møder har fundet Stæd, samt siden ved Uddrag af de havende Arbeiderforeningens førte Protokoller.

Resultatet deraf er: at dette Distrikt har som Medlemmer af Arbeiderforeningen, 42 Gaardmænd eller Selveiere, 16 Byxelmænd, 118 Huusmænd, 108 Inderster, 19 Tjenestedrenge, 8 Strandsiddere og 4 Livøremænd, tilsammen 345 Personer, hvoraf henved 1/3 Deel ere deels fattige, og deels i mindre god Stilling med talrig Familie, Hvoriblandt Nogle ere gamle og har en mindre god Helbred, Ligesom at Enkelte ere vanføre.

Ved de saaledes afholdte Samlinge lod 137 Medlemmer sig udslette og saaledes ere tilbage i Arbeiderforeningen her i Distriktet et Antal af 209 Individuer, af hvilke ved Møder ere opgivne at ville vedblive i Foreningen 67 Medlemmer og efter Optelling af Protokollerne, der ikke have villet møde 142. Der udgjør de ovenformelte 200 Medlem--- (!)

Alle de der ikke have ladet sig udslette ved Møderne ere: Hans Christophersen Hønen, Anders Christophersen Hønefossen, Niels Christophersen Sundødegården, Lars Fredriksen Bjørklund, Johan Engebretsen Hønefos, Christian Ellefsen, Niels Johannesen, Martin Andersen, Ole Andersen og Johan Helgesen ibd., Gulbrand Olsen Hofseie, Niels Pedersen Høneneie, Magnus Monsen Heenseie, Niels Eriksen Hønefos, Christian Gulbrandsen Sundet, Brøtningsmand Engebret Bakken, Torger Torgersen Hønefos, Even Thoresen Almeeie, Lars Engebretsen Nærstad, Niels Halvorsen under Norderhovs Præstegaard, Engebret Olsen Dahl ibd., Elling Fredriksen Tandbergeie, Ole Fredriksen ibd., Fredrik Ellingsen ibd., Petter Larsen Tandbergeie, Ole Andersen Tandbergeie, Rasmus Olsen Ourdahl, Niels Larsen Taje Klækkeneie, Jørgen Johannesen Bjerkeie, Peder

Andersen ibidem, John Nielsen ibd., Halvor Jensen Leerbergeie, Peder Henriksen Leerbergeie, Johan Christophersen Bjerkeie, Ole Hansen Ourdal Kaasrudeie, Mads Mikkelsen Røssengeie, Peder Jensen Sørgefes, Anders Storksen Sørumsseie, Johannes Mikkelsen ibd., Petter Waagaard, Mikkel Olsen Heggen, Lars Larsen Tvetenseie, Simen Fredriksen Wehmeeie, Peder Helgesen Tronrud, Anders Christiansen Tronrud, Elling Pedersen Nøklebye, Lars Mikkelsen Heggen, Iver Bentzen Bergsund, Knud Halstenen Heggen, Christian Andersen Wehmeeie, Ole Gulbrandsen ibd., og Elling Christophersen Nøklebye, John Olsen og Gulbrand Dagsen ibd., Ole Helgesen Hagen, Anders Olsen Semmen, Christopher Ellingsen Garhammer, Anders Tronsen Fonkalsrud, Ole Torsen Wehme-Eie, Henrik Nielsen Garhammer, Gulbrand Ellingsen ibd., Anders Syversen, Ole Syversen og Ole Olsen Wehme-Eie, Engebret Ellingsen Støveren, Engebret Olsen Wehme-Eie og Torger Eriksen Garhammer-Eie, Anders Olsen Biridøl Hønefossen, Anders Knudsen Western-Eie, Anders Larsen Sundløkken, Anders Johannesen Øen, Anders Eriksen Holdt, Abraham Gulbrandsen Katnosen, Borger Hansen Leerbergeie, Borger Haagensen Sætrang-Eie, Christian C. Hesselberg-Eie, Christian Torbjørnsen Hofseie, Christian Evensen Hønen, Christopher Damstuen, Christian Jensen Solie (arrestet), Christian Christophersen Tandberg, Christopher Gundersen Western-Eie, Even Olsen Mariogaards-Eie, Engebret Knudsen Western-Eie, Engebret Gulbrandsen Alme-Eie, Engebret Christophersen Halsteensrud-Eie, Edvard Helgesen Hønefos, Engebret Gutormsen Katnosen, Engebret Jørgensen Selveier og Grisehandler, Gunvald O. Western-Eie, Gulbrand L. Sundløkken (arrestet i Christiania), Gulbrand Ellefsen Waagaards-Eie, Gulbrand Henriksen Waagaards-Eie, Gulbrand Thoresen Wexal, Hattemager Knudsen (arrestet i Christiania), Halvor Engebretsen Marigaard-Eie, Hans O. Biong, Henrik G. Flattum, Hans Hansen Busund, Hans Andreas Holdt, Hans Engebretsen Waagaard-Eie, Halvor Olsen Smed, Hans Larsen, Johan Helgesen, Johan Olsen Silka, Skomager Jacobsen, John Hansen Skøien, Johan Pedersen Slæpa, Iver Hønenhagen, Johan

Pedersen Hofs-Eie, Røiert Johan Holdt, John Ellingsen Dammen, John Johannesen Hønefos, Gaardb. Iver Olsen nordre Sætrang, Knud Nielsen Hvelven, Lukas Knudsen Westernen-Eie, Lars Poulsen Thonen-Eie, Martin Fredriksen (de sidste 2de kjendes ikke), Mikkel Olsen Sætangs-Eie, Niels Andersen Støen Westernen-Eie (kjendes ikke), Gaardb. Niels Hansen Rug, Blikkenslager Nielsen, Ole Ellingsen Riperbakken, Ole Christophersen Hellehoug-Eie, Selveier Ole Larsen Wexal, Ole Lukassen Holdt, Ole Johnsen Hønefos, Ole Nielsen Knæstangs-Eie, Ole Pedersen Kyta; Ole Svensen Klækken-Eie, Peder Monserud, Peder Nielsen Slæpa, Poul Sørensen Mølla, Søren Nielsen Monserud, Lukas Eriksen Nærstad-Eie, Thor Olsen Hofs-Eie, Torsten Eriksen B(raaten?)-Eie, Sølvsmed Thor Kilebakken, Wilhelm Dammen Hønefos, Syver Gulbrandsen Hvals-Eie, Ole Thorsen, Fredrik Jørgensen, Anders Poulsen, Ole Thorsen, Hans Mikkelsen, Syver Bjørnsen, Thor Syversen, Ole Halvorsen, Truls Pedersen, Helge Syversen, Hans Olsen, Lukas Olsen, Poul Poulsen og Anders Torkildsen alle af Hval eller Hvals-Eie, Ole Syversen Skollerud-Eie, Lars Helgesen, Anders Pedersen, Truls Pedersen, Halvor Helgesen, Halsteen Nielsen, Gulbrand Olsen, Anders Hansen Gulsplads (sidder arresteret paa Christiania Raadstue), Nels Klemetsen, Niels Syversen, Anders Pedersen, Ole Pedersen, Mons Ellingsen, John Halvorsen, John Gulbrandsen, Peder Andersen, Bjørn Syversen, Syver Olsen og Elling Monsen, alle af Skollerud Eier videre Mons Gulbrandsen og Ole Arnesen under Skollerud eller Løkke, Engebret Olsen Semmen-Eie, Skolelærer J. H. Semmen (sidder arresteret paa Raadstuen i Christiania), Helge Olsen Semmen, Ole Klemetsen, Asle Olsen, Peder Pedersen, Søn Peder Pedersen, Asle Eriksen, Ole Johannesen, Palme G. Tangen, Truls Poulsen (fortiden paa Tugthuset), Ole Engebretsen, Elling Olsen, Ole Larsen, Ole Pedersen, Peder Amundsen, Jonas Han-

Lensmann Robsahm.

sen, Hans Jonassen og Christian Amundsen, alle af Semmen eller Semmen-Eiet, Lars Gulbrandsen Hallingby-Eie, Arne Knudsen, Christopher Larsen, Hans Olsen, Anders Trulsen, Ole Larsen, Ole Olsen og Bendiksen alle af Hallingbye-Eie, Peder Gulbrandsen Grønvold, Gulbrand Gulbrandsen, Gulbrand Olsen (kjendes ei), Haagen Pedersen, Anders Smidt og Engebret Mikkelsen alle af Grønvold eller Grønvold-Eie, John Halvorsen, og endelig Poul Iversen Rognerud.

Dette har jeg optaget og affattet med den Ordentlighed og Omhue, som der har været mig muligt under en saa mislig, raae og inhuman Stemning, som her saa almindelig, blandt den lavere Klasse giver sig tilkjende, og som formenes høist ugrundet. Jeg haaber imidlertid, at det stemmer med Sandheden, idet jeg maae bemærke: at jeg derhos har faaet Besked om, at endog enkelte Afdelinger, for længe siden skal være udslettede af Foreningen, og ere saaledes her udeladte, og om hvis Indevider jeg desuden er uvidende.

Fredenshavn den 2den September 1851

Robsahm

Tegning av Marcus Thrane i *Arbejderforeningernes Blad*.

Ringeriges Ugeblad.

Thorsdagen den 9de October 1851

Efter Justis-Departementets gjennem Buskeruds Amt modtaget Befaling, blev der inden 15de August sidstleden optaget Fortegnelse over samtlige Medlemmer af Arbejderforeningen i Sognedalens - Lunder Annex - Lensmands-Distrikt. Ved denne Optælling befandttes, at dette Distrikt havde 108 Personer, som Medlemmer af Arbejderforeningen, nemlig: 6 Gaardmænd eller Selveiere, 16 Leilændinger, 45 Huusmænd, 7 Tjenestedrenge, og 35 Inderster; heraf lod 78 sig udslette; altsaa 30 Personer tilbage; men hvoraf atter 9 senere har ladet sig udmelde. Som en Følge heraf er der kun 21 tilbage, som Medlemmer af Arbejderforeningen her i Distriktet, hvilke ere:

Huusmand Torkild Bjørnsen Aasen Oppegaards-Eie, Huusmand Aslak Helgesen Halkinrud-Eie, Leilænding Narve Christophersen Røsbje; Inderst Ole Narvesen Røsbje; Inderst Ole Torkildsen Røsbje; Inderst Ole Jonsen Sverre, Do. Johannes Olsen Sverre, Leilænding Gulbrand Ellingsen Pukerud, Huusmand Hans Olsen Pukerud-Eie, Huusmand Iver Finnerud, Huusmand Henrik Olsen Aalde-Eie, Ditto Narve Sindresen Sjaaheim, Huusmand Elen Nilsen Oppegaards-Eie, Huusmand Helge Olsen Blixrud-Eie, Huusmand Anders Ellingsen Solie, Inderst Narve Olsen Juve, Leilænding Anders O. Finnevolden, Inderst Elling Andersen Finnevolden, Selveier Elling Christensen Volden, Inderst Klemmet Olsen Volden, Anders Olsen Bækken, Ruuds-Eie.

Lundesgaarden den 16de September 1851.

Chr. Gundhuus
konst.

Fra Arbejderforeningernes sangbok (1850).

Hvordan døde hattemaker Halsteen Knudsen?

Halsteen Knudsen døde i fangenskap 4. september 1855, og Arbeiderforeningernes Blad opplyste at han var død av kolera.

av Sten Høyendahl

Denne opplysningen ble av mange mottatt med skepsis, da det ikke var meldt om andre dødsfall i fengslet av denne smittsomme sykdommen.

Marcus Thrane skrev i sin selvbiografi at hattemakeren hadde sagt at han heller ville ta gift enn å gå i fengsel, og at han også hadde gjort alvor av dette. På Ringerike har det gått en tradisjon om at han hadde løpt med hodet mot kakkelovnen for å ta livet av seg. Så sent som i 1917 hevdet skomakermester Engebret Kristoffersen, en av de gamle thranittene, dette i hovedstadsavisen *Social-Demokraten*.

18 55. 546

Qvindekjön.

Den døde og de tilknyttede Tilfælde.	Den sygnede No.	Den sygnede Dødsdag.	De dødsdatoer.	Den Begravedes fulde Navn og Stand.	Alder.	Opholdssted.	Om død af smitsom Sygdom, og de hoiiken, eller ved usikkerlig Tilfælde.
Salomon.	230	Sjeld.	Sjeld.	Christine Evensdatter, Likb.	50	Møllergaten Hans Lasarett.	Af Kolerina.
	231	1.	4.	Inger Larsdatter, f. d. 5 i Gjødderum.	70	Sjævnafka Bjerg Hans Jensen	Kolerina.
	232	4.	5.	Maddoc Kirkefjer, Futhaugen.	51	Møllergaten Hans Lasarett.	Kolerina.
	233	5.	8.	Emilie Christen, gift af Christen Kirkefjer.	46	Sjævnafka Bjerg Hans Jensen	Kolerina af Salomon.

Kirkeboken for Oslo domkirke fra 1855. Halsteen Knudsen er ved en feil oppført blant de avdøde kvinnene.

I kirkeboken for Oslo domkirke leser vi at Halsteen Knudsen døde på Møllergaten lasarett *Af Kolerina*. Det er liten grunn til å betvile at dette var den reelle dødsårsaken. Tre dager før hadde enken Christine Evensdatter avgått ved døden på lasarettet av samme sykdom.

Diagnosen kolerina (*cholera*, *colerina*) ble på denne tiden brukt om lettere tilfelle av kolera. I en innberetning fra 1849 (jf *Den Norske Rigs-tidende*, 7. februar 1849) skjelner stadsfysikus i Bergen mellom kolerina og utviklede koleratilfelle. Diagnosen *cholera* forekommer jevnlig på tukthuset, skriver han, mens de egentlig utviklede koleratilfelle i Bergen blir behandlet på lasarettene.

Trykte kilder

Ropeid, Andreas: Thranderia og hattemakerkrigen. *Hønefoss*. Annet bind, s. 123-184. Utgitt av Ringerike kommune (1965).

Også et lettere tilfelle av kolera kunne selv sagt være dødelig. Forholdene i fengslene den gang var svært kummerlige, og vi vet at fangene ikke engang ble forunt å spise seg mette. De fikk forpleiningspenger på 12 skilling dagen som skulle holde til mat, og da prisene steg skyhøyt i 1854, søkte Thrane, Knudsen og flere andre om å få doblet forpleiningsatsen. Dette ble avslått av stortingsflertallet. Den radikale avisen *Kryds-eren* bemerket at stortingets avgjørelse *belyser den juridiske Sneverhertethed, der raader i Landet og som i sin overtroiske Ængstelse for at opretholde det Bestaaende mod Skygger, tager Forholdsregler, som kun barbariske Des-poter burde vedkjende sig.*

Et dokument fra 1638 om Stadumsholmen

To menn i Soknedalen ble i 1638 bedt av Sjur Stadum i Hole om å oppta et vitnemål av Amund Sjurslørkke. Det gjaldt grensedelet mellom Stadum og Averøya, og Averøya lå den gang under Hole prestegård. Dokumentet fra 1638 er i privat eie.

av Sten Høyendahl

Amund Sjurslørkke fortalte at han seksti år tidligere hadde tjent Hans Hermanssøn, daværende sogneprest i Hole. Herr Hans hadde bedt

ham pløye på Averøya, men også sagt at han ikke måtte hogge noe på Stadumsholmen, der sauer og svin fra Stadum gikk og gresset. Det sto den gang en gjerdesgård på Averøya som gikk vestover ut i fjorden, og der var det ei evje i elva som var grensedele mellom Averøya og Stadumsholmen.

Dokumentet var forseglet av Gunder Berg og Jon Lundesgården. Det er i god stand og med relativt lett forståelig håndskrift, men seglene er dessverre blitt borte med årene. Amund Sjurslørkkes vitnemål lyder slik:

Kiendes vi Eptersch^{ne} Gunder Berigh och Joen Lundesgaard boende I Sognedallen paa Ringerige, Och hermed witterligt giör, Att wj Vare Ombedet Aff Siffuord Stademb, boende i Huolle prestegiold paa for^{ne} Ringerige, Att wj Vdj beschichelse wis wille gaae thill Amon Siffuerds Löcke boende her samme stedts och till Spörge hannem huad hannom witterligt ehr om Auffueröens och Stadims Eyedeller Som Ligger Westen Elffuen Vdj Röesebögdén, at hand det for os wille prouffue och thillstaae, Da gaff for^{ne} ~~Syffuerd~~ Amon os till Antsuar at hand Vngefehr for en tredsindstiuffge Aar siden thiente her Hans Hermundsen förrige Sogneprest paa Hoelle, och imedlertid hand tientte hannem befoell hand hannom at hand schulle drage hen och plöffue paa Aufferöens Eyedeller, och samme tid forböd her Hans hannom At hand iche komme i Stadumbsholmen At hugge noged, Som liger Sönden for Auffueröen, och same tid haffde dj paa Stadum dieris Söffuer och Suin gaaendes i gres i samme holme, och stoed der dend tid en gierdes gaard paa Aufferöens Eye, som gich wester Vdj fiorren, Och gaaer der en Effuie fra Elffuen Vdj Suduest, wester Vdj fiorren, Samme Effuie giöer Skielled mellem Aufferöens Eye og Stadumbsholmen, Huilched hand Sagde ydermehre at wille prouffue och Vere gestendig om behouff giöres, Att wj hans ord Saaledes hört haffr som forsch^u staaer, des till Widnisbiurd haffr wj med Voris Signetter heneden Vndertrögt, Actum Siffuerds Löche dend 20 Januarij Aar 1638.

Når vi går ned mot de første årtiene av 1600-tallet, må vi basere oss på lensregnskapene for Akershus len med årlige skattelister. I jordeboken for 1616 finner vi Amund som oppsitter på Sjurslørkke i Soknedalen, der han også oppholdt seg til i slutten av 1630-årene. Ettersom han hadde tjent Hans Hermanssøn i Hole, var han trolig født noe før 1560. Herr Hans tiltrådte sitt embete i 1575, og satt til rundt 1619.

Sjur Andersen på Østre Stadum var født i begynnelsen av 1570-årene, og satt senest i 1612 på sin gård. At han i 1638 tok opp dette vitnemålet, tyder på at det var uenighet om grensedelet. En senere åstedssak fra 1673 viser at det 16. juni 1634 var blitt gått opp skifte og dele mellom de to Stadum-gårdene.

Stadumsholmen på bygde- og lagtinget

Det var åpenbart blitt avsagt en dom på bygdetinget i slutten av 1651 - den eldste tingboken for

Ringerike og Hallingdal begynner først 23. februar 1652. Dommen var blitt appellert, og åstedsbefaring ble holdt 19. juli 1652 i lagttings regi. Her hadde Gunder maler på Østre Hårum hevdet overfor lagmannen at Stadumsholmen lå nord for Averøya. Han hadde også påstått at lensmann Per Engebretsen hadde lokket Per Røsholmen til å sette sitt segl under hjemtingsdommen.

Lensmannen svarte raskt med å innkalle Per Røsholmen på bygdetinget 21. juli. Per Røsholmen erklærte her *med enn goed Samuittighed* at lensmannen ikke hadde gjort noe slikt. Allerede 20. juli hadde Gudbrand Frok, som var over åtti år gammel, stått fram på bygdetinget og bekreftet sitt tidligere vitnemål *for 12 Mennd paa Auffröenn*. Han hadde aldri hørt annet enn at Stadumsholmen lå under Stadum-gårdene, og han sa også at han ville ha møtt dersom han hadde fått varsel av lagmannen.

Lommekart over den meest besøgte Deel af Ringerige (1846) - utsnitt. Trykk: Statens Kartverk.

Vi vet ikke hva hjemtingsdommen gikk ut på, men tredje søgne før vinternatten (14. oktober) 1652 ble det av lagmann Niels Hanssøn avsagt endelig dom for at Stadumsholmen skulle ligge under begge Stadum-gårdene. Lagtingsprotokollen er gått tapt, men det er referert til dommen i en sak 6. oktober 1673, som vi skal komme tilbake til.

Hvor lå Stadumsholmen?

Navnet Stadumsholmen er for lengst gått ut av bruk, men Amund Sjurslørkke hadde sagt at holmen lå sør for Averøya - og med det siktet han åpenbart til gården med samme navn. Amund mente utvilsomt at holmen utgjorde den sørlige delen av halvøya, som ligger rett utenfor Stadumlandet, og der det senere ble anlagt en husmannsplass ved navn Holmen. Av 1638-dokumentet framgår også at holmen lå vest for Storelva, og at en gjerdesgard mot Averøya gård gikk vestover ut i fjorden. Dette stemmer dårlig med Gunder Hårums ord til lagmannen om at holmen skulle ligge nord for Averøya.

Trolig var det derfor at det i bygdetingets regi ble holdt åstedsbefaring *offuenn for Auffrøen* 9. oktober 1652, og etter Gunders anvisning samlet seks lagrettemenn seg der for å avgjøre

om det dreide seg om en adskilt holme. De konkluderte med at det ikke var noen egen holme, men et felt med en liten granskog, noe bjørk og småvokst furuskog. På nordvestsiden av vannet var det bare en sandmo bort til Hørens eiendeler, og på sørsiden et lite, smalt myrområde. Referatet i tingboken er dessverre svært kortfattet. Ingen av lagrettemennene bodde i nærheten, og de kjente selv ikke noe navn på området. Noen vitner ble ikke ført.

I en utrykt oversikt over stedsnavn i Hole antar Margit Harsson - med utgangspunkt i tingbokreferatene fra 1652 - at Stadumsholmen er identisk med plasslandet sør for Averøya gård. Men Gunder Hårum pekte altså ut et skogsfelt *nord* for gården, og hevdet også at holmen grenset til gården Hørens eiendeler. Harsson viser ellers til at Holmen en gang kan ha vært omgitt av vann, men at ordet *holme* også kan være brukt generelt om en flekk, et område som skiller seg fra omgivelsene.

En ting synes klart: Amund Sjurslørkke og Gunder Hårum kan vanskelig ha snakket om samme skogsstykke.

Gunder Hårum faller i unåde

Gunder Stensen maler dukker i 1652 to ganger opp i denne saken, men har trolig bare uttalt seg som kjentmann i området. Han overtok i 1631 Østre Hårum i Steinsfjerdingen, men hadde aldri fast eiendom i Stadum eller andre steder på Røyse. Han har muligens vokst opp eller vært i tjeneste på Stadum eller en av de nærmeste gårdene.

I 1652 er Gunder Hårum flere ganger nevnt som lagrettemann, men så har noe åpenbart skjedd i 1653. I *Hringariki* 1/2016 har jeg beskrevet dette i artikkelen «Den æreløse Gunder Stensen på Hårum og hans etterkommere». I et gjestebud julen 1653, der Gunder var kommet ubedt, var det oppstått et håndgemeng mellom ham og sorenskriver Povel Snell. Årsaken var at skriveren hadde kalt Gunder for firemarksmann - den som var dømt til å bøte fire mark sølv ble automatisk ansett som en mann uten ære, og kunne ikke sitte som lagrettemann. Gunder hevdet da at boten var basert på et tvilsomt tingsvitne som Povel Snell hadde fått i stand. Ettersom Gunder hadde æresskjelt skriveren og angrepet ham med kniv, ble han nok en gang dømt til å bøte fire mark sølv.

Den eldste tingboken for Ringerike slutter 30. april 1653, og vi har deretter et tomrom fram til høsten 1656. Gunder er åpenbart i løpet av

1653 blitt dømt som firemarksmann på bygde-tinget, og vi kan bare gjette på hvorfor. Muli-gens dreier det seg om hans beskyldninger mot lensmann Per Engebretsen, men det kan vel være at han bevisst hadde gitt lagmannen urik-tige opplysninger i saken om Stadumsholmen.

Strid om Yleholmen og Synneren

En ny sak ble tatt opp 4. september 1673, og denne gangen gjaldt det skogstykket Yleholmen som lå opp mot Synneren, der Stadumgårdene hadde hatt rusefiske. Området ble også kalt Ylemarka. Eierne av Vestre Stadum hadde innstevnet eierne av Østre Stadum, og begge oppsitterne, Jon Trondsen og Anders Sjursen, møt-te. Saksøkerne mente at området tilhørte Vestre Stadum, mens motparten holdt på at det lå felles til begge gårdene. En rekke vitner ble avhørt.

På neste rettsmøte 6. oktober på Stadum ble skifteforretningen av 16. juni 1634 og lagmann Niels Hanssøns dom om Stadumsholmen fram-lagt. Disse dokumentene ble ikke berørt før i selve domskjennelsen 13. oktober, da det be-merkes at Narve Gundersen Ask i forbindelse med 1634-skiftet hadde forklart seg for to be-skikkelsesvitner. Gamle Narve *Mindtes tilbake nogle til hundrede Aar*, og hadde hørt at Synne-ren og Stadumsholmen lå til Vestre Stadum. Fra lagmannsdommen 1652 ble det bare referert at Stadumsholmen etter vitneprov og bevis ble kjent å være felles for begge gårder.

Retten kom til at Yleholmen og Synneren både i land og vann burde ligge til begge Stadum-gårdene.

Pro et contra

Vi vet ikke om Amund Sjursløkke hadde vært på Stadum etter 1580, men han beskrev utvil-

somt den sørlige delen av halvøya Averøya. Gunder Hårum hadde i 1652 påvist et skog-stykke nord for Averøya gård, og dette kan være identisk med Yleholmen, som i 1673 ble gjen-stand for rettssak. Det ser ut som om det har rådet en viss forvirring i bruken av stedsnavn. Navnet Stadumsholmen kan tidvis ha blitt brukt om områdene både sør og nord for Averøya gård.

Yleholmen lå oppe mot Synneren, et godt stykke fra Stadumlandet. Flere vitner nevnte at området i mange år var blitt drevet av Stadum-bøndene. Lars Engebretsen Leine hadde hørt sin far Engebret Leine fortelle fra sin oppvekst på Vestre Stadum, og da ble skogfeltet brukt av begge gårdene. Engebret, som trolig var født rundt 1590, hadde kalt det Ylemarka opp mot Synneren. Narve Ask, som vel var født noe før 1550, hadde i 1634 hevdet at Synneren og Stadumholmen lå under Vestre Stadum.

Vi vet ikke når Averøya kom under Hole prestegård, som var eier i begynnelsen av 1600-tallet. Averøya var den gang en ødegård, men er ikke nevnt blant gårdene som i 1575 betalte landskyld til Hole prestebol - om gården da eksisterte på dette tidspunktet. Skal man tro Lars Leine, brukte Stadum-gårdene Yleholmen rundt 1600, og Narve Asks vitnemål om Synne-ren og det mer uklare begrepet Stadumsholmen tyder på at dette også gjaldt - i hvert fall for Vestre Stadum - et stykke ned på 1500-tallet.

Referatet fra åstedsbefaringen 9. oktober 1652 er dessverre svært knapt, men trolig ble den holdt fordi Gunder Hårum hadde angitt for lagmannen et sted det sto strid om. Da er det høyst merkelig om det ikke ble avhørt lokal-kjente vitner, som eventuelt kunne ha motsagt Gunder.

Kildemateriale

Riksarkivet, Rentekammeret, lensregnskap Akershus len, jordebok 1616 1/5-1617 1/5 for Buskerud og Ringerike, samt diverse skattelister.

Statsarkivet på Kongsberg, Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, tingbok I-1 (1652-53) og II-2 (1672-73). Begge tingbøkene er transkribert - se Ringerike Slettshistorielags nettside.

Litteratur (utrykt)

Harsson, Margit: *Attofram og Rundtom. 2100 stedsnavn i Hole* (Sundvollen 2012).

Straffanger i Hønefoss distriktsfengsel (1880)

Listene over fanger i Hønefoss distriktsfengsel er nå kommet fram til 1880 da 35 personer, herav fire kvinner, satt her.

av Tom Larsen

Folk som har begått tyveri og gateorden er fortsatt i klart flertall, rundt to tredjedeler av de innsatte. I likhet med de siste årene blir flere nå fengslet for mer «moderne» lovbrudd: ulovlig utskjenking av øl, skoleforsømmelse, mangelfullt bokholderi, ulovlig fiske, snarefangst til ulovlig tid etc. Blant slagsbrødrene er to musketerer fra Hallingdal bataljon. Brødrafolket er forholdsvis godt representert med fem mann og en kvinne, de fleste for drukkenskap og slagsmål.

Ungdommene Olaus Gulbrandsen Roterud og Mathea Andreasdatter Frokseeie har forlatt tjenesten og straffes med tolv dager, riktignok på fangekost som innebærer fire ganger så lang straff som soning på vann og brød.

Syttenåringen Johan Alfred Tyberg får 20 dagers arrest på fangekost for tyveri, og samme straff er idømt to jenter for leiermål med flere enn tre ulike mannspersoner. Det er ikke så lange straffer som skal sones lokalt, og den lengste er tildelt omstreiferen Johannes Andersen med 25 dager på vann og brød for lommetyveri.

Aksel Fredrik Rudolf Hansen fra Kristiania var bare 18 år gammel da han i 1880 måtte sone to dager i Hønefoss distriktsfengsel for gateorden. Senere pådro han seg flere dommer i hovedstaden, mest for tyveri og betleri. Her er han i 1904 (SAO, Oslo politikammer, Forbryteralbum 1902-04, s. 72).

Løbe-No. 1. Anders Gulbrandsen Volden af Aadalen.

Alder: 43 Aar. *Høide:* ov. middels. *Statur:* før. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt. *Forbrydelse:* Ulovlig Fiskeri med Krog. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Fogden i Ringerike den 28 Oktober 1879 stor 5 - fem - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 2 Januar 1880 Kl 4½ Efterm. Fogden i Ringerike af 1 Decbr 1879. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 29 Nov. 1879. *Straffen. Vand og Brød:* 2 - to Dage. *Løsladt:* Søndag den 4 Januar 1880 Kl 4½ Efterm. *Omkostninger og af hvem betalte:*

Reisepenge	0,50
Forpleining i 2 Dage	1,60

Løbe-No. 2. Carl Johannesen.

Alder: 26 Aar. (Se Varetægtsjournal N° 1 for 1880). *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 29 Januar 1880 Kl 3¾ Efterm. Fogden i Ringerike af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 24 Januar 1880. *Straffen. Vand og Brød:* 8, otte Dage. *Mellemfristedage:* 1 - en Dag. *Løsladt:* Lørdag den 7 Februar 1880 Kl 3¾ Efterm. *Omkostninger og af hvem betalte:*

Forpleining i 2 Dage	1,60	Naale og Traad	0,10
Vask	0,07	Forpleining i 7 Dage	5,60
Reisepenge til Drammen	1,00	Vask	0,07

Løbe-No. 3. Carl Herman Johanssøn af Sverrig.

Alder: 26 Aar. (Se Varetægtsjournal N° 2 for 1880). *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 29 Januar 1880 Kl 3¼ Efterm., Fogden i Ringerike af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 24 Januar 1880.

Straffen. Vand og Brød: 8, otte Dage. *Mellemfristedage:* 1 - een Dag.

Løsladt: Lørdag den 7 Februar 1880 Kl 3¼ Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 2 Dage	1,60	Naale og Traad	0,10
	Vask	0,07	Forpleining i 7 Dage	5,60
	Reisepenge til Drammen	1,00	Vask	0,07

Løbe-No. 4. Johan Andersson Bomann af Sverrig.

Alder: 32 Aar. (se Varetægtsjournal N° 4 for 1880). *Forbrydelse:* Drukkenskab og rolighedsforstyrrende Forhold. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politimesteren i Hønefos den 31 Januar 1880 stor 5 - fem - Kroner.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 31 Januar 1880 Kl 9¼ Form. Politimesteren i Hfs af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Ordre fra Politimesteren i Hønefos af 31 Januar 1880, approberet fra Buskeruds Amt af 2^{den} Febr 1880.

Straffen. Vand og Brød: 2 - to Dage. *Løsladt:* Mandag den 2 Februar 1880 Kl 9¼ Form.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 2 Dage 1,60

Løbe-No. 5. Torkel Tronsen Olsvig af Norderhov.

(se foran n° 33 for 1879). *Forbrydelse:* Snareopstilling i utilladt Tid. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Fogden i Ringerike den 29de Oktober 1879 stor 20 - tyve - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 12 Februar 1880 Kl 3½ Efterm. Fogden i Ringerike af 13 Januar 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 10 Januar 1880.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre - Dage. *Løsladt:* Søndag den 15 Februar 1880 Kl 3½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 3 Dage 2,40

Løbe-No. 6. Johan Alfred Tyberg af Norderhov.

Alder: 17 Aar. *Høide:* und. mid. *Statur:* tykfalden. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkblondt.

Forbrydelse: Tyveri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 3de Marts 1880 Kl 1 Efterm. Fogden i Ringerike af 14 Februar 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 26 Januar 1880.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. *Løsladt:* Tirsdag den 23 Marts 1880 Kl 1 Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 20 Dage 16,00
Vask 0,21

Løbe-No. 7. Ole Gabriel Olsen Ringerud af Aadalen.

Alder: 25 Aar. *Høide:* over mid. *Statur:* stærktbyg. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt. *Forbrydelse:* Mangelfuld og uordentlig Bogholderi i Handelsvirksomhed. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 6 Marts 1880 Kl 1 Eftermiddag. Fogden i Ringerike af 1 Marts 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 30 Januar 1880.

Straffen. Vand og Brød: 8 - otte - Dage. *Mellemfristedage:* 1 - een Dag.

Løsladt: Mandag den 15 Marts 1880 Kl 1 Eftermid.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 9 Dage 7,20
Vask 0,07

Løbe-No. 8. Augusta Emilie Lindblad af Sverrig.

Alder: 18 Aar. (Se Varetægtsjournal N° 7 for 1880). *Forbrydelse:* Tyveri og Bedrageri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Lørdag den 13 Marts 1880 Kl 3¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 13 Marts 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 9 Marts 1880.

Straffen. Vand og Brød: 5 - fem - Dage. *Løsladt:* Torsdag den 18 Marts 1880 Kl 3¼ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Reisepenge 0,50 Forpleining i 5 Dage
1 Par Strømper 1,60 a 80 øre 4,00
1 Par Støvler 4,00 Vask 0,07

Løbe-No. 9. Ole Peter Rølander af Tønsberg oprindelig Sverrig.

Alder: 52 Aar. Se Varetægtsjournal 13 for 1880 - *Forbrydelse:* Gadeuorden.

Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 25 April 1880 stor 4 - fire - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Søndag den 25 April 1880 Kl 12 Middag. Politimesteren i Hønefos af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Ordre Politimesteren i Hønefos af 25 April 1880, approberet af Amtet 26 April 1880.

Straffen. Vand og Brød: 2 - to - Dage. *Løsladt:* Tirsdag den 27 April 1880 Kl 12 Middag.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 2 Dage 1,60

Løbe-No. 10. Svend Rasmussen af Thelemarken.

Alder: 47 Aar. *Høide:* vd. middels. *Statur:* middels slank. *Haar:* mørklig blondt. *Øine:* blaa. *Skjæg:* rødt.

Høire Haands Langfinger Kroget. *Forbrydelse:* Slagsmaal paa Gaden.

Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 30 April 1880 stor 5 - fem - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 30 April 1880 Kl 8¼ Efterm. Politimesteren i Hønefos af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Ordre Politimesteren i Hønefos af 30 April 1880 approberet af Buskeruds Amt 2 Mai 1880.

Straffen. Vand og Brød: 2 - to - Dage. *Løsladt:* Søndag den 2 Mai 1880 Kl 8¼ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 2 Dage 1,60

Løbe-No. 11. Carl Olsen af østre Aker.

Alder: 27 Aar. Se Varetægtsjournal N° 17 for 1880. *Forbrydelse:* Slagsmaal paa Gaden.

Ved hvilken Underret tiltalt: Politiretsdom ved Ringerikes Sorenskriveri af 4 Mai 1880 stor 10 - ti - Kroner.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Søndag den 9 Mai 1880 Kl 2½ Efterm. Politimesteren i Hønefos af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 8 Mai 1880.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre - Dage. *Løsladt:* Onsdag den 12 Mai 1880 Kl 2½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 3 Dage a 0,80 Kr 2,40

Løbe-No. 12. Emil Svensen af Hole.

Fødested: Sverrig. *Alder:* 26 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* middels. *Øine:* brune. *Haar:* brunt.

Forbrydelse: Drukkenskab, Gadeuorden og Opsætsighed.

Ved hvilken Underret tiltalt: Christiania Politikammer den 5 Mars 1880 stor 200 - to Hundre - Kroner.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 15 Mai 1880 Kl 9 Form. Fogden i Ringerike af 10 Mai 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 7 Mai 1880.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti - Dage. *Mellemfristedage:* 1 - een Dag.

Løsladt: Onsdag den 26 Mai 1880 Kl 9 Formiddag.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 11 Dage a 0,80 Kr 8,80

Vask 0,14

Løbe-No. 13. Ludvig Olai Andersen.

Alder: 21 Aar. Se Varetægtsjournal No 20 for 1880. *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringe-

rikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Tirsdag den 8 Juni 1880 Kl 3¾ Efterm. Fogden i Ringerike

af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 3 Juni 1880.

Straffen. Vand og Brød: 8 - otte Dage. *Mellemfristedage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Torsdag den 17 Juni 1880 Kl 3¾ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: 1 Frak 7,00 Forpleining i 9 Dage

1 Par Strømper 1,50 a 0,80 7,20

Reisepenge til Kongsberg 7 Mil 1,40 Vask 0,07

Løbe-No. 14. Mathea Andreasdatter Frøkseie af Norderhov.

Alder: 20 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* lyst.

Forbrydelse: Ulovlig Tjenestefravigelse. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politimesteren i Hønefos den 5 Sept.

1879 stor 15 - femten - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 11 Juni 1880 Kl 12¾

Eftermid. Fogden i Ringerike af 30/12-1879.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 27 Decbr 1879.

Straffen. Fangekost: 12 - tolv - Dage. *Løsladt:* Onsdag den 23 Juni 1880 Kl 12¾ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 12 Dage a 0,80 9,60

Vask 0,14

Løbe-No. 15. Hans Andersen Hvelven af Hønefos.

Alder: 29 Aar. *Høide:* over mid. *Statur:* spæd. *Øine:* blaa. *Haar:* brunt.
Forbrydelse: Delagtighed i Tyveri. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Kristiania.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 16 Juni 1880 Kl 8³/₄ Formid. Fogden i Ringerike af s. D.
Efter hvilken Dom eller Resolution: Høiesteretsdom af 9 Juni 1880.
Straffen. Vand og Brød: 15 - femten - Dage. *Mellemfrisdage:* 2 - to Dage.
Løsladt: Lørdag den 3 Juli 1880 Kl 8³/₄ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 14 Dage a 0,80	11,20
	Vask	0,14
	Forpleining i 3 Dage	2,40

Løbe-No. 16. Anders Larsen Hallum af Lunder.

Fødested Krødsherad. *Alder:* 32 Aar. *Høide:* over mid. *Statur:* stærkbygget. *Øine:* blaa. *Haar:* brunt.
Forbrydelse: Børnenes Skoleforsømmelse. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politiretsdom under Ringerikes Jurisdiktion af 15 Mai 1880 stor 10 - ti - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Mandag den 28 Juni 1880 Kl 11³/₄ Form. Fogden i Ringerike af 15 Juni 1880.
Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 14 Juni 1880.
Straffen. Vand og Brød: 3 - tre Dage. *Løsladt:* Torsdag den 1 Juli 1880 Kl 11³/₄ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 2 Dage	1,60
	v. 1 Dag	0,80

Løbe-No. 17. Hans Andreas Johansen Semmeneie af Aadalen.

Alder: 34 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* velbygget. *Øine:* blaa. *Haar:* lyst.
Forbrydelse: Drukkenskab og fredsforstyrrende Forhold paa Gaden.
Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 17 April 1880 stor 5 - fem - Kroner.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Fredag den 2 Juli 1880 Kl 12¹/₂ Efterm. Politimesteren i Hønefos Af 12 og 28 Juni 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 7 Juni 1880.
Straffen. Vand og Brød: 2 - to Dage. *Løsladt:* Søndag den 4 Juli 1880 Kl 12¹/₂ Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 2 Dage	1,60
---	----------------------	------

Løbe-No. 18. Ole Engebretsen Rallerud af Norderhov.

Alder: 57 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt. *Forbrydelse:* Ulovligt Salg eller Udskjænken af Øl. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Fogden i Ringerike den 14 Juni 1880 stor 40 - firti - Kroner.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 15 Juli 1880 Kl 9¹/₂ Formid. Fogden i Ringerike af 5 Juli 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 3 Juli 1880.
Straffen. Vand og Brød: 5 - fem Dage. *Løsladt:* Tirsdag den 20 Juli 1880 Kl 9¹/₂ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 5 Dage	4,00
---	----------------------	------

Løbe-No. 19. Karl Johannes Johannesen af vestre Toten.

Alder: 24 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* spæd. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt. *Forbrydelse:* Drukkenskab og voldsomt Forhold. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politimesteren i Hønefos den 15 Juli 1879 stor 5 - fem - Kroner.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 9 August 1880 Kl 10³/₄ Form. Fogden i Ringerike af 29 Mai 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 28 Mai 1880.
Straffen. Vand og Brød: 2 - to Dage.
Løsladt: Onsdag den 11 August 1880 Kl 10³/₄ Form. Overført til Varetægtsarrest.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 2 Dage	1,60
---	----------------------	------

Løbe-No. 20. Edvard Olsen. Musketér MN^o 1926 af Hallingdals Bataillon.

Alder: 23 Aar. *Forbrydelse:* Gadeuorden og voldsomt Forhold mod Politiet i Hønefos.

Ved hvilken Underret tiltalt: Krigsret. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 13 August 1880

Kl 12¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 9 August 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Krigsretsdom af 4 August 1880.

Straffen. Vand og Brød: 8, otte Dage. *Mellemfristdage:* 1 - en - Dag.

Løsladt: Søndag den 22 August 1880 Kl 12¼ Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 9 Dage	7,20
	Vask	0,07

Løbe-No. 21. Jens Johannsen. Musketér MN^o 1966 af Hallingdals Bataillon.

Alder: 23 Aar. *Forbrydelse:* Gadeuorden og voldsomt Forhold mod Politiet.

Ved hvilken Underret tiltalt: Krigsretsdom. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 13 August 1880

Kl 12¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 9 August 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Krigsretsdom af 4 August 1880.

Straffen. Vand og Brød: 5, fem Dage. *Løsladt:* Onsdag den 18 August 1880 kl 12 ¼ Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 5 Dage	4,00
---	----------------------	------

Løbe-No. 22. Anders Olsen Sandvigbroten. MN^o 1235 af Hallingdals Bataillon.

Forbrydelse: Udeblivelse fra Mønstring. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Hallingdals Bataillon stor 10 - ti -

Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 13 August 1880 Kl 12¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 9 August 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Resolut: 2^{den} Akershusiske Infanteribrigade den 30 Juli 1880.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre Dage. *Løsladt:* Mandag den 16 August 1880 Kl 12¼ Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 3 Dage	2,40
---	----------------------	------

Løbe-No. 23. Karl Kristian Borman.

Fødested: Kristiania. *Alder:* 43 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* stærkbygget. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt.

Forbrydelse: Drukkenskab og Gadeuorden. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politimesteren i Hønefos den 2 Sept.

1880 stor 10 - ti - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 2 Sept. 1880 Kl 9¾ Form.

Politimesteren i Hønefos af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Ordre Politimesteren i Hønefos af 2 Sept. 1880 - approberet af Amtet 3 Sept 1880.

Straffen. Vand og Brød brød: 3 - tre Dage. *Løsladt:* Søndag den 5 Sept. 1880 Kl 9¾ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Reisepenge til Akershus Amtsgrendse i forbindelse med 10 Øre han selv havde	0,40
	Forpleining i 3 Dage	2,40

Løbe-No. 24. John Johnsen Sørumseie af Norderhov.

Alder: 27 Aar. *Høide:* over middels. *Statur:* stærkbygget. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Politiovertredelse paa Landet. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politiretsdom under Ringerikes

Jurisdiktion af 9 August 1880 stor 20 - tyve - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 9 Sept. 1880 Kl 9½ Form. Fogden i Ringerike af 31 Aug. 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 30 August 1880.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre Dage. *Løsladt:* Søndag den 12 Sept. 1880 Kl 9½ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 3 Dage	2,40
---	----------------------	------

Løbe-No. 25. Olaus Gulbrandsen Roterud af Norderhov.

Alder: 17 Aar. *Høide:* under middels. *Statur:* stærkbygget. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Uberettiget Tjenestefravigelse. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Politiretsdom under Ringerikes

Jurisdiktion den 19 Juli 1880 stor 20 - tyve - Kroner. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Søndag den 12 Sept. 1880 Kl 11½ Formid. Fogden i Ringerike af 30 August 1880.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 28 August 1880.

Straffen. Fangekost: 12 - tolv Dage. *Løsladt:* Fredag den 24 Sept. 1880 Kl 11½ Form.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 12 Dage	9,60
	Vask	0,14

Løbe-No. 26. Anne Andersdatter Pjaaka.

(Se N° 12 for 1876 foran). *Forbrydelse:* Leiermaal. *Ved hvilken Underret tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 15 September 1880 Kl 1¼ Efterm. Fogden i Ringerike af

4 Sept. 1880. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 19 August 1880 og Buskeruds Amts Resolution af 3 Sept. 1880.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. Løsladt: Tirsdag den 5 Oktober 1880 Kl 1¼ Efterm.
Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 15 Dage	12,00	Forpleining i 5 Dage	4,00
Vask	0,14	Vask	0,07

Løbe-No. 27. Aksel Fredrik Rudolf Hansen af Kristiania.

Alder: 18 Aar. Se Varetægtsjournal 44 for 1880. Forbrydelse: Gadeuorden m. m.
Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 25 Sept. 1880 stor 8 - otte - Kroner.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 25 Sept. 1880 Kl 9½ Form. Politimesteren i Hfs af s. D.
Efter hvilken Dom eller Resolution: Foranstaltning af Politimesteren i Hfs den 25 Sept. 1880 med Buskeruds Amts Approbation af 27 Sept.
Straffen. Vand og Brød: 2 - to Dage. Løsladt: Mandag den 27 Sept. 1880 Kl 9½ Formid.
Omkostninger og af hvem betalte:

Reisepenge	Kr 0,50
Forpleining i 2 Dage	1,60

Løbe-No. 28. Lovise Nilsdatter Mønsbroten af Hole.

Alder: 23 Aar. Høide: mid. Statur: do. Øine: graablaa. Haar: blondt. Forbrydelse: Leiermaal.
Ved hvilken Underret tiltalt: Ringerikes. Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 27 Sept. 1880 Kl 12¾ Efterm. Fogden i Ringerike af 2 Sept. 1880. Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 13 August 1880 og Buskeruds Amts Resolution af 30 August 1880.
Straffen. Fangekost: 32 - to og tredve Dage. Løsladt: Fredag den 29 Oktober 1880 Kl 12¾ Efterm.
Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 3 Dage	2,40
Forpleining i 29 Dage	23,20
Vask	0,35

Løbe-No. 29. Svend Andersen oprindelig fra Skibtvedt nu Norderhov.

Alder: 28 Aar. Høide: middels. Statur: spædlemmet. Øine: brune. Haar: sort - Tidligere Omstreifer.
Forbrydelse: Drukkenskab og Gadeuorden. Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 31 Juli 1880 stor 5 - fem - Kroner. Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 30 Sept. 1880 Kl 10½ Form. Fogden i Ringerike af 16 August 1880.
Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 14 August 1880.
Straffen. Vand og Brød: 2 - to Dage. Løsladt: Lørdag den 2 Oktober 1880 Kl 10½ Form.
Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 2 Dage	Kr 1,60
----------------------	---------

Løbe-No. 30. Jørgen Eliassen af Sande.

Se Varetægtsjournal No 45 for 1880. Forbrydelse: Tyveri. Ved hvilken Underret tiltalt: Ringerikes.
Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 18 Oktober 1880 Kl 10 Formid. Politimesteren i Hfs af s. D.
Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 13 Oktober 1880.
Straffen. Vand og Brød: 5 - fem Dage. Løsladt: Lørdag den 23 Oktober 1880 Kl 10 Formiddag.
Omkostninger og af hvem betalte:

Reisepenge til Drammen	Kr 1,00
deraf de fra Kongsberg Distrikts-fængsel paa Fodring resterende	Kr 0,46
og selv medbragte	<u>0,22</u> 68
allene Tilskud	0,32
Forpleining i 5 Dage	4,00

Løbe-No. 31. Lars Christophersen af Fet.

Alder: 38 Aar. (Se Varetægtsjournal N° 48 for 1880). Forbrydelse: Betleri. Ved hvilken Underret tiltalt: Ringerikes. Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 10 November 1880 Kl 3¼ Efterm. Politimesteren i Hønefos af s. D. Efter hvilken Dom eller Resolution: Politiretsdom af 6 Novbr 1880.
Straffen. Vand og Brød: 10 - ti - Dage. Mellefristage: 1 - een Dag.
Løsladt: Søndag den 21 Novbr 1880 Kl 3¼ Efterm.
Omkostninger og af hvem betalte:

1 Par Trætøfler	1,80	Traad og Naale	0,20
1 Par Strømper	1,80	Forpleining i 11 Dage a 80/	8,80
1 Skjærf	0,60	Vask	0,14

Løbe-No. 32. Johannes Johannesen Vefring eller Helgø.

Alder: 26 Aar. Fødested: Førde. Høide: middels. Statur: do. Øine: blaa. Haar: blondt krøllet.
Særkjende: noget skaldet. Hjerter med Kors indeni og Navn paa høire Haand. Anker m.v. paa høire Haand.
Forbrydelse: Mod Straffelovens Kap. 21 § 1. Ved hvilken Underret tiltalt: Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 20 Novbr 1880 Kl 10¼ Formid. Fogden i Ringerike af 28 Oktober 1880, Lørdag den 27 November 1880 Kl 10¼ Form. paany paabygget (?) Straffen.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 19 Oktober 1880.

Straffen. Vand og Brød: 20 - tyve - Dage. Mellemfristdage: 4 - fire Dage og 1 - een Dag paa Grund af Sygdom efter 5te Dag. Løsladt: Fredag den 26 Nov. 1880 Kl 10¼ Form. afbrudt straffen efter Lægeerklæring, Cfr. Justitsdepartementets Skrivelse til Amtet af 6. Decbr 1880 hvorefter 2 Dages Frist efter 5te Dag tilstaaes, uagtet den f--de Afsigelse. Onsdag den 16de Decbr 1880 Kl 10¼ Form. løsladt.

Omkostninger og af hvem betalte:	Forpleining i 10 Dage	8,00	Forpleining i 15 Dage a 80	12,00
	Vask	0,14	Vask	0,14

Løbe-No. 33. Johannes Andersen Omstreifer.

Alder: 22 Aar. (Se Varetegtjournal N° 53 for 1880). Forbrydelse: Tyverie - Lomme. Ved hvilken Underret

tiltalt: Ringerikes. Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 13 December 1880 Kl 10 Form.

Fogden i Ringerike af s. D. Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 7 Decemb. 1880.

Straffen. Vand og Brød: 25 - fem og tyve Dage. Mellemfrist dage: 6 -sex - Dage.

Løsladt: Torsdag den 13 Januar 1881 Kl 10 Formid.

Omkostninger og af hvem betalte:	Forpleining i 18 Dage a 0,80	14,40	Forpleining i 13 Dage a 0,80	10,40
	Vask	0,21	Vask	0,14

Løbe-No. 34. Hans Andreas Andersen Sandviksbrotten af Norderhov.

Alder: 17 Aar. (Se Varetegtjournal N° 57 for 1880). Forbrydelse: Tyveri. Ved hvilken Underret tiltalt: Ringerikes. Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 22 Decbr 1880 Kl 9 Formid. Fogden i Ringerike af 21 Decbr 1880. Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 16 Decbr 1880.

Straffen. Fangekost: 16 - sexten Dage. Løsladt: Fredag den 7 Januar 1881 Kl 9 Formid.

Omkostninger og af hvem betalte:	Forpleining i 9 Dage a 80	7,20	Forpleining i 7 Dage a 80	5,60
	Vask	0,14	Vask	0,07

Løbe-No. 35. Emanuel Hallberg.

Fødested Götheborg. Haandtering Arbeider. Alder: 25 Aar. Høide: middels. Statur: do. Øine: blaa.

Haar: blondt, ansigt rødt. Forbrydelse: Drukkenskab og Slagsmaal. Ved hvilken Underret tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 27 December 1880 stor 20 - tyve - Kroner.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 27 Dcbr 1880 Kl 10¾ Formid. Politimesteren i Hønefos af s. D. Efter hvilken Dom eller Resolution: Ordre Politimesteren i Hønefos af 27 Dcbr 1880, approberet af Amtet den 28 Dcbr 1880.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre Dage. Løsladt: Torsdag den 30 Dcbr 1880 Kl 10¾ Form.

Omkostninger og af hvem betalte:	Forpleining i 3 Dage	kr 2,40
----------------------------------	----------------------	---------

For videre lesning i rettsprotokollene

Ekstraretsprotokollene for Ringerike er lagt ut på Digitalarkivet, der vi kan lese flere av retts-sakene mot de innsatte i Hønefoss distriktsfengsel. Håndskriften er mindre problematisk enn vanlig for denne tidsperioden.

De øvrige sakene vil vi finne i forhørsprotokoller og domsprotokoller, som foreløpig må leses ved Statsarkivet på Kongsberg.

Søk på: Skannet rettergangsmateriale/Fylke: Buskerud/Embete: Ringerike sorenskriveri.

Ringerike sorenskriveri, ekstraretsprotokoll 16 (1879 27/5-1880 14/12)

Ole Gabriel Ringerud 1880 14/1 (fol. 82-90)

Andreas Larsen Hallum 1880 7/5 (fol. 106-09)

Edvard Olsen og Jens Johannessen 1880 5/7 (fol. 134-145), 1880 15/7 (fol. 164-170), forhør

Olaves Gulbrandsen Roterud 1880 17/7 (fol. 172-78)

John Johnsen Sørumseie 1880 5/8 (fol. 183-193)

Anne Andersdatter Pjaaka 1880 7/8 (fol. 194-98)

Lovise Nilsdatter Monsebråten 1880 7/8 (fol. 198-200)

Johannes Andersen 1880 4/12 (fol. 268-278)

Ringerike sorenskriveri, ekstraretsprotokoll 17 (1880 9/12-1882 27/6):

Andreas Andersen Sandvikbråten 1880 15/12 (fol. 8-13)

Ringerike sorenskriveri, Hønefoss by, ekstraretsprotokoll 4 (1878 10/8-1883 12/4):

Karl Olsen 1880 3/5 (fol. 75a-78b)

Jørgen Eliassen 1880 13/10 (fol. 93a-97a)

Lars Kristoffersen 1880 1/11 (fol. 97b-100a), 5/11 (fol. 100a-102b)

Vedlegg - Ringerike sorenskriveri, Hønefoss by, ekstraretsprotokoll 4, fol. 97b-100a (utdrag)

År 1880 den 1ste November blev ret sat i distriktsfængslets retslocale i Hønefos, betjent af sorenskriverens edsvorne fuldmægtig cand. jur. H. M. Helliessen med de opnævnte forhen edfæstede lagrettmænd garver S. P. Gilhus og tømmermester E. Holt.

Hvorda foretoges forhør over Lars Kristoffersen, anmeldt for betleri.

Som 1ste deponent fremstod vægter Nils Larsen, 48 år gml, der forklarer at sidst fredag aften sad dep. inde i kjøbmand Løchens butik. Lars Kristoffersen kom da ind i butikken og bad om at få nogle penge til nattelogis; dette fik han ikke. Derimod fik han, såvidt dep. så, en kridpibe og lidt tobak; dette var han ikke fornøiet med, men bad truende om penge til en dram. Dep. bad ham være forsigtig, da han ellers kunde blive arresteret; dep. gik da hjem og tog på sin uniform. Da han kom ind igjen så han Lars Kristoffersen gå ind til bager Blyberg og tigge. Dep. stak da hovedet ind gennem døren og sagde at de ikke måtte give ham noget. Da Lars kom ud derfra, talte dep. til ham og sagde, han fik pakke sig ifra byen og ikke gå byen omkring og tigge, da han ellers vilde blive arresteret. Lørdag formiddag traf dep. ham igjen og bad ham også da pakke sig, men da dep. traf ham igjen lørdag aften så blev han arresteret; da var også politibetjent Retrum tilstede. (<<<<<<)

Som 3^{die} deponent fremstod Thora Sørensen, 20 år gml, butikjomfru hos bager Blyberg, der forklarer, at fredag aften kom Lars Kristoffersen ind i butikken til bager Blyberg og bad om lidt hjælp; dep. gav ham da en vørterkage; han takkede da og gik; han bad ikke om penge; dep. kunde ikke se, at han var drukken. Medens Lars var inde i butikken, kom Nils vægter ind og sagde, at de ikke skulde give Lars noget.

Som 4de deponent fremstod malermester Nils Peter Nilsen, 46 år gml, der forklarer, at sidst onsdag eller muligens tirsdag da dep. kom gående nedover fra Jernbanestationen, kom Lars Kristoffersen bort til dep., nævnte ham ved navn og sagde, at han var malersvend, og bad om arbeide. Dep. bad da om at få se hans papirer; da han sagde, at han ingen havde, bad dep. om at få se ham i hånden; Denne viste han da frem; men dep. kunde da se, at han ikke var maler, da

han isåfald vilde havt mærker i hånden. Dep. sagde da, at han intet arbeide havde. Lørdag kom Lars ind til dep. og klagede sin nød og bad om lidt hjælp, da han skulde ud og reise igjen; dep. gav ham da 10 øre.

Som 5te deponent fremstod Lars Kristoffersen, 38 år gml, nedført fra arresten af vagtmester Falk, fri for bånd og tvang. Dep. forklarer, at han er født i Fedt av forældre Kristoffer Olsen og Marthe Larsdatter, er murer og opholder sig for det meste i Kristiania, men har i den sidste tid reist for at søge efter arbeide. Han påstår, at han ikke forhen har været tiltalt eller straffet. Dep. kom hid til Hønefos onsdag formiddag; dep. traf her fredag eller lørdag sammen med en kjending fra Kristiania, en mekaniker; dep. husker ikke hans navn, men forklarer at han blev arresteret her i Hønefos sammen med dep. lørdag aften for gadeuorden.

Vagtmesteren opgav, at der lørdag aften i arresten blev indbragt en person Hans Eriksen, 35 år gml, kjedelsmed fra Kristiania; han løslodes i går efter at have vedtaget en mulkt for gadeuorden.

5te deponent forklarer videre, at han sammen med denne person turede og drak og blev endel fuld, så dep. ikke husker nogen ting. Han vil ikke erindre at have betlet i denne tid, han har været her. Han vil heller ikke erindre, at han på gaden gik bort til 4de dep. og udgav sig maler og som sådan bad om arbeide.

Nat til fredag logerte dep. hos en murer, men ved ikke rigtig hvor; nat til lørdag lå dep. sammen med mekanikeren hos en kone i samme gård som Glatveds landhandleri.

1ste dep. forklarer at her bor en kone, som heder Anne, der har et lidet madhold.

5te dep. erindrer ikke, at han av vægteren er bleven advaret mod at gå og tigge.

Dep. gjenindsattes i arresten.

Ny utgivelse - ministerial- bok 2B (1726-39) for Norderhov

Ministerialbok (kirkebok) 2B for Norderhov foreligger nå i avskrift, transkribert av Sten Høyendahl. Protokollen dekker perioden 1726-39. Den er dessverre svært medtatt av tidens tann, og enkelte partier framstår som uleselige.

Daniel Ramus, sønn av Anna Colbjørnsdatter, var sogneprest i begynnelsen av denne perioden, men han døde ugift allerede i 1727. Etterfølgeren Hans Rosing satt i embetet fram til 1742. Ingen av dem framstår som spesielt

egnet til å føre kirkeboken - særlig blant de begravede er et stort antall utelatt, og ikke bare de fattigste.

Avskriften er på 200 sider inklusive registre over ektepar, dåpsbarn og begravede, og blir utgitt i to deler. Den vil etter hvert bli lagt ut på lagets nettsider. Det blir også trykt et lite opplag i samme format som eldre utgaver av Hringariki. For dem som ønsker papirutgaver er prisen pr bok kr 150 - og kr 100 for lagets medlemmer.

Ny utgivelse - aktsprotokoll 8 (1707-09)

Tingbøker for Ringerike og Hallingdal mangler i perioden mellom august 1705 og august 1709, men de fleste sakene på tinget ble parallelt innført i aktsprotokoller. Sten Høyendahl har nå

transkribert aktsprotokoll 8, som dekker rettsaker mellom 15. mars 1707 og 30. september 1709. Vi finner her en rekke saker med trette om grensedeler:

Åstedssak påbegynt 1707 17/6 ved Hagletjernet mellom Fjøsвика og Busterud i Ådalen

Åstedssak påbegynt 1707 20/7 mellom Sørums og Bråten i Heradsbygda

Åstedssak påbegynt 1707 20/10 mellom Gundersrud og Gunnarenga i Åsa

Åstedssak 1708 21/10 om ulovlig bråtehogst ved Bure på Tyrstrand

Åstedssak 1708 10/10 om ulovlig bjelkehogst i Soknedalen

Åstedssak påbegynt 1708 11/12 om Knestang og Mjøndalen i Haug

Åstedssak påbegynt 1709 28/8 mellom Enger og Aure i Ådalen og Lindelia og Leknes i Flå

Gamle mennesker vitner i disse sakene om tidligere tider, og mange slektsforbindelser og ukjente stedsnavn kommer dermed for dagen.

Avskrift av aktsprotokollen vil etter hvert bli lagt ut på lagets nettsider, men er også trykt i et

mindre opplag, og foreligger i et hefte i samme format som eldre utgaver av Hringariki. For papirutgaven er prisen kr 150 - og kr 100 for lagets medlemmer.

Norske Intelligenz-Seddeler.

16. september 1795

Bekjendtgjørelser

Paa Ringeriget har nedsadt sig en Jordemoder, som er født i Sørums Sogn paa Ringeriget (!), har efter at have opholdt sig et Aar paa Accouchements-Huuset i Kiøbenhavn erholdt for 4 Aar siden Examen i Jordemoder-Videnskab og siden udøvet samme, hvorom hun har de paa-lideligste Attester. Nu tilbyder hun sin Tieneste

til alle, som paa Ringeriget, Hadeland, Gran og omliggende Steder kunde behøve samme. De Fattige gjør hun sig en Fornøyelse af, at betiene uden Betaling, naar hun faaer frie Befordring. Hun opholder sig hos Gulbrand Knudsen paa Gaarden Hønen ved Nordrehougs Kirke paa Ringeriget og ønsker sig hos alle recommendet.

Ringerike Slektshistorielag

Årsberetning 2017

Styret 2017

Leder: Sten Høyendahl
Nestleder: Grete Borgersrud
Kasserer: Nils Elsrud
Sekretær: Tom Larsen
Styremedlem: Sigurd Huseby
Styremedlem: Anne-Berit Tuft
1. varamedlem: Lars Kristian Goa
2. varamedlem: Marte Inger Stubberud

Revisor: Olaf Ingesen

Redaksjonen i Hringariki

Sten Høyendahl
Nils Elsrud
Tom Larsen
Ole E. Yttri
Marte Inger Stubberud

Valgkomité

Knut H. Nebell (Else Marie Abelgård fra 2018)
Paul Terje Hoseth
Odd P. Solstad

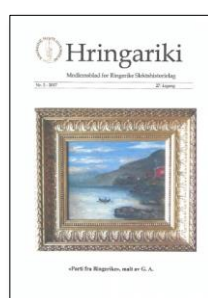
Ringerike Slektshistorielag har nå 199 medlemmer (inkl. seks foreninger og off. etater som får tilsendt bladet).

Styremøter Det er avholdt fire styremøter.

Medlemsmøter Det er avholdt fem medlemsmøter med kurs og foredrag, samt årsmøte 14. februar.

10. januar Fellesmøte med Ringerike Historielag og DIS. Foredrag av Sten Høyendahl: «Svensk innvandring på Ringerike».
14. februar Etter årsmøtet - foredrag av Tom Larsen: «Litt om forskjellige kilder innen fengsel og fangeprotokoller».
14. mars Nils Elsrud: Kurs i slektsforskning 1. Slektsforskning, grunnkurs.
25. april Nils Elsrud: Kurs i slektsforskning 2. Slektsforskning - skjøter, skifter, eiendom, matrikler, jordebøker, straff, militære, emigrasjon.
2. september Laget hadde en stand på Ringeriksdagen.
12. september Sten Høyendahl: Kurs i gotisk håndskrift.
21. november Fellesmøte med Ringerike Historielag. Foredrag av Torbjørn Paule: «Brennevinets historie».

Hringariki Utgitt som vanlig to numre av Hringariki. Vi oppfordrer alle til å komme med bidrag.

Utgivelser Aktsprotokoll 7 (1706-09) med tingbokreferater, samt Christiania lagtingsprotokoll A9 (1701-1710) med relaterte saker til Ringerike.

Følgende kildemateriale er blitt lagt ut på lagets nettside:

- Fattigvesenet** Protokoller for inngående saker: Hønefoss 1883-1908.
 Protokoller for utgående saker: Norderhov 1870-1886, 1888-1898.
- Borgerskapsbrev i Hønefoss.** Fortegnelse på utstedte borgerbrev 1852-1865.

Professor Eyvind Fjeld Halvorsens register over gårder og plasser på Ringerike fram til 1660-årene vil etter hvert bli lagt ut på lagets nettside.

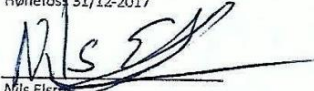
Ringerike slektshistorielag					
Resultatregnskap pr. 31. desember 2017					
	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Regnskap 2015	Budsjett 2018
	Driftsintekter	Driftsintekter	Driftsintekter	Driftsintekter	Driftsintekter
Kontingent	kr 28 500,00	kr 32 000,00	kr 33 900,00	kr 39 000,00	kr 41 500,00
Kontingent forskudd	kr 16 800,00	kr 23 000,00	kr 23 400,00	kr 17 400,00	kr 11 000,00
Gaver/tilskudd	kr 3 146,40	kr 0,00	kr 2 264,62	kr 11 849,15	kr 0,00
Hringariki/publikasjoner	kr 2 495,00	kr 5 000,00	kr 1 425,00	kr 2 376,00	kr 5 000,00
Data	kr 0,00	kr 0,00			kr 0,00
Admin/annonser	kr 280,00	kr 0,00			kr 0,00
Rente/Gebyr	kr 86,16	kr 100,00	kr 85,97	kr 91,82	kr 100,00
	kr 51 307,56	kr 60 100,00	kr 61 075,59	kr 70 716,97	kr 57 600,00

	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Regnskap 2016	Regnskap 2015	Budsjett 2018
	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader
Kontingent	kr 0,00	kr 0,00			kr 0,00
Kontingent forskudd	kr 0,00	kr 0,00			kr 0,00
Gaver/tilskudd	kr 0,00	kr 2 000,00	kr 10 000,00		kr 2 000,00
Hringariki/publikasjoner	kr 30 414,75	kr 30 000,00	kr 30 762,00	kr 31 083,00	kr 32 000,00
Data	kr 19 056,74	kr 20 000,00	kr 7 740,57	kr 10 798,75	kr 12 000,00
Admin/annonser	kr 7 396,23	kr 10 000,00	kr 8 685,87	kr 4 619,90	kr 10 000,00
Rente/Gebyr	kr 144,00	kr 100,00	kr 140,00	kr 135,00	kr 100,00
	kr 57 011,72	kr 62 100,00	kr 57 328,44	kr 46 637,65	kr 56 100,00

	2017	2017 Budsjett	2016	2015	2018 Budsjett
Driftsresultat	-kr 5 704,16	-kr 2 000,00	kr 3 747,15	kr 24 079,32	kr 1 500,00

	01.01.2017	31.12.2017	Frimerker på lager		
			Pålydende	Antall	Total
Kasse	kr 0,00	kr 0,00	kr 16,00	22	kr 352,00
Hønefoss sparebank	kr 171 231,58	kr 165 527,42	kr 4,00	1	kr 4,00
Sum beholdning	kr 171 231,58	kr 165 527,42			kr 0,00
Beholdning 31.12.2017	kr 165 527,42				kr 0,00
Beholdning 01.01.2017	kr 171 231,58				kr 0,00
Driftsresultat kontroll	-kr 5 704,16				kr 0,00
			Total		kr 356,00

Hønefoss 31/12-2017

Nils Elster
Kasserer

Revident 23.01.2018
Olav Ingvald

Årsmøte

ble holdt tirsdag 13. februar 2018 kl 1900, Svenskestua, Ringerike Museum.

Fra styret deltok: Sten Høyendahl, Grete Borgersrud, Nils Elsrud, Tom Larsen, Sigurd Huseby og Lars Kristian Goa. Fra valgkomitéen møtte Else M. Abelgård. Utover dette møtte seks medlemmer.

Leder Sten Høyendahl ønsket velkommen.

1. Godkjenning av de frammøtte representantene. Det var ni stemmeberettigede.
2. Godkjenning av innkallingen, sakliste og forretningsorden.
 - a. Innkalling kunngjort i Ringerikes Blad 5. februar og på nettsiden vår.
3. Valg av møteleder. Møteleder ble Sten Høyendahl.
4. Valg av sekretær og to til å signere protokoll.
 - a. Referent: Tom Larsen
 - b. Signere protokoll: May Britt Odden og Sissel Skjørten Aasen
5. Behandling av beretning for siste periode.
 - a. Årsberetningen ble utdelt og gått gjennom punkt for punkt. Ett uteglemt kurs ble inntatt før lederen erklærte beretningen godkjent.
6. Behandling av regnskap i revidert stand, samt budsjett for kommende periode.
 - a. Det reviderte regnskapet for 2017 ble gjennomgått av Nils Elsrud og godkjent. Forslag til budsjett for 2018 ble lagt fram og godkjent.
7. Behandling av innkomne forslag og saker.
 - a. Sten Høyendahl informerte om en forespørsel fra Ringerike Historielag om vi kunne bidra med å skanne og registrere fotoarkivet til Ringerikes Blad fra ca 1970 til våre dager. Dette vil medføre en del arbeidsmessige ressurser som vi i dag ikke besitter.
8. Valg av styre, valgkomité, revisor og Hringarikis revisjon.

Leder:	Sten Høyendahl	gjenvolgt (valgt for 1 år)
Nestleder:	Grete Borgersrud	(ikke på valg)
Kasserer:	Nils Elsrud	gjenvolgt (valgt for 2 år)
Sekretær:	Tom Larsen	(ikke på valg)
Styremedlem:	Bjørn Strømsbråten	ny (valgt for 2 år)
Styremedlem:	Anne-Berit Tuft	(ikke på valg)
Varamedlem:	Lars Kristian Goa	gjenvolgt (valgt for 2 år)
Varamedlem:	Marte Inger Stubberud	(ikke på valg)
Valgkomité:	Else Marie Abelgård	ny (valgt for 3 år)
	Paul T. Hoseth	(ikke på valg)
	Odd P. Solstad	(ikke på valg)
Revisor:	Olaf Ingesen	(ikke på valg)
Redaksjon:	Nils Elsrud, Sten Høyendahl, Tom Larsen, Ole Engebretsen Yttri, Marte Inger Stubberud (nettsideansvarlig)	

Leder Sten Høyendahl takket for oppmøtet. Nils Elsrud holdt deretter foredraget «Oppbevaring av løse dokumenter».

Tom Larsen
sekretær

Protokoll signert

May Britt Odden
sign.

Sissel Skjørten Aasen
sign.

Gud elsker en glad giver

(Gud Elscher een glad Gifvere)

Der gjøres bekostninger på så mange ting som ingen bekostning er verdt. Israels folk spanderte sitt gull og øreringer på å støpe en gullkalv, og aldri var Aron så villig til å ta imot, de var jo langt villigere til å gi ut, men om denne og andre syndige bekostninger må man vel si, som Judas sa om salven som kvinnen spanderte på Kristus: Hvorfor la alt dette gå til spille? De kunne bedre anvendes på kirker og skoler, og på nødlidende Kristi mennesker, for slike bekostninger er både berømmelige og kristelige. En fattig kirke er verdt all den omkostning man vil gjøre på den, for templet er det hus der Gud åpner for oss sin nådes liggende fe, og da må vårt liggende fe ikke være for godt for et sådant hus.

Avguden Dagon står i et prektig hus. Antikrists kirker prunker med purpur og skarlagen, med gull, dyrebare stener og perler. Skulle da Kristi kirker stå som noen øde lader? Det tåler vel ingen av kirkens folk, som har råd og midler å hjelpe kirken med. Jeg bor i et hus av sedertre, og herrens pakts ark er under tapeter, sier David til Nathan. Enhver rettsindig kristen som med David søker sin eneste fornøyelse i Herrens hus ved å skue den deilige gudstjeneste, vil vel ikke at Herrens hus skal være bart og nakent, når hans eget hus er utstaffert.

Det er vel enhver vitterlig, at jeg, fattige Lunder annekskirke i Soknedalen på Ringerike, er bygd for tre år siden, men står med bare vegger uten ornamenten og andre høyfornødne ting, men jeg venter dog unnsetning av en og annen Kristi kirkes velynder. Israels folk var så libe-

Lunder kirke slik den framstår i dag.
Foto: Elisabet Aamdal.

rale mot helligdommen at de hver morgen bar en gave med seg, og på det siste måtte man forby dem å bære mer. David og hans fyrster ga anseelige foræringar til bygging av templet. Jeg tviler heller ikke på at det jo ennå i disse tider finnes en del så liberale, at de kommer meg fattige Herrens hus til hjelp, og rekker meg hånden. Deres gaver annammer jeg på Guds vegne, og kan jeg intet gi igjen, da skal templets Herre betale på mine vegne.

Her har Gud lovet å ville høre de nødlidendes bønner, be derfor alvorligen, da tviler jeg ikke på at Gud jo bønnhører mildelig og gir rundelig. Her har Gud stiftet sitt navns ihukommelse. Kommer dere nå min trang ihu, da vær forsikret om, at Gud skal ihukomme dere med nåde og miskunnhet, med alle åndelige og timelige vel-signelser.

Vår Herre Jesu Kristi nåde være over hver kirkens venn

Lundesgården i Soknedalen,
3. mai, anno Kristi 1709.

På kirkens vegne
Anders Christensen

Merknader

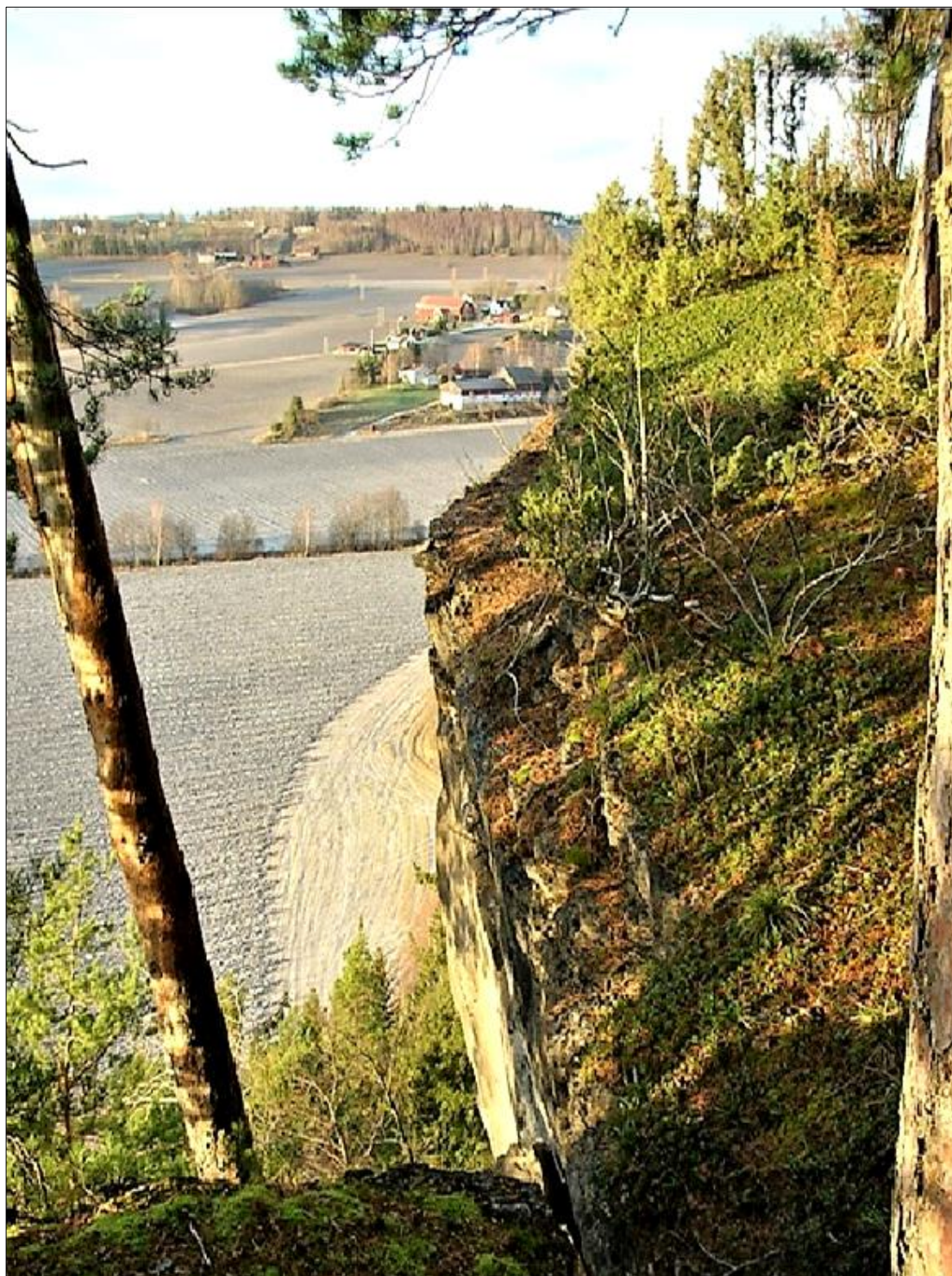
Prokurator Anders Christensen (ca 1669-1743) på Frøyshov i Hole skjenket betydelige gaver til den nye Lunder kirke på Sokna (oppført 1706), blant annet det staselige kirkeskipet på motstående side (foto: Siri Berrefjord). Det ble ved innvielsen laget en gavebok, der han selv skrev innledningen 3. mai 1709 (ovenfor omsatt til moderne norsk). Senere ga han også verdifulle gaver også til Hole og Bønsnes kirker.

Lunder kirke sto imidlertid på dårlig grunn, og måtte i 1760 flyttes tre hundre meter bort til Kirke-moen. Det trengtes en del nye materialer, og året etter ble kirken reist på nytt som korskirke med tårn.

Anders Christensen hadde utvilsomt et strengt kristelig livssyn, men han lot heller ingen være i tvil om hvem som var den glade giver. Hans eget og hans familiemedlemmers navn er malt overalt i kirkene som han tilgodeså. Å gi gaver anonymt var nok ikke i tråd med tidens tankegang.

B

Avs.
Ringerike Slektshistorielag
v/ Nils Elsrud
Paasche Aasensvei. 26
3514 Hønefoss.